

ERİŞİLEBİLİR KENTLER

için araştırıyor

İZLİYORUZ!

ÇaNAya

STO
KAYNAK
MERKEZİ
SİVİL TOPLUM
GELİŞTİRME MERKEZİ
DERNEĞİ

ERİŞİLEBİLİR

KENTLER

için araştırıyor

İZLİYORUZ!

ENGELLİLER VE GENÇLİK DERNEĞİ

ANKARA-2020

“Bu rapor **STGM** tarafından yürütülen **STÖ Kaynak Merkezi Projesi/STÖ-Akademi Destek Programı** kapsamında Avrupa Birliği desteği ile hazırlanmıştır.”

“Bu rapor **Engelliler ve Gençlik Derneği** tarafından hazırlanmış olup AB hiçbir koşulda bu çalışmanın iğeriğinden sorumlu tutulamaz.”

ENGENÇDER Kitaplığı:5

SAHA ARASTIRMA EKİBİ

Coşkun GÖK

Özgür Hüseyin AKIŞ

Ar. Gör. Senem YILDIRIM EVSEN

ve GÖNÜLLÜLER

RAPORU HAZIRLAYAN

Coşkun GÖK

TASARIM VE REDAKSİYON

Kıvılcım ER

Basım Yeri

İÇİNDEKİLER

Grafik-Tablo İndeksi	7
Ekler İndeksi.....	7
1.ÖNSÖZ.....	8
2.GİRİŞ.....	9
2.1.İlkel Model	9
2.2.Tıbbi Model.....	10
2.3.Sosyal Model	11
2.4.İnsan Hakları Modeli	11
3.KAVRAMSAL TANIMLAMA.....	16
4.ERİŞİLEBİLİRLİK.....	18
4.1.Engellilerin Erişebilirliğine Yönelik Yasal Düzenlemeler	20
5. ÇALIŞMA HAKKINDA.....	23
5.1.Genel Değerlendirme	23
5.2.Çalışma Alanı Hakkında Bilgiler	23
5.3.Çalışmanın Amacı ve Çıkış Noktası.....	24
5.5.Çalışmanın Yöntemi.....	25
6. ÇALIŞMA VERİLERİ ve ANALİZİ.....	27
6.1.Bilgi Gözlem Formunda Bulunan Sorular Açısından Analiz.....	27
6.2.İzlenen Mekanlar Açısından Analiz	35
7. ARA SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	57
8. ÖNERİLER.....	59
9. ERİŞİLEBİLİRLİK STANDARTLARI	60
10. SONUÇ.....	64
11. EKLER.....	65

Grafik-Tablo İndeksi

Grafik 1-Çalışma Yapılan Mekan Verileri Grafik Gösterimi	25
Grafik 2-Çalışmanın Genelinde Elde Edilen Veriler Grafik Gösterimi	28
Grafik 3-Çalışma Verilerinin Yüzdelerle Dağılımının Grafiği	29
Grafik 4-Bankalara Ait İzleme Verileri Grafiği	37
Grafik 5-STÖ'lere Ait İzleme Verileri Grafiği	39
Grafik 6--Otellere Ait İzleme Verileri Grafiği	41
Grafik 7-Sağlık Kuruluşlarına Ait İzleme Verileri Grafiği	43
Grafik 8--Kamu Kurumlarına Ait İzleme Verileri Grafiği	45
Grafik 9-Eğitim Kurumlarına Ait İzleme Verileri Grafiği	46
Grafik 10-Yeme-İçme Alanlarına Ait İzleme Verileri Grafiği	48
Grafik 11-Kitapevlerine Ait İzleme Verileri Grafiği	50
Grafik 12-Tiyatro-Sinema Salonlarına Ait İzleme Verileri Grafiği	51
Grafik 13-Park-Bahçelere Ait İzleme Verileri Grafiği	52
Grafik 14-Dükkanlara Ait İzleme Verileri Grafiği	54
Grafik 15-AVM ve Marketlere Ait İzleme Verileri Grafiği	55

Tablo 1-Erişilebilirlikle İlgili Yasal Düzenlemelerin Gelişimi	20
Tablo 2-Çalışma Yapılan Mekan Verileri	25
Tablo 3-Çalışmanın Genelinde Elde Edilen Veriler	27
Tablo 4-Çalışmanın Genelinde Elde Edilen Verilerin Yüzde Gösterimi	28
Tablo 5-Bankalara Ait İzleme Verileri	36
Tablo 6-STÖ'lere Ait İzleme Verileri	38
Tablo 7-Otellere Ait İzleme Verileri	40
Tablo 8--Sağlık Kuruluşlarına Ait İzleme Verileri	42
Tablo 9-Kamu Kurumlarına Ait İzleme Verileri	44
Tablo 10-Eğitim Kurumlarına Ait İzleme Verileri	46
Tablo 11-Yeme-İçme Alanlarına Ait İzleme Verileri	47
Tablo 12-Kitapevlerine Ait İzleme Verileri	49
Tablo 13-Tiyatro-Sinema Salonlarına Ait İzleme Verileri	50
Tablo 14-Park-Bahçelere Ait İzleme Verileri	52
Tablo 15-Dükkanlara Ait İzleme Verileri	53
Tablo 16-AVM ve Marketlere Ait İzleme Verileri	54

Ekler İndeksi

EK 1-Erişilebilir Kentsel Düzenin Planlanması	65
EK 2-Herkes için Erişilebilirlik	69
EK 3-TBMM Parti grupları Başkanlığına	71
EK 4-Kamu Denetçiliği Kurumu'na	73
EK 5-Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	75
EK 6-Ankara Büyük Şehir Belediyesinin Bilgi Talep Yazısına Cevabı	77
EK 7-Bilgi Gözlem Formu	78
EK 8-Bahçelievler Deneyimi	80
EK 9-BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme	81

1.ÖNSÖZ

Erişebilirlik engelli bireylerin ve bütün insanların toplumsal hayata katılmalarının ön koşuludur.

BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme (Ek-9) erişebilirliği; engellilerin bağımsız yaşamlarının ve toplumun tüm alanlarına tam katılımının sağlanması ve engellilerin diğerleriyle eşit bir şekilde fiziksel çevreye, ulaşım, bilgi ve iletişim teknolojisi ve sistemi dahil bilgiye ve iletişime hem kırsal hem de kentsel bölgelerde halka açık olan veya halka sunulan diğer tesislere ve hizmetlere erişiminin sağlanması için uygun tedbirler olarak tanımlasa da erişilebilirliği genişleterek ekonomik olanaklara, siyasi haklara, hukuki haklara, kültürel olanaklara ulaşmak şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu geniş tanımlama hayatın bütününe kapsayacağı için engelli bireylerin hayatına etki etme gücü de yüksektir.

İnsanlık tarihi gel-gitler yaşamakla beraber her daim ileriye, daha mükemmel doğru evrimsel bir süreç izleme eğilimindedir.

Bu süreç tarihin belli dönemlerinde devrimsel bir renk olarak hızlanmakta, eski ve yerleşik toplum yaşantısında ve değerlerinde parçalanmalar yaratmaktadır.

Engellilik tarihi de bütün insanlık tarihinden ayrı olmayıp bir ve aynı şeydir. Engelliliğin toplumsal yaşamdaki ve toplumdaki karşılığı süreç içerisinde gel-gitler yaşamakla beraber; İkel Model, Tıbbi Model, Sosyal Model ve İnsan Hakları Modeli gibi genel bir süreç izleyerek daha ileriye doğru evrimsel bir seyir izlemektedir

Genel olarak insanlık tarihi ve özel olarak da engellilik tarihinin ilerici birikimlerini barındırması ve ileri atılımlarda motor işlevi görmesi açısından “kentler” süreçlerin belirlenmesinde başat ve belirleyici konumlarda olmuşlardır.

Bu çalışma; engellilik alanına “Temel İnsan Hakları” anlayışı bakış açısıyla Ankara ili Çankaya ilçesinde pilot çalışma olarak kamusal mekanların erişilebilirlik durumlarına dair somut durumun tahlilini yapacak verileri elde etmek, çıkış hedefi olarak 500 noktanın inceleme ve izlemesini yapmak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın hayata geçmesinde verdiği destekten ve kolaylaştırıcı katkılarından dolayı STGM çalışanlarına, çalışmayı sahada uygulayan araştırmacılar ve gönüllülere, inceleme ve izlemelerin yapıldığı mekanlarda kolaylaştırıcı tutumlarından dolayı görevlilere ve mekan sahiplerine, hazırlanan rapora değerli katkılarını (Ek-1, Ek-2, Ek-8) sunan STÖ temsilcilerine ve çalışmamıza işbirliği ve katkılarıyla destek sunan sayın Ar. Gör. Senem YILDIRIM EVSEN’e saygı ve teşekkürlerimizi sunuyoruz.

İnsanlığın, dil, din, ırk, cinsiyet, engel vb. ayrımlar olmadan bir bütün olarak daha adil ve eşitlikçi bir dünyada ortakça yaşayacağına olan inancımızla, çalışmamızın engellilerin insanca yaşayacağı günlere ulaşma çabasına katkı sunmasını umuyoruz.

Engelliler ve Gençlik Derneği
Yönetim Kurulu

2.GİRİŞ

Tarihsel süreç içinde ve farklı toplumsal formasyonlarda engellilik meselesini ele alış biçimleri farklı yaklaşımlardan etkilenmiştir.

İnsanlık tarihinin gelişiminin bütünü, kendi içerisinde engellilere de alanlar açmış, engellilerin toplumsal tanımlanma ve konumlanışları toplumların genel gelişim düzeylerine göre şekillenmiştir.

Toplumların gelişimi iniş-çıkışlar barındırmakla beraber her yeni dönem bir önceki dönemi aşma iddiasında olmuştur. Fakat bu aşma iddiası hiçbir şekilde öncekinden tam olarak kopmak şeklinde değil öncekinin birçok öğesini içinde barındırma, onları dönüştürme diyalektiği ile gerçekleşmiştir.

Var olan durum geçmişin kalıntılarını içerisinde barındırırken aynı zamanda da var olanı aşma iddiasında olan yeni düşünceler, yeni yaklaşımlar da var olanın içerisinde filizlenip gelişmiştir.

Bu ilişki, toplumsal gelişim bir öncekinin birikimi ve çelişkileri üzerinden gelişir yaklaşımının ifadesidir.

Engellilik tarihi bu genel toplumsal gelişim yasasına içkin ve tabidir.

Toplumsal yapılar belirli bir gelişim seyri izlerken, engellilik kendisine ayrı bir rota ve tarih seyri oluşturmaz, oluşturamaz ve oluşturamamıştır.

Toplumsal algı ve politikalarda edindikleri yer açısından engelliliğin tarihsel kategorileştirilmesi 4 model üzerinden yapılmaktadır; İlkel Model, Tıbbi Model, Sosyal Model ve İnsan Hakları modeli.

Bu modellemeler kendinden menkul politika ve yaklaşımların ürünü olmayıp aşağıda da değinileceği gibi genel olarak toplumsal yapıların gelişim seyrinin birer izdüşümüdür ve bu modellerin her biri farklı toplumsal gelişim düzeylerine denk düşmektedir.

Değindiği gibi toplumsal yapıların gelişiminde bir önceki toplumsal yapının etkilerini ve bir sonraki toplumsal yapının filizleri var olan toplumsal yapının içinde beraber bulunurlar ve aralarında süreklilik ve çelişki barındıran bir ilişki bulunmaktadır. Bu genel değerlendirme engellilikle ilgili tariflenen modeller için de geçerlidir. Belirlenen modeller birbirleri ile iç içedir ve her model bir öncekinden etkilenmiş ve aynı zamanda onu aşan tezler geliştirmiş ve yeni modele rahim olmuştur. Hiçbir model saf ve kuramsal anlatımı şeklinde hayat bulmamıştır.

2.1.İlkel Model

Yukarıda da değindiği gibi genel olarak toplumların gelişim seyri herkesle beraber engelliler için de aynı durumları, uygulamaları doğurmuştur.

Ortaçağ dönemi dini referansların toplumsal yapıyı belirlediği, insanlık için karanlık ve tarihsel ilerleme sürecinde geriye düşüştür. Bu dönem “ileri” olan şeylerin yok edildiği dönemdir. Bilim insanları, müzisyenler, ressamlar vb dini dogmayı kırmak isteyen veya ihtimali olanların yakılma, idam, hapis gibi yöntemlerle cezalandırıldığı dönemdir.

Ortaçağ döneminin ekonomik özelliği ise toprağa dayalı ve kapalı ekonomik işleyiştir. Ortaçağ döneminde toplumsal belirlenimin referansı din olduğu için engelliliğe yaklaşımda da bu referans devreye girmekte ve engelliler tanrının, doğaüstü güçlerin gazabına uğramış, içine şeytan kaçmış, lanetlenmiş kimseler olarak görülmekteydi. Bu yaklaşıma göre; bu olumsuzluğu ortadan kaldırmanın tek yolu engellilerin öldürülmesi ve hatta yakılmasıdır. Engellilere yönelik bu yaklaşımın ekonomik yönü de bulunmaktadır. Toprağa dayalı ve yoğun emek isteyen üretim biçiminde engellilerin emek yoğun sürece cevap verememesi veya düşük üretim verimi olan bu ekonomik yapıda tüketici sayısının azaltılması gerekliliği ve isteği de engellileri “yok edilmesi” gereken bir kategoriye sokmuştur.

2.2.Tıbbi Model

Aydınlanma dönemi özellikle de Rönesans’la beraber toplumsal olgulara yaklaşımda “bilimsel bakış açısı” temel belirleyen olmaya başlamıştır.

Bu bakış açısı kendisini engelliliğe yaklaşımda da göstermiştir. Engelliliği dinsel referanslarla ve cezalandırılmışlar olarak değerlendirmek yerine bir “hastalık” olarak değerlendirme eğilimi ortaya çıkmıştır.

“Hastalık” tanımlaması beraberinde tedavi edilebilir yaklaşımını da doğurmuştur. Bu bakış açısı özellikle rehabilite etme şeklinde somutlanmış ve rehabilitasyon tedavileri başlamıştır. Özellikle 1.Dünya Savaşı’nda milyonlarca insanın yaralanması ve engelli olması tedavi edici-tıbbi modelin gelişmesine alan açmıştır.

18-19.yy’lardan başlamak üzere ekonomide makineleşmenin yaygınlaşması ve “rehabilite” edilen engellilerin bu makineleşmeyle beraber üretim süreçlerine dahil olmaları ve üretme becerilerinin açığa çıkması bu modelin ve bakış açısının ekonomi politik yönünü oluşturmaktadır .

1.ve 2.Dünya Savaşları sırasında fabrika vb yerlerde çalışan erkeklerin savaş alanlarına gönderilmesi ve ortaya çıkan istihdam boşluğunu engelliler, kadınlar, çocuklarla doldurma ihtiyacı da engellilerin “tedavi” edilmeleri gerektiği düşüncesini beslemiştir.

Genel olarak toplumsal süreçlerin ileri-geri salınımlar gösterdiği belirtilmişti. 20. yy içinde Hitler dönemi engellilerin toplumsal konumları ve algılanışları açısından geri düşüşün olduğu ve ortaçağ uygulamalarının geri döndüğü bir dönem olmuştur.

Hitler döneminde özellikle Almanya’da engelliler toplumdan dışlanmanın ötesinde ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. 14 Temmuz 1933 tarihinde çıkan bir yasaya göre , bedensel veya zihinsel engellilerin bu durumlarını doğacak çocuklara da aktarmamaları için çocuk sahibi olmaları yasaklanmıştır. Bu yasayla birlikte şizofren, manikdepresif, epilepsi , genetik görme engelliler, sağır, alkolikler ve doğuştan engelliler kontrol altına alınmıştır. Yasa gereği özellikle diş doktorlarına , hemşirelere, masörlere , ebeler ve doktorlara tespit ettikleri vakaları devlete bildirme mecburiyeti getirilmiştir.

“Ari ırkı” bozacağı düşüncesiyle engelliler gaz odalarında ve diğer şekillerde öldürülmüştür.

2.3.Sosyal Model

Engelliliğin bireyde meydana gelen fiziksel veya işlevsel bir yeti kaybı olduğu doğrudur, bu bakımdan bireye özgü bir özelliktir fakat bireye özgü olan özelliklerin sorun haline gelmesini belirleyen faktörler bireye özgü olmaktan ziyade toplumsaldır düşüncesi sosyal modelin temel karakteristiğidir. Ve içinde bulunduğumuz dönemde bu düşünce kendisini baskın bir şekilde göstermektedir.

Sosyalist sistemin dünya coğrafyasının 1/3'ünde vücut bulması ve bunun etkisiyle 20.yy'ın ortalarına denk düşen sosyal devlet yaklaşımının Avrupa merkezli olarak gelişimi toplumsal konulara yaklaşımda devletin rol alması, sorumluluk üstlenmesi anlayışını ortaya çıkartmıştır.

Bu yaklaşım kendisini engellilik alanında da göstermiş ve engelli bireylerin toplumsal hayata dahil olmaları konusunda devletin sorumluluklar yüklenmesini sağlamıştır.

Sosyal Modelle; tıbbi yaklaşımın tedavi edici ve rehabilitasyon hizmeti sunulması gerektiği anlayışının dışına çıkılarak engellilerin toplumsal hayata dahil olmalarını sağlayacak enstrümanların devreye sokulması gerektiği düşüncesi ortaya çıkmıştır. Engellilerin eğitim, sağlık, kültürel faaliyetlere katılmasının gerekleri yerine getirildiği, fiziksel çevre engelliler için erişilebilir hale getirildiği takdirde engellilikten kaynaklanan olumsuzlukların ortadan kaldırılacağı düşüncesi ve uygulamaları devreye girmiştir.

Bu modelin yaklaşımında devletin engelli bireylere karşı sorumlulukları belirleyicidir.

2.4.İnsan Hakları Modeli

Sosyal model, engelliliği bir hastalık durumundan çıkarmış ve diğer insanlarla beraber toplumsal hayatın bir parçası olmalarını sağlayacak sorumluluklar doğurmuştur.

Fakat yerine getirilmesi gereken sorumluluklar “hak” anlayışı üzerinden tariflenmemiştir.

Sosyal Model, engellilerin de diğer insanlar gibi haklara sahip olduğu, doğuştan ve devredilemez haklarla donatıldığı, doğru olan yaklaşımın da bu hakların hayata geçirilmesi için önlemler alınması gerektiği düşüncesinden uzaktır.

21.yy'da engellilik alanıyla ilgili egemen olmaya başlayan düşünce “Engellilerin İnsan Hakları” düşüncesidir ve bu düşünce İnsan Hakları Modeli olarak tariflenmektedir.

İnsanlar; engelli, kadın, çocuk, yaşlı vb oldukları için değil temel insan haklarına sahip oldukları ve hakkın öznesi oldukları için bir takım taleplerde bulunurlar.

İnsan hakları modelinin en önemli yaklaşımı; engellilerin talepleri birilerinin sorumluluğu, iyi niyeti vs'den dolayı değil insan haklarının gereği olarak yerine getirilmelidir.

İnsan hakları yaklaşımında engelliler birilerinin sorumluluklarını yerine getirmesini beklemekten ziyade haklarını talep eder konumdadırlar yani engelliler engelli haklarının nesnesi değil öznesi konumdadırlar.

Fakat yukarıda da belirtildiği gibi insan hakları yaklaşımı sosyal modeli dışlayan ve onun dışında gelişmemiştir ve gelişmemektedir. Bu yaklaşımlar birbirlerine içkin girift bir şekilde toplumsal algı ve politikalarda var olmaktadır.

Engellilik meselesine bakış açılarının değişmesi mutlak anlamda hem genel insan hakları hem de özel olarak engelli hakları alanında bir takım somut düzenlemeler ve uygulamalar eşliğinde gerçekleşmiştir.

Bu sürecin başka bir çıktısı ise bazı “olguların” daha fazla ön plana çıkıyor olması olmuştur; insan hakları, erişilebilirlik, fırsat eşitliği vb..

Sosyalist ve kapitalist toplumsal sistemlerin varlığı ve oluşturdukları basınçlar ile 2. Dünya Savaşında dünya genelinde yaşanan yıkım ülkeleri ortak konsensüsler oluşturmaya yönlendirmiştir. Evrensel İnsan Hakları Beyannameyi yasal bir yaptırım özelliği olmasa da 20.yy’ın ortalarında insan haklarının genel düzeyde güvenceye alınmasında “temel belge” özelliğine sahip olmuştur. Beyanname; “*Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar*” maddesiyle başlar.

Beyanname devamında; “*Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin bu Bildirge ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir*” denilmektedir.

Beyannamedeki ayrımcılık yasağı, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 13 Aralık 2006 tarihinde kabul edilen ve 3 Aralık 2008 tarihinde TBMM tarafından onaylanıp 28 Ekim 2009 tarihinde yürürlüğe girmiş olan BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme’nin de genel ruhunu oluşturmuştur.

Sözleşme, Engelliliğin gelişen bir kavram olduğunu ve engellilik durumunun, sakatlığı olan kişilerin topluma diğer bireyler ile eşit koşullarda tam ve etkin katılımını engelleyen tutumlar ve çevre koşullarının etkileşiminden kaynaklandığı gerçeğini kabul etmektedir. Bu kabul durumu sözleşmeye taraf olan ülkeler tarafından da kabul edilmiş olmaktadır.

BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme’de; “Engelliliğe dayalı ayrımcılık” siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya başka herhangi bir alanda insan hak ve temel özgürlüklerinin tam ve diğerleri ile eşit koşullar altında kullanılması veya bunlardan yararlanılması önünde engelliliğe dayalı olarak gerçekleştirilen her türlü ayırım, dışlama veya kısıtlamayı kapsamaktadır. Engelliliğe dayalı ayrımcılık makul düzenlemelerin gerçekleştirilmemesi dâhil her türlü ayrımcılığı kapsar”. denilmektedir.

“Makul düzenleme yapılmaması” sözleşmede ayrımcılık olarak tanımlanmaktadır. Sözleşmede; “*Makul uyumlaştırma, engellilerin tüm insan haklarını ve temel özgürlüklerini diğerleriyle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere somut durumda ihtiyaç duyulan, “ölçüsüz veya aşırı bir yük getirmeyen”, gerekli ve uygun değişiklik ve uyarlamaları ifade eder*” denilmesine ve taraf devletler üzerine aşırı yük getirilmemesinin vurgulanmasına rağmen makul düzenlemelerin bireyselleştirilmiş erişilebilirlik düzenlemeleri olduğu da düşünülmelidir. Erişilebilirlikle ilgili her türlü tedbir alınsa dahi engelliliğin karmaşık yapısı her zaman daha somut, kişiye özgü tedbirlerin alınmasını gerektirir. Örneğin; bir okul genel olarak erişilebilir olsa dahi öğrencinin kullanmak durumunda olduğu özel

tekerlekli sandalye nedeniyle okuldaki sırasına yaklaşmaması söz konusu olabilir. Bu hâlde sıranın yüksekliğinin çocuğa uygun hâle getirilmesine ilişkin tedbir, “makul düzenleme” niteliğindedir. Ya da özel bir rejim izlemesi gereken bir çocuk söz konusu ise yemekhanede çocuğa özel yemek çıkartılması bir “makul düzenleme” olacaktır. Kısacası, haklardan yararlanmak için engelli bireyin ihtiyaç duyduğu bireyselleştirilmiş tedbirler, “makul düzenleme” tedbirleridir. Bu tedbirlerin alınmaması durumunda, Sözleşme’ye göre engelliliğe dayalı ayrımcılık söz konusu olacaktır.

BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme genel ilkeler kabul etmiş ve bu konularda taraf devletlere sorumluluklar yüklemiştir.

Sözleşmede sayılan ilkeler şu şekildedir;

- (a) Kendi seçimlerini yapma özgürlükleri ve bağımsızlıkları da dahil olmak üzere, kişilerin doğuştan sahip oldukları onura ve bireysel özerkliklerine saygı gösterilmesi;
- (b) Ayrımcılık yapılmaması;
- (c) Topluma tam ve etkili katılım ve dahil olma;
- (d) Farklılıklara saygı gösterilmesi ve engelliliğin insan çeşitliliğinin ve insanlığın bir parçası olarak kabul edilmesi;
- (e) Fırsat eşitliği;
- (f) Erişilebilirlik;
- (g) Kadın ve erkek arasında eşitlik;
- (h) Engelli çocukların gelişen kapasitelerine saygı duyulması ve engelli çocukların kendi kimliklerini koruyabilmeleri için haklarına saygı duyulması.

Sözleşmede belirtilen her ilke ayrı öneme ve uygulama için tedbirler alınmasına ihtiyaç duyulan konulardır.

Diğer taraftan 01/07/2005 tarih ve 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanunda “erişilebilirlik” konusu düzenlenmiş ve ayrıca Kanun kapsamında sayılan hizmetlerin yerine getirilmesinde aşağıdaki ilkelerin esas alınacağı belirtilmiştir;

“a) Engellilerin insan onur ve haysiyetinin dokunulmazlığı temelinde, kendi seçimlerini yapma özgürlüğünü ve bağımsızlığını kapsayacak şekilde bireysel özerkliğine saygı gösterilmesi esastır.

b) Engelliliğe dayalı ayrımcılık yapılamaz, ayrımcılıkla mücadele engellilere yönelik politikaların temel esastır.

- c) Engellilerin tüm hak ve hizmetlerden yararlanması için fırsat eşitliğinin sağlanması esastır.
d) Engellilerin bağımsız yaşayabilmeleri ve topluma tam ve etkin katılımları için erişilebilirliğin sağlanması esastır.”

Bu çalışmanın konusu “erişilebilirlik” ilkesinin pilot bölge olarak seçilen yerellikte ve mekânsal alanda uygulamasının araştırılmasıdır.

Erişilebilirlik, engellilerin sosyal hayata katılmasının ön koşulu ve şartı durumundadır. Engellilerin toplumsal hayatın her alanında var olmasının ön koşulu; bilginin, teknolojinin, toplu taşıma araçlarının, üretilen mal ve hizmetlerin, binaların, sokakların, kaldırımların ve kentlerin her alanının engelliler için erişilebilir ve başkalarından bağımsız olarak kullanılabilir nitelikte olmasıdır.

Engellilerin toplumsal hayata dahil olmaları için her şeyin erişilebilir olmasında evrensel olarak kabul edilmiş ve BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme'nin ruhunu oluşturan olgu “Evrensel Tasarım”dır.

Evrensel Tasarım, engelli, kadın, çocuk, yaşlı vb kategorilere ayırmadan ürünlerin “herkes için” tasarım ve üretimidir.

Evrensel Tasarım tanımlaması her ne kadar BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşmesinde yapılmış olsa da tüm insanlar için geçerli bir ilkedir ve bu yönüyle söz konusu sözleşme kapsayıcı bir sözleşmedir.

Sözleşmede kategorileştirilen diğer bir tanımlama ise “Makul Düzenleme”dir. Bu tanımlamayla sözleşme, üretilen her şeyin engelliler tarafından erişilebilir hale getirilmesi için taraf devletlere düzenleme yapma sorumluluğu vermektedir. Bu sorumluluk engellilerin insan haklarının bir gereğidir. Sözleşmede belirtilen Makul Düzenleme tanımlama ve taraf devletlere yüklenen sorumluluk “pozitif ayrımcılık” gibi klişeleşmiş ve yanlış yaklaşımları da tedavülden kaldırmaktadır.

Kent planları ile yapılan mekânsal düzenlemelerde genel olarak “engelliler” için yeterli hassasiyetin gösterilmediği anlaşılmaktadır. Engelliler, “erişilebilirlik” kapsamında fiziksel çevrenin ve çeşitli işlemlere sahip yapılara ait mimari çözümlerin yetersiz olması, toplu ulaşım sistemlerinin uygun olmayışı ile eğitim, istihdam, sosyal hayata katılım, iletişim ve bilgilendirme, sosyal destek ve sağlık hizmetlerinden faydalanamama gibi sorunlar ile karşılaşmaktadır. Türkiye genelinde yapılan bir araştırma¹ sonucuna göre engellilerin çalışma hayatında karşılaştığı en önemli sorunun iş ortamının ya da işe ulaşımın fiziki olarak uygun şartlara sahip olmaması olduğu anlaşılmaktadır. Kentsel mekânlarda engellilerin rahat dolaşımının sağlanması, yaşanabilirlik standartlarının yükseltilmesi, bu mekânların ve ulaşım sistemlerinin erişilebilir ve kullanışlı olarak düzenlenmesi ile doğrudan ilgilidir. Bu nedenle fiziksel çevre ve ulaşım sistemleri; planlama ve tasarım aşamasından itibaren, engellilerin kullanım ve erişilebilirlik gereksinimlerini karşılayabilecek evrensel tasarım yaklaşımına uygun biçimde düzenlenmelidir.

¹ Burcu, Esra (2007), Türkiye'de Özürlü Birey Olma: Temel Sosyolojik Özellikleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma, Hacettepe Üniversite Yayınları, Ankara.

Bu doğrultuda, 2005'te Porto Alegre'deki Dünya Sosyal Forumu'nda "Dünya Kent Hakkı Şartı" kabul edilmiştir.

Dünya Kent Hakkı Şartında, kent hakkı; *çocuklar, kadınlar, yaşlılar, yoksul ve düşük gelirliler, evsizler, engelliler, etnik azınlıklar, göçmen ve mülteciler, yerlerinden edilmişler gibi savunmasız grupları da ayrımcılık yapmadan kapsayacak şekilde tüm sakinlerin kentin olanaklarına eşit erişimi, yerel yönetime demokratik katılımlarının teşviki, temel hak ve özgürlüklerin yaygınlaştırılması ve güçlendirilmesi*² şeklinde formüle edilerek evrensel tasarım yaklaşımı ortaya konmuştur.

Kamusal mekanların engellilerin ve engel gruplarının özel gereksinimleri doğrultusunda düzenlenmesi sadece engelliler lehine ve engellilerin yararlanacağı sonuçlar yaratmayacaktır.

Erişilebilirlik düzenlemeleri yaşlıların, çocukların, hastaların, hamile kadınların, bebekli ailelerin, şişmanların, yük taşıyan işçilerin, seyahat eden yolcuların vb. birçok kesimin hayatında etkisi olacak ve hareket kabiliyetini kolaylaştıracak özelliكتedir.

BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme genel olarak engelli haklarını düzenlemekle beraber, "Evrensel tasarım ve kapsayıcı tasarım; ürünlerin, çevrenin, programların ve hizmetlerin özel bir tasarıma veya uyarlanmaya gerek duyulmaksızın, mümkün olduğunca herkes tarafından kullanılabilceği şekilde tasarlanmasıdır" tanımını yaparak sözleşmenin tüm kesimlerin hayatını ve toplumsal yaşama dahil olmalarını kolaylaştırıcı içeriği ortaya konmaktadır.

² Türkiye'de Hak Temelli Sivil Toplum Örgütleri Sorunları ve Çözüm Arayışları 2.Baskı, STGM Yayını 2011-Ankara

3.KAVRAMSAL TANIMLAMA

Engellilik olgusuna bakış açısı ve engellilerin toplumsal yapıdaki konumlanışlarının tarihsel süreç içerisindeki değişimine paralel olarak kavramsal tanımlama da tarihsel süreç içerisinde değişim geçirmiştir. Engellilerin tanımlanmasında sakat, özürlü, engelli gibi kavramlar kullanılmıştır. Bu kavramsal değişimler değinildiği gibi tarihsel süreçlerdeki değişim ve toplumun engelliliğe bakış açılarının ürünüdür.

Günümüzde yaygın olarak kullanılan kavram “engelli” kavramı olmakla beraber bu kavram da kişinin içinde bulunduğu bir “yoksunluğu” ifade etmektedir.

“Engellilerin insan hakları” anlayışının yerleştirilmeye çalışıldığı tarihsel süreçte kategorileştirme için kullanılan kavram “yoksunluk-eksiklik” belirten bir kavramdan ziyade “hak” olgusunu baskın hale getiren bir kavram olmak durumundadır. Zira kavramlar toplumsal yapının bir konuya yaklaşımını en somut şekilde gösteren olgulardandır.

Türk Dil Kurumu’na göre³;

Sakat: Vücudunda hasta veya eksik bir yanı olan, engelli, özürlü. Bozuk veya eksik.

Özürlü: “Kusuru olan, defolu, engelli.

Engelli: Vücudunda eksik veya kusuru olan, özürlü.

5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun’un⁴ tanımlar kısmında Engelli; “Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duysal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey” olarak tanımlanmaktadır.

Türk Standartları Enstitüsü (TSE) ise konuya farklı bir bakış açısı getirerek şu tanım ve değerlendirmeyi yapmıştır⁵;

“Özürlülük ve engellilik arasında belirgin fark vardır. Engellilik, özürlüden dolayı yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel faktörler açısından kişinin toplumsal rollerini yerine getirmesinin kısıtlanması, yani engellenmesi durumudur. Özürlülük nedeniyle oluşan sınırlılıklar, sosyal yaşamı sınırladığında, kişi yalnızca özürlü olmakla kalmaz, aynı zamanda "engelli" olur, denilmektedir.

³ Türk Dil Kurumu <https://sozluk.gov.tr/>

⁴ <https://mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5378.pdf>

⁵ Özürlüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklere- TS 9111- Kasım 2011- ICS 11.180.01; 91.040.30

1997 tarih ve 572 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin KHK ile; 24/5/1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununa ek madde ekleyerek “Bu Kanunda geçen “sakat” ibaresi “özürlü”, “kör” ibaresi “görme özürlü”, “sağır” ibaresi “işitme özürlü” olarak değiştirilmiştir.” şeklinde düzenleme yapılmıştır. Süreç içerisinde ise özürlü kelimesi yerine engelli kelimesi tahvil edilmiştir.

Farklı kaynaklarda tanımlar birbirini referans gösteriyor olmakla beraber engellilik olgusuna yaklaşımda vurgunun “bireyin eksikliğine” yönelmesi yerine, insan hakları anlayışı doğrultusunda sağlanacak fırsat eşitliğinin engelliliğin etkilerini ortadan kaldıracağına vurgu yapılması yerinde olacaktır. Yaklaşımlar kişinin eksikliğinden hareket ettikçe erişilebilirlik gibi “fırsat eşitliği” olgularının insan hayatında yaratabileceği etkiler önemsizleşecektir.

Zira 5378 sayılı Kanunda yapılan tanım, bireyin toplumsal hayata tam katılamamasının nedeni olarak fiziksel, zihinsel ve ruhsal eksiklik olarak görülmektedir.

Fakat tarihsel seyir ve pratik gündelik hayat göstermektedir ki engelli bireylerin eğitim, sağlık, istihdam, kültür, spor, müzik vb. toplumsal hayatın her alanına katılımını belirleyen şey bireylerin fiziksel, zihinsel veya ruhsal engelleri değil önlerine çıkarılan engellerdir.

Bu yaklaşımdan dolayı doğru kavramsallaştırmanın özürlü, sakat veya engelli değil “**engellenen**” olduğu düşüncesi daha baskın hale gelmektedir.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu 2009 Denetim Raporunda bu durumu başka bir şekilde ifade etmektedir: Engellerle dolu çevrede hareketlerinin kısıtlanmasına maruz kalan “engelli” grubunda yer alan kişilerin önündeki engeller kaldırılmazsa “hareket kısıtlılığın sahip bireyler’ olarak toplumda yerlerini alamayacakları unutulmamalıdır.

4.ERİŞİLEBİLİRLİK

Erişilebilirlik; mal ve hizmetlerin, teknolojinin, bilginin ve kentlerin bütün bireyler için başkalarından destek almadan, bağımsız olarak kullanılabilmesi şeklinde tanımlanabilir.

Erişilebilirlik, tasarım aşamasından üretim aşamasına kadar engellileri, kadınları, çocukları, bebekli arabalıları, yaşlıları, uzun ve cüceleri, şişmanları, çalışanları, yolcuları vb toplumun tüm kesimlerini gözetecek planlamalar yapmayı gerekli kılmaktadır.

Erişilebilirlik olgusu tartışılırken doğal ve zorunlu olarak mekânsal erişilebilirlik öncelikli hale gelmektedir. Çünkü özel düzenlemeye ihtiyaç duyan bireyin diğer tüm toplumsal aktivitelere dahil olabilmesi için bağımsız olarak evden çıkıp, kaldırımları, alt-üst geçitleri, toplu taşıma arabalarını, binaları, meydanları, park-bahçeleri ve diğer umuma açık mekanları kullanabilmesi gerekmektedir.

Özel düzenlemeye ihtiyaç duyan bir bireyin bu gereksinimlerinin karşılanmaması o bireyin hareket etme ve doğal olarakta temel insan hakkının ihlali anlamına gelmektedir. Bu nedenle erişilebilirlik konusu direkt olarak insan hakları ile ilişkili bir olgudur.

Erişilebilirlik olgusu ile ilgili BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme en net tanımı Evrensel Tasarım/Herkes İçin Tasarım ilkesi ile ortaya koymuştur.

Evrensel Tasarım, ürün ve hizmetlerin planlanırken ve üretilirken tüm toplumun eşit olanaklarda ve başkalarından bağımsız olarak erişilebilir olmasını gerekli kılmaktadır. Sözleşme bu gerekliliğin yerine getirilmesi için de taraf devletlere “Makul Düzenleme” yapma zorunluluğu getirmiştir. Makul düzenleme, mal ve hizmetler planlanır ve üretilirken özel ihtiyaç sahibi bireylerin ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması ve o ihtiyaçlar doğrultusunda gerekli önlemlerin alınmasını salık vermektedir.

Örneğin; seçme hakkı kullanılırken görme engelliler için şablon sağlanması, ortopedik engelliler için uygun oy kullanma mekanlarının belirlenmesi gibi düzenlemeler özel ihtiyaç sahiplerine yönelik düzenlemelerdir ve seçme hakkına erişebilmeyi sağlayacak makul düzenlemelerdir.

Erişilebilir ve Evrensel Tasarım gibi, ‘kullanılabilir tasarım’ da kullanımı kolay ve amacına uygun tasarımlar üretmeyi hedefler. Uluslararası Standartlar Organizasyonu (ISO 9241) tarafından kullanılabilirlik; belirlenen bir çevrede, bir ürünün belirli kullanıcılar tarafından belirli amaçlarla etkili, verimli ve belirli bir kullanım çerçevesinde memnuniyetle kullanılabilme derecesi olarak tanımlanmaktadır. Bir mekânın kullanılabilir olması için o mekânın etkin ve verimli kullanılabilmesi, bir sonraki kullanımda mekânla ilgili özelliklerin öğrenilmiş olması ve mekân öğelerinin özelliklerinin tutarlı olarak işaretlenmiş olması gerekir.⁶

⁶ Mekanlarda Erişilebilirlik, kullanılabilirlik ve yaşanabilirlik (Prof. Dr. Halime Demirhan)
<http://www.mimarlarodasiankara.org/dosya/dosya36.pdf>

Evrensel Tasarım için 7 temel prensip sayılabilir. Bunlar; Eşitlikçi kullanım, Kullanım Esnekliği, Basit ve sezgisel kullanım, Algısal bilgi, Hata toleransı, Düşük fiziksel çaba, Yaklaşım ve kullanım için alan ve büyüklük⁷

Ülkemizde, 2005 yılında çıkarılan 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun ile Kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapıların kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 7 yıl içinde engellilerin erişilebilirliğine uygun hale getirilme zorunluluğu getirilmiştir.

Fakat 2012 yılına ait 6353 sayılı Kanun ile “5378 sayılı Kanunun Geçici 2.ve 3.maddesinde belirtilen 7 yıllık sürenin 8 yıl olacak şekilde değiştirilmesi ve Erişilebilirlik standartlarının uygulanmasının izlenmesi ve denetiminin her ilde Aile ve Sosyal Politikalar, İçişleri, Çevre ve Şehircilik, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlıkları ile engelliler ile ilgili konfederasyonların temsilcilerinden oluşan komisyon tarafından yapılması, eksikleri tamamlaması için 8 yıllık sürenin bitiminden itibaren iki yılı geçmemek üzere ek süre verilebileceği” şeklinde değiştirilmiştir.

Yasal düzenlemelerin ilk elden kanun koyucular tarafından bozulması kurulan mekanizmaların sonraki süreçte sağlıklı çalışmamasına kapı aralamaktadır. Zira Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı-Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü 26.02.2017 tarih ve 96413503-010.06.01-E.22639 sayılı 2017/3 no’lu Genelge ’de 6353 sayılı Kanunda belirtilen sürelerin dışına çıkarak Kanuna aykırı olarak “..erişilebilirlik tespiti yapılan yerlerden erişilebilirlik yükümlülüğünü yerine getirmediği tespit edilen kamu kurum ve kuruluşları ve bunların sahibi olan gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine 3 aydan 6 aya kadar ek süre verilmesi öngörülmüştür” diyerek kamusal mekanların erişilebilirliğinin izlenme ve denetlenmesini ertelemekte ve cezasızlık durumu yaratmaktadır.

İlgili komisyonun faaliyetlerine ve faaliyet sonuçlarına dair, çalışmamız kapsamında , bilgi ve açıklama talep edilmiştir (Ek-5). Çünkü komisyonun etkin izleme, denetim ve yaptırım uyguladığına dair şüpheler güçlüdür.

Diğer taraftan, Engelli Haklarına İlişkin Sözleşmenin 2008 yılında TBMM’de kabul edilmesi ve sözleşmenin 2009 yılından itibaren uygulanmaya başlanması da başka bir yasal zorunluluk doğurmaktadır.

BM Engelli Hakları Komitesi tarafından izlenen ülkelerin görevlerini yerine getirme durumları STÖ’lerin sunduğu *Gölge Raporlarla* teyit edildiği için görece daha etkin bir denetim mekanizması olabilmektedir. Fakat bu denetim mekanizmasının “önemsenen” yaptırımları olmadığı için uygulamalarda etkisi sınırlı kalmaktadır.

⁷ Detaylı Bilgi için Bknz: Türkiye’de Engelliler için Erişilebilirlik Uygulamaları Algısı (Prof. Dr Nihal MAMATOĞLU) <http://www.mimarlarodasianskara.org/dosya/dosya36.pdf>

4.1.Engellilerin Erişebilirliğine Yönelik Yasal Düzenlemeler

2005 yılında 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun ve 2008 yılında BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme'nin kabul edilmiş olması Türkiye'de erişilebilirlik ile ilgili önemli çalışmalardır. Bunlarla birlikte mevzuat anlamında yapılan düzenlemeler özet olarak şu şekildedir⁸:

Tablo 1-Erişilebilirlikle İlgili Yasal Düzenlemelerin Gelişimi

Yıl	Mevzuat	Yapılan Düzenleme
1997	572 Sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Düzenlemeler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname	Engellilerin erişebilirliğine yönelik yapılan ilk yasal düzenleme (oy kullanma, fiziksel çevrenin erişilebilirliği, istihdam, toplu taşıma araçları vb düzenlenmiştir.)
1999	3194 Sayılı İmar Kanunu	572 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 3194 sayılı İmar Kanunu'na "Fiziksel çevrenin engelliler için ulaşılabilir ve yaşanabilir kılınması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda Türk Standartları Enstitüsü'nün ilgili standartlarına uyulması zorunludur." maddesinin eklenmesi
1999	Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliği	Yapılarda, açık alanlarda, bunlar üzerindeki ulaşım ve haberleşme noktalarında ve peyzaj elemanlarında engellilerin ulaşılabilirliğinin sağlanması için TSE'nin engellilerle ilgili standartların(Bkz: TS 23599, TS 12576, TS 9111, TS 12460, TS 12574, TS 12575, TS 12637 ve TS 12694)dikkate alınması koşulunun getirilmesi
1999	Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik	Planlarda engellilerin kentsel kullanımlar, sosyal ve teknik alt yapı alanlarında ulaşılabilirliğini sağlayıcı tedbirlerin alınması amacıyla engellilere yönelik her türlü mevzuat ve TSE standartları dikkate alınması koşulunun getirilmesi
2004	Toplu Taşıma Araçları Tip Onay Yönetmeliği (2001/85/AT)	Hareket Engelli Yolcuların Araca Giriş-Çıkışlarını Kolaylaştıran Teknik Donanımla İlgili Şartlara uyularak Araç Tip Onayı alma zorunluluğu
2005	5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun	Kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapıların kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde engellilerin erişebilirliğine uygun hale getirilme zorunluluğu
2005	5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun	Yerel yönetimler tarafından şehir içinde kendilerince sunulan ya da denetimlerinde olan toplu taşıma hizmetlerinin Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde engellilerin erişebilirliğine uygun hale getirme zorunluluğu
2006	BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme	Sözleşme TBMM tarafından kabul edilerek yasal mevzuatın engellilerin insan haklarını güvence altına alacak şekilde düzenlenmesi zorunluluğu

⁸ <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/309514>

		getirmiştir.
2006	2006/18 sayılı Başbakanlık Genelgesi	Yerel yönetimlerin 2005 yılında başlayan 7 yıllık sürecin; kısa, orta ve uzun vadede hazırlanacak eylem planları doğrultusunda, özellikle belediyelerin satın alacakları, kiralayacakları veya denetimlerinde bulunan toplu taşıma araçlarının TSE'nin ilgili standartlarına uyularak engellilerin erişebilirliğine uygun olmasının sağlanması
2011	Şehir içi Toplu Ulaşım Hizmetinde Yer Alan Otobüsler ile İlgili İçişleri Bakanlığı Genelgesi	Belediyelerin işletilmesi ve denetimi altındaki Sınıf 1 ve Sınıf 2 otobüslerin teknik şartlara uygun duruma getirilmesi, şehir içi toplu ulaşımda kullanılan otobüs durak yerlerinin ve engellilerin iniş ve binişlerinin kolaylaştıracak fiziksel şartların sağlanması, otobüslerin içindeki bilgilendirmeyi sağlayan sesli ve görsel uyarı sistemlerinin eklenmesi gerekliliği
2012	6353 Sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	5378 sayılı Kanununun Geçici 2.ve 3.maddesinde belirtilen 7 yıllık sürenin 8 yıl olacak şekilde değiştirilmesi
2012	6353 Sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	Erişilebilirlik standartlarının uygulanmasının izlenmesi ve denetiminin her ilde Aile ve Sosyal Politikalar, İçişleri, Çevre ve Şehircilik, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlıkları ile engelliler ile ilgili konfederasyonların temsilcilerinden oluşan komisyon tarafından yapılması, eksikleri tamamlaması için 8 yıllık sürenin bitiminden itibaren iki yılı geçmemek üzere ek süre verilebileceği
2013	Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği	Umuma açık hizmet veren her türlü yapılar ve açık alanlar ile toplu taşıma araçlarında erişilebilirliğin izleme ve denetimini yapacak olan komisyonların teşkili, çalışma usul ve esasları, Kanun ile belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmesi için ek süre verilmesine, idari para cezalarının uygulanmasına ve genel bütçeye gelir kaydedilen idari para cezası tutarlarının kullanılması

Yasal alanda yapılan çalışmalar bulunmasına rağmen Türkiye’de engellilerin mekanlara, bilgiye ve hizmetlere erişebilirliklerinde sorunlar var olmaya devam etmektedir. “2002 Türkiye Özürlüler Araştırması”⁹ sonuçlarına göre; engellerinden ötürü işinde veya işyerinde yaşadığı sorunlara ilişkin soruya cevap veren çıraklık eğitimi alan engellilerinin yaklaşık % 70’i işyerinin fiziki koşullarının uygun olmadığını belirtmiştir. Günlük yaşamında karşılaştığı sorunlara ilişkin soruya cevap veren ortopedik engellilerden yaklaşık % 32’si fiziksel çevre düzenlemeleri olmadığından sokağa çıkamadıklarını, % 28’i kamuya açık bina ve alanlara giremediklerini, % 50’si toplu taşıma araçlarına binmekte güçlük çektiklerini ve % 29’u da sosyal ve kültürel etkinliklere katılamadıklarını belirtmişlerdir. Günlük aktivitelerini yerine getirirken bir başkasına tam bağımlı olan engellilerin yaklaşık % 68’i, bir başkasına

⁹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/11/20101112-19-1.doc>
Ulaşılabilirlik Stratejisi ve Eylem Planı (2010-2011)

yarı bağımlı olanların % 46'sı ve günlük aktivitelerini kendi başına bağımsız yapabilenlerin de % 24'ü işyerinin fiziki koşullarının uygun olmadığını belirtmişlerdir. Bulunduğu çevrede engeline uygun toplu taşıma hizmeti bulunduğunu söyleyen engellilerin oranı % 4'tür.

Var olan durum, yasal düzenlemeler yapılmasının yalnız başına yeterli olmadığını; mevzuat düzenlemesi-kamu-STÖ işbirliği-uygulama-denetim mekanizmalarının bir bütün olarak işletilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Eski ve yeni yapıların izlenmesi, standartlara uygunluğunun denetlenmesi erişilebilir mekanların oluşmasını sağlayacak temel faaliyettir. Bu konuda yasal düzenlemelerin sorumluluk verdiği kurumların görevlerini yerine getirmesi, STÖ'lerin ise süreci etkin şekilde izlemesi (Ek-3, Ek-4) ulusal ve uluslararası mekanizmaları devreye sokma girişimlerinde bulunması gerekmektedir.

5. ÇALIŞMA HAKKINDA

5.1.Genel Değerlendirme

Türkiye nüfusu 80 milyon civarındadır. Nüfusun ne kadarının engelli bireylerden oluştuğu ise net olarak bilinmemektedir. Hali hazırda 2011 yılında yapılan ve gerçeği yansıtmaktan uzak olan engelli nüfus sayımı verileri kullanılmaktadır.

Uluslararası alanda kabul edilen, dünya nüfusunun yaklaşık %10-12'si engellilerden oluşur yaklaşımı Türkiye tarafından da kabul edilmekte ve engelli nüfus tahminlerinde bu oran nüfusa uygulanarak engelli nüfus sayıları bulunmaktadır.

Bu genel kabule göre Türkiye nüfusunun yaklaşık 9 ya da 10 milyonu engellilerden oluşturmaktadır. Nüfusu 5 milyon 600 bin olan Ankara ilinin bu tahmin üzerinden engelli nüfusunun 500 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir. Resmi verilere göre ise Ankara ili engelli nüfusu 100 bin civarındadır.

Ankara'nın en büyük ilçesi olan Çankaya ilçesinin nüfusu ise 1 milyondur. Engelli nüfusunun ise 100 bin civarında olduğu öngörülmektedir.

5.2.Çalışma Alanı Hakkında Bilgiler

Çalışma engellilerin toplumsal hayata dahil olmalarında temel belirleyen kriter olan erişilebilirlik konusunda gerçekleştirilmektedir.

Erişilebilirlik konusu BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme'de tanımlanan şekliyle Evrensel Tasarım ilkesi doğrultusunda; "Evrensel Tasarım/Herkes İçin Tasarım" ürünlerin, çevrenin, programların ve hizmetlerin özel bir ek tasarıma veya düzenlemeye gerek duyulmaksızın, mümkün olduğunca herkes tarafından kullanılabilir şekilde tasarlanmasıdır" şeklinde algılanmaktadır.

Engelliler için Erişilebilir Kentler için Araştırıyor İzliyoruz çalışması için Çankaya ilçesi pilot bölge olarak belirlenmiştir.

- Çankaya'nın metropol ilçe olması ve 1 milyon nüfusu ile 57 ilden daha büyük olması,
- Çankaya gündüz nüfusunun 2,5 milyonun üzerinde olması ile en kalabalık 5 kentten sonra 6. sırada yer alması yönüyle büyükşehir seviyesinde olması,
- Ankara'nın merkez ilçesi olmasından dolayı diğer ilçelerde yaşayanlar tarafından uğranılan yer olması,
- Bütün kamu kurumlarının merkez ve birçok taşra teşkilatının Çankaya ilçesi sınırlarında bulunması,
- Birçok şirketin merkez ve şube benzeri yerlerinin Çankaya ilçesi sınırlarında bulunması,
- Kamu ve vakıf üniversitelerinin büyük çoğunluğunun Çankaya ilçesinde yerleşik olması

gibi nedenler çalışma alanının Çankaya ilçesi olarak belirlenmesinin nedenleri olmuştur.

5.3.Çalışmanın Amacı ve Çıkış Noktası

Çalışmanın çıkış noktasını “Hak” kavramı oluşturmaktadır. Şehirlerin engelliler, yaşlılar, çocuklar, hamile kadınlar, bebekli aileler, çalışanlar ve bu kamusalılığı kullanan tüm katılımcılar için erişilebilir nitelikte olması bir lütuf, sosyal sorumluluk veya ”pozitif ayrımcılık” gibi algılarda yer edinmiş klişeler değildir. Erişilebilirlik konusunda yapılması gereken çalışmalar temel insan haklarından birisinin gereğinin yerine getirilmesidir.

Erişilebilirlik konusunda tüm kamusal mekanların makul düzenleme doğrultusunda toplumun tüm kesimleri için erişilebilir hale getirilmesi ulusal ve uluslararası mevzuatta yer edinmiş, taraflarca tanınmış ve kabul edilmiştir.

Türkiye tarafından da kabul edilmiş olan BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme’de “Engelliliğe dayalı ayrımcılık makul düzenlemelerin gerçekleştirilmemesi dâhil her türlü ayrımcılığı kapsar” düzenlemesi yer almaktadır. Bu anlamda özel ve kamu kurumlarına ait olan kamusal mekanların erişilebilirlik kriterlerine uygun planlama ve tasarımlar yapmaları ayrımcılık yasağının bir gereğidir.

Ayrıca kamusal mekanların erişilebilirliğinin izlenmesi de ulusal ve uluslararası kriterler açısından erişilebilirliğin gereklerinden birisidir.

Erişilebilirlik engellilerin toplumsal hayata dahil olmalarında temel belirleyenlerden birisi durumundadır ki yapılmış olan çalışmalarda erişilebilirlik engelliler tarafından da önemsenmekte ve Türkiye genelinde bu konuda eksiklikler olduğu düşünülmektedir.

TÜİK tarafından 2011 tarihli araştırmaya göre oluşturulan aşağıdaki grafikte engellilerin erişilebilirlik konusunda Türkiye’deki durumu nasıl değerlendirdiklerine dair veriler bulunmaktadır.

Şekil 1-Engellilerin Erişilebilirlikle İlgili Değerlendirmeleri

Özet olarak; erişilebilirlik konusu bir taraftan temel insan haklarının bir gereği iken diğer taraftan engellilerin toplumsal hayat dahil olmalarının bir önkoşulu olduğu için çalışmanın konusu olarak belirlenmiştir.

5.5.Çalışmanın Yöntemi

Çalışma kapsamında Ankara ili Çankaya ilçesinde bulunan kamu ve özel şahıslara ait olan ve kamusal özellik taşıyan 525 nokta, hazırlanmış olan “Bilgi Gözlem Formu” (Ek-7) aracılığıyla araştırmacılar tarafından gözlem veya yetkililerle görüşme yoluyla incelenmiş ve izlenmiştir.

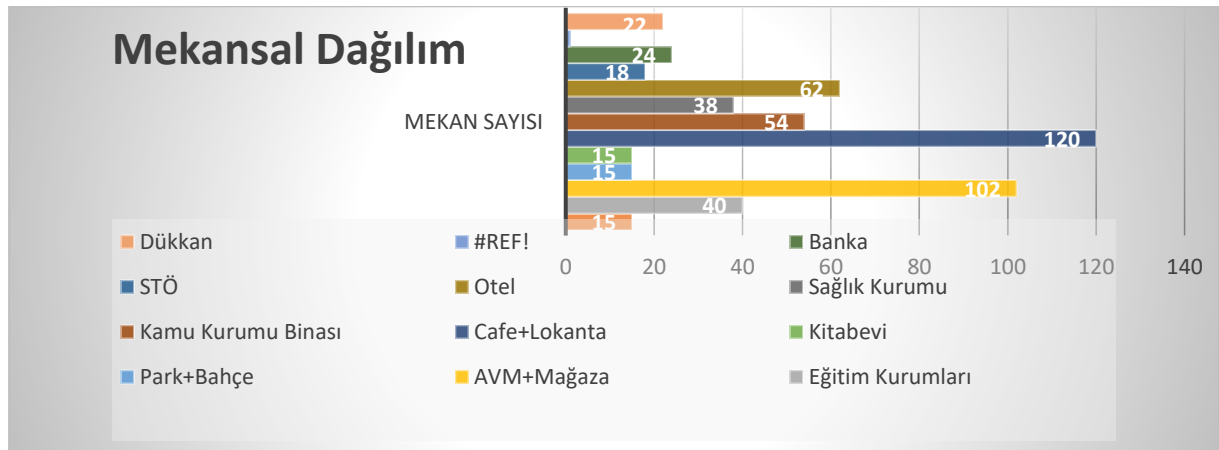
Kamu kurumları binaları, sağlık kurumları, eğitim kurumları, AVM’ler, marketler, Cafe ve lokantalar, dükkanlar, kitapçıları, tiyatro ve sinema salonları, bankalar, oteller, sivil toplum örgütü binaları/lokalleri, park ve bahçeler ve sokak-caddeler çalışma kapsamında izlenen yerlerdir.

Çalışma yapılan alanların sayısal dağılımına tablo ve grafik olarak aşağıda yer verilmiştir:

Tablo 2-Çalışma Yapılan Mekan Verileri

Araştırması Yapılan Mekân	Mekân Sayısı
Tiyatro/Sinema/Kültür Merkezi	15
Eğitim Kurumları	40
AVM/Mağaza	102
Park/Bahçe	15
Kitabevi	15
Cafe/Lokanta	120
Kamu Kurumu Binası	54
Sağlık Kurumu	38
Otel	62
STÖ	18
Banka	24
Dükkan	22
Toplam Mekân	525

Grafik 1-Çalışma Yapılan Mekan Verileri Grafik Gösterimi

Bilgi Gözlem Formu toplam 31 sorudan oluşmuştur. Sorular izlenen mekanların özelliklerine göre gruplara ayrılmıştır. Bu gruplar; bina, park-bahçe, cafe-lokanta ve toplu taşıma araçlarının izlenmesi olarak ayrılmıştır. Toplu taşıma araçlarıyla ilgili olarak Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden bilgi edinme kapsamında mevcut durum hakkında bilgi alınmış ve alanda sınırlı bir gözlem yapılmıştır.

Bilgi Gözlem Formu'nda soruların karşısında evet-hayır seçenekleri bulunmakta ve gerekli olması durumunda açıklama yapılması istenmektedir.

Bilgi Gözlem Formunda bulunan sorular görme, ortopedik/bedensel ve işitme-konuşma engellilerin erişebilirliklerini izlemeye yönelik olarak hazırlanmıştır.

“Erişilebilir Kentler İçin İzliyoruz” çalışması planlama ve saha araştırmasının yapılması süreçleriyle beraber 01.11.2019-15.12.2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Çalışma sonucunda elde edilen veriler, izlenen mekanlara göre ve izlenen bütün alan şeklinde sınıflandırmalara ve tasniflere tabi tutulmuş, istatistiki verilere dönüştürülmüştür.

6. ÇALIŞMA VERİLERİ ve ANALİZİ

“Erişilebilir Kentler için İzliyoruz” çalışması” Ankara ili Çankaya ilçesinde 525 noktanın izlenmesi ve verilerin toplanmasıyla gerçekleştirilmiştir.

“Bilgi Gözlem Formu” kullanılarak araştırmacılarca evet/hayır seçeneklerinin sunulması yöntemiyle yapılan çalışmada elde edilen veriler iki ayrı kriter esas alınarak değerlendirme ve analiz yapılmıştır.

Değerlendirmede ilk kriter; sorulan sorular bazında değerlendirme ve analiz yapılması, İkinci kriter ise izlenen yerler üzerinden analiz yapılması yöntemi olmuştur.

6.1.Bilgi Gözlem Formunda Bulunan Sorular Açısından Analiz

Bilgi Gözlem Formunda bulunan sorulara karşılık gelen ve çalışmanın tamamından elde edilen veriler şu şekildedir.

Tablo 3-Çalışmanın Genelinde Elde Edilen Veriler

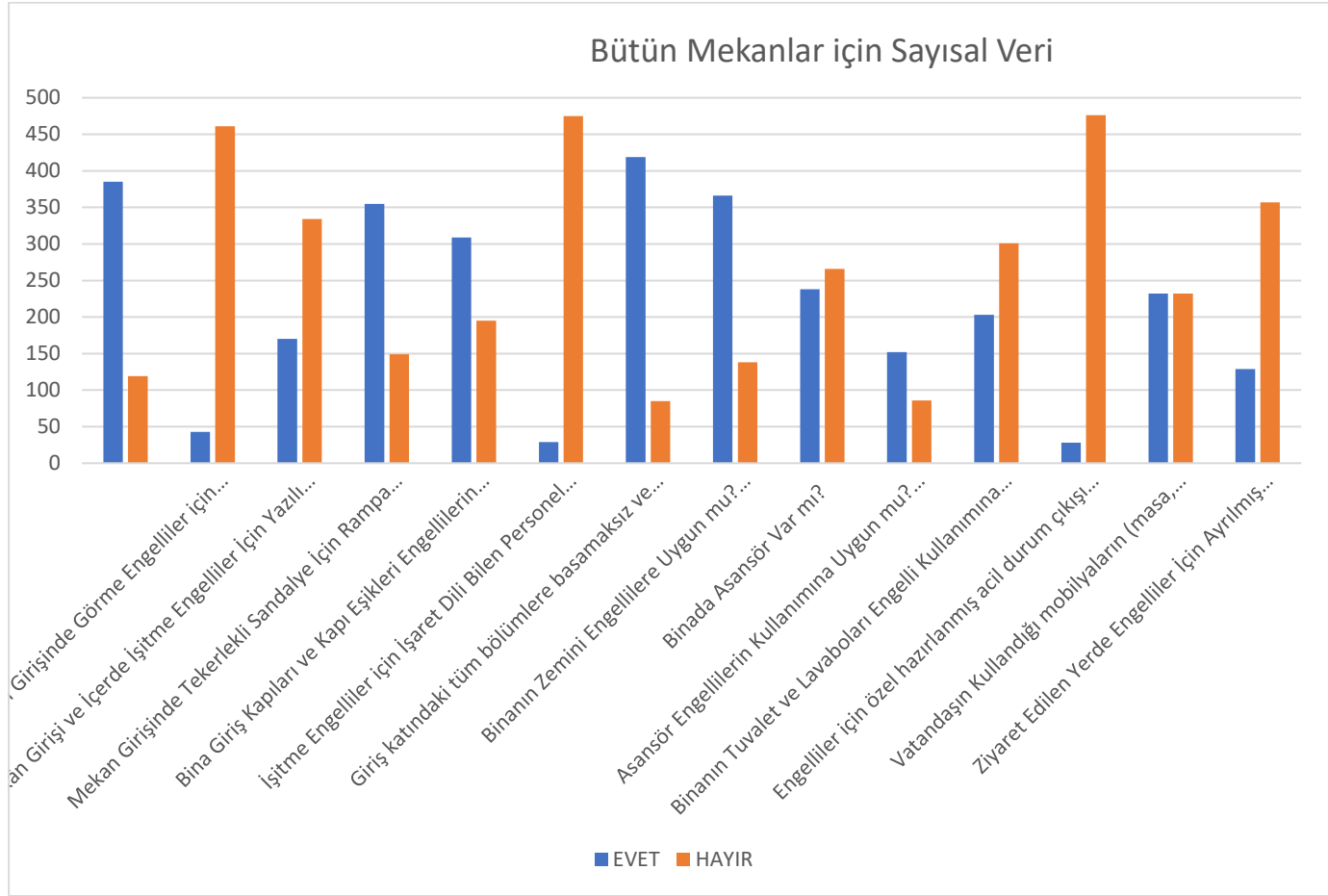
SORULAR	EVET	HAYIR
Mekânın Bulunduğu Lokasyon Engellilerin Ulaşımı İçin Uygun mu?	385	119
Makan Girişinde Görme Engelliler için Yönlendirme Var mı?	43	461
Mekân Girişi ve İçerde İşitme Engelliler İçin Yazılı Yönlendirmeler Var mı?	170	334
Mekan Girişinde Tekerlekli Sandalye İçin Rampa Var mı?	355	149
Bina Giriş Kapıları ve Kapı Eşikleri Engellilerin Kullanımı İçin Uygun mu?(Tekerlekli sandalye, görme engelliler vb açılarından)	309	195
İşitme Engelliler için İşaret Dili Bilen Personel İstihdam Ediliyor mu?	29	475
Giriş katındaki tüm bölümlere basamaksız ve rampasız olarak ulaşılabilir mi?	419	85
Binanın Zemini Engellilere Uygun mu? (kayganlık, kabartma vb)	366	138
Binada Asansör Var mı?	238	266
Asansör Engellilerin Kullanımına Uygun mu? (asansör genişliği, düğmelerin yeri, sesli ve görüntülü yönlendirme, engellilerin tutunabileceği tırabzanlar vb yönlerden)	152	86
Binanın Tuvalet ve Lavaboları Engelli Kullanımına Uygun mu?	203	301
Engelliler için özel hazırlanmış acil durum çıkışı Var mı?	28	476
Vatandaşın Kullandığı mobilyaların (masa, danışma masası, tezgâh) yüksekliği Tekerlekli Sandalyeliler İçin Uygun mu? (ortalama 120cm)	232	232
Ziyaret Edilen Yerde Engelliler İçin Ayrılmış Otopark Yeri Var mı?	129	357
Toplam	3058	3674

Çalışma kapsamında izlenen 525 noktaya ilişkin toplam 6732 soru sorulmuştur. Sorulara verilen cevaplardan 3058'i Evet, 3674'ü ise Hayır şeklinde olmuştur.

Evet cevapları izlenen noktanın engelliler açısından erişilebilirlik kriterlerine sahip olduğunu, Hayır cevabı ise erişilebilirlik kriterlerinden yoksun olduğunu göstermektedir.

525 noktada 6732 soruya verilmiş olan ve yukarıda sayısal verileri bulunan cevapların grafik dağılımı ise aşağıdaki şekildedir.

Grafik 2-Çalışmanın Genelinde Elde Edilen Veriler Grafik Gösterimi

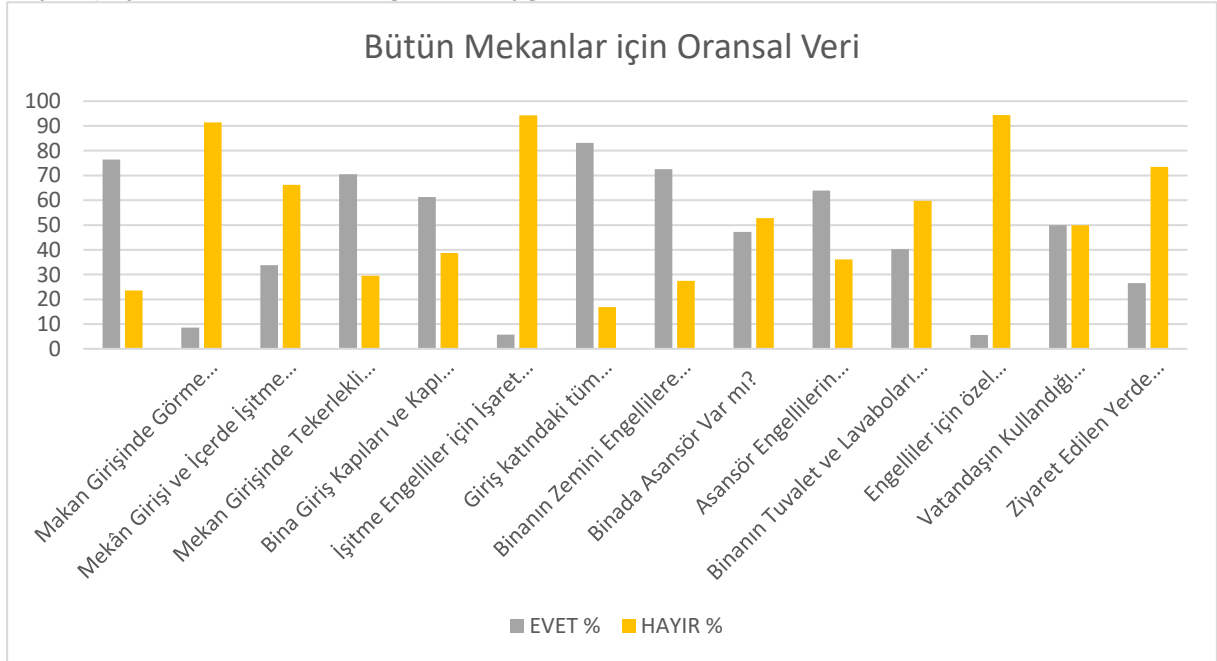
Çalışmada elde edilen verilerin yüzdelik dağılımına Tablo-4'te yer verilmiştir:

Tablo 4-Çalışmanın Genelinde Elde Edilen Verilerin Yüzde Gösterimi

SORULAR	EVET %	HAYIR %
Mekânın Bulunduğu Lokasyon Engellilerin Ulaşımı İçin Uygun mu?	76,38889	23,61111
Mekan Girişinde Görme Engelliler için Yönlendirme Var mı?	8,531746	91,46825
Mekân Girişi ve İçerde İşitme Engelliler İçin Yazılı Yönlendirmeler Var mı?	33,73016	66,26984

Mekan Girişinde Tekerlekli Sandalye İçin Rampa Var mı?	70,43651	29,56349
Bina Giriş Kapıları ve Kapı Eşikleri Engellilerin Kullanımı İçin Uygun mu?(Tekerlekli sandalye, görme engelliler vb açılardan)	61,30952	38,69048
İşitme Engelliler için İşaret Dili Bilen Personel İstihdam Ediliyor mu?	5,753968	94,24603
Giriş katındaki tüm bölümlere basamaksız ve rampasız olarak ulaşılabilir mi?	83,13492	16,86508
Binanın Zemini Engellilere Uygun mu? (kayganlık, kabartma vb)	72,61905	27,38095
Binada Asansör Var mı?	47,22222	52,77778
Asansör Engellilerin Kullanımına Uygun mu? (asansör genişliği, düğmelerin yeri, sesli ve görüntülü yönlendirme, engellilerin tutunabileceği tırabzanlar vb yönlerden)	63,86555	36,13445
Binanın Tuvalet ve Lavaboları Engelli Kullanımına Uygun mu?	40,27778	59,72222
Engelliler için özel hazırlanmış acil durum çıkışı Var mı?	5,555556	94,44444
Vatandaşın Kullandığı mobilyaların (masa, danışma masası, tezgâh) yüksekliği Tekerlekli Sandalyeliler İçin Uygun mu? (ortalama 120cm)	50	50
Ziyaret Edilen Yerde Engelliler İçin Ayrılmış Otopark Yeri Var mı?	26,54321	73,45679
TOPLAM %	45,42484	54,57516

Grafik 3-Çalışma Verilerinin Yüzdelerle Dağılımının Grafiği

Çankaya ilçesi için pilot çalışma olarak planlanan ve 525 noktadan elde edilen veriler Çankaya ilçesindeki kamusal mekanların erişilebilirlik yönünden eksikli olduğunu, erişilebilirlik kriterlerinden yarısından azını (% 45,42) karşılayabildiğini göstermektedir.

Elde edilen veriler Çankaya ilçesinin erişilebilirlik kriterlerinden % 54,57'sini karşılayamadığını göstermektedir.

Bu değerlendirmeyi sayısal olarak ifade edilişi ise şu şekildedir; erişilebilirlik yönünden 525 noktada 6732 somut durum tespit edilmiştir. Bu somut durumun/verilerin 3058'i olumlu yani erişilebilirlik özelliklerine sahip olduğunu gösterirken 3674 veri olumsuz yani erişilebilirlik özelliklerinden mahrum olduğunu göstermektedir.

Toplu Taşıma Araçları

Toplu taşıma araçlarıyla ilgili gözlem yöntemiyle izleme çalışması yapılmamış, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu çerçevesinde Ankara Büyük Şehir Belediyesinden bilgi talep edilmiş ve gelen cevapta (Ek-6) Büyük Şehir Belediyesi uhdesinde 1540 adet toplu taşıma hizmeti veren araç olduğu, bunlardan 1443 adedinde tekerlekli sandalyeli ve akülü arabalılar için rampa bulunduğu, 97 adedinde ise rampanın yer almadığı ifade edilmiştir.

Belediyeye ait toplu taşıma araçlarında görüntülü ve sesli yönlendirme durumuna dair soruya cevap verilmemiş olmakla beraber Ankara genelinde belediyeye ait toplu taşıma araçlarında görüntülü ve sesli uyarı sisteminin olduğu tespit edilmiştir.

Metro sistemlerinde görme engelliler için sesli, işitme engelliler için görüntülü uyarı sistemi bulunmaktadır. Metro istasyonlarında tekerlekli sandalye ve akülü araç kullanan engelliler için asansör sistemi bulunmaktadır.

Ayrıca Metro istasyonlarında turnike giriş bölgelerinde tekerlekli sandalyeli ve görme engellilerin geçişine uygun açılır-kapanır kapı giriş bölümü bulunmaktadır. Kabartma/izli yollar metro istasyonları içerisinde yönlendirici niteliktedir.

Metro istasyonlarında iniş-biniş peronlarında bulunan metro vagonları arasındaki boşluklar görme engelliler için risk barındırmaktadır. Söz konusu boşluk görme engellilerin tren raylarına düşmesine ve kazalara neden olabilmektedir. Söz konusu boşlukların peronlara sabitlenecek paravan benzeri yöntemlerle kapatılması gerekmektedir.

Mekânın Bulunduğu Lokasyonun Uygunluğu

İnceleme yapılan mekanların büyük çoğunluğu toplu taşıma araçlarına yakınlık, merkezi lokasyonda bulunma veya engellilerin çok fazla engelle karşılaşmadan erişebilmesine uygun bölgelerdedir. Mekanların buldukları yer açısından erişilebilirliğe uygunluğu %76 düzeyindedir.

Mekân Girişlerinin Görme Engelliler için Yönlendirmelerin Uygunluğu

Mekân girişlerine kadar ve bazı örneklerde mekan içinde de izli yol ile yönlendirme olsa da görme engellilerin buldukları mekan hakkında bilgi verecek ve yönlendirmelerini sağlayacak kabartma yazılı düzenlemeler oldukça sınırlı düzeydedir. Soruya verilen 504 cevaptan yalnızca 43'ü yani % 8,5'i evet şeklindedir.

Yazının konulduğu yerler, yazıların bozulmuş olması, yazı konulduktan sonra bina içi düzende değişiklik olması gibi nedenlerden dolayı da bulunan kabartma yönlendirmelerin büyük çoğunluğu da kullanılabilir olmaktan uzaktır.

Mekân Girişinde Tekerlekli Sandalye ve Akülü Arabalar için Uygunluk

Tekerlekli sandalye ve akülü araba kullanan engelliler için rampa olup olmadığına konusunda 484 noktanın izlemesi yapılmıştır. İzlenen mekanlardan 355'inde rampa bulunurken 149'unda rampa bulunmamaktadır. Diğer bir ifade ile izlenen yerlerden % 70'inde rampa bulunmaktadır. Rampa bulunan mekanlardaki rampaların büyük bir kısmı ise uzunluk, yükseklik ve eğim gibi uluslararası standartlardan uzaktır.

Binaların birçoğundaki rampalar yasal zorunluluğu yerine getirmek, görüntü yaratmak veya eşya taşımak gibi engellilerin ihtiyaç ve haklarından uzak gerekçelerle oluşturulmuştur.

Mekân Girişlerinin İşitme Engelliler için Uygunluğu

Mekanların sadece % 33'ünde işitme engelliler için yazılı yönlendirme tabelaları bulunmaktadır. Bu tabelalar ise genellikle büyük binalarda bulunmakta ve konulmasının temel nedeninin işitme engelliler olmadığı, genel yönlendirme amacıyla konulduğu anlaşılmaktadır.

Bina Giriş Kapıları ve Kapı Eşikleri Engellilerin Kullanımı İçin Uygunluğu

Bina giriş kapılarının genişliğinin ve kapı eşiklerinin yüksekliğinin tekerlekli sandalye ve akülü arabaların geçişine uygunluğu açısından incelenen mekanların % 61'i yeterli fakat % 39'u yetersiz durumdadır. Bu oranlara karşılık gelen sayılar sırasıyla 309 ve 195'tir.

Giriş Katındaki Bölümlerin Erişilebilirliği

İnceleme yapılan mekanların giriş katlarındaki bölümlerin büyük çoğunluğu rampa veya merdivene ihtiyaç duyulmadan erişilebilir durumdadır. Mekanların % 83'ünde giriş katlardaki bölümler basamaksız ve merdivensiz durumdadır.

Bina Zeminlerinin Engellilerin Hareket Edebilmesine Uygunluğu

Bina zeminleri yaklaşık % 73 oranında engellilerin hareket kabiliyetini kullanmalarına uygun olmakla beraber özellikle Koltuk Değnek kullanan engellilerin hareketlerinin sınırlanmaması, kayma-düşme gibi olumsuzlukların yaşanmaması için zeminlerin pürüzlü olması, kaygan özellikli olmamasına daha fazla özen gösterilmelidir.

Asansör Bulunması

İnceleme yapılan 504 mekânın 238'inde yani % 47'sinde asansör bulunmaktadır.

Geriye kalan 266 (% 53) mekânda asansör bulunmamaktadır. Bu durumda bu binaların engelliler için hiçbir şekilde erişilebilir olmaması anlamına gelmektedir.

Asansörlerin Engellilerin Kullanımına Uygunluğu

Sesli ve görüntülü uyarı sistemlerinin, görme engelliler için kabartmalı numaralandırmaların ve engellilerin tutunabileceği tırabzanların bulunması açısından incelenen binaların tamamının % 30'u, asansör bulunan binaların ise yaklaşık % 63'ü engellilerin kullanabileceği asansörlere sahiptir.

İzlenen 504 mekandan engelliler tarafından kullanılabilen tespit edilen asansörlü mekan sayısı 152'dir.

Tuvaletlerin Engellilerin Kullanımına Uygunluğu

İncelenen mekanların yaklaşık %60'ında engellilerin kullanabileceği özelliklerde tuvalet bulunmamaktadır.

Binalarda herkes tarafından kullanılan tuvaletler engellilerle beraber kullanılabilir durumda düzenlenmemiştir. Mekanların büyük çoğunluğunda engelli tuvaleti bulunmama ile beraber engelli tuvaleti bulunan mekanlarda da diğer kişilerin kullandığı tuvaletlerden farklı tuvaletler oluşturularak ayrımcı bir tutum izlenmiştir.

Engelliler için düzenlenen tuvaletler genel olarak ortopedik engelliler dikkate alınarak tertibat oluşturulmuştur.

Görme engelliler için kabartmalı yönlendirmelere araştırma boyunca rastlanmamıştır. Engelli tuvaleti bulunan yerlerin önemli bir kısmında engelliler cinsiyetsiz kabul edilerek ortak tuvaletler oluşturulmuştur.

Genel standartlara uygun ve bütün engel gruplarını kapsayacak bir düzenlemeden mekânların tamamı uzak durumdadır.

Engelliler için ayrı tuvaletler oluşturulması yerine var olan tuvaletlerin herkes tarafından kullanılması eşitlikçi bir yaklaşım olacaktır.

Özellikle tuvaletler konusunda engelliler cinsiyetsizleştirilmekte, kadın-erkek ayrımı yapılmadan “engelli tuvaleti” tabelası asılmaktadır.

Görme engellilere yönelik özel düzenleme ve tasarımlar yapılmaması yönüyle tuvaletler erişilebilirlikten uzaktır.

Engelliler için Acil Çıkış

Kamusal mekanların engellilerin erişebilirliğine uygunluğu kapsamında Çankaya ilçesinde yapılan inceleme ve izleme çalışmasında engelliler için acil çıkış tertibatı oluşturmuş mekânların oranı sadece %5,5 düzeyindedir. Bu mekanlarda genellikle kurumsal firmalardır. Yaşanabilecek acil çıkış gerektiren olumsuzluklarda mekanların tekerlekli

sandalyeli veya görme engelli kişileri nasıl ve nereye yönlendirecekleri konusunda bilgi ve donanım yetersizliği oldukça yüksektir.

Özellikle yeni ruhsat verilen yerlerde ruhsatın alınabilmesi için engelliler için acil çıkış donanımının olması zorunlu hale getirilmelidir.

Engelli Otoparkı

İzlenen 486 yerden 129’unda engelliler için otopark alanı belirlendiği, yerlerin özel işaret ile işaretlendiği belirlenmiştir. Bu da oransal olarak %26,5 gibi düşük bir oran anlamına gelmektedir.

Çünkü engelli araçlarına ayrılmış yerlerin fark edilir şekilde özel işaretlerle gösterilmesi ve engelli birey aracıyla otoparka geldiğinde aracını park edebilmesi için engellilere tahsis edilmiş alanın boş olması gerekmektedir. Aksi halde engelli bireyin özel alana park edilmiş aracın kaldırılması uğraşısı vermesi gerekecektir. Bu durumda engelli araç otopark uygulamasını anlamsız hale getirmektedir.

Engelli araç otoparkı olarak belirlenmiş fakat belirgin işaret konulmamış, engelli araçları dışında başka

araçların da park edildiği otoparklar izleme çalışmasında “Engelli Otoparkı Yok” olarak değerlendirilmiştir.

İşaret Dili Bilen Personel Bulundurulması

İzlenen yerlerden sadece 29’unda işitme engelliler için İşaret Dili Tercümanı istihdam edilmektedir. Bu da oransal olarak % 5,7 anlamına gelmektedir. İşitme engelli bireyler kamu kurumlarında ve özel sektör işyerlerinde iletişim kurma konusunda en fazla sıkıntı yaşayan engel gruplarının başında gelmektedir.

İşitme ve konuşma engelli bireyler eğitim, sağlık, istihdam, kültür sanat vb alanlardan faydalanma, sorunlarını anlatmak ve çözüm bulmakta en fazla zorluk yaşayan engel grubudur.

İşitme engelliler yazarak anlaşma konusunda da zorlandıkları için mutlaka yanlarında işaret dili bilen refakatçi bulundurma ihtiyacı hissetmektedirler

Mobilyaların Yüksekliğinin Uygunluğu

Gerek ilgili mekanda bulunan engellilerin gerekse de dışarıdan gelen engellilerin kullanımına sunulan masa, dolap, raf, tezgah, danışma masası gibi araç gereçlerin tekerlekli sandalye kullanan engelli ve cüceler açısından kullanılabilir olması için ortalama 120 cm yüksekliğini aşmamalıdır.

Yapılan izleme çalışmasında bu kriteri sağlayan işyeri sayısı 232 olup izlenen mekan sayısının % 50’sine denk düşmektedir.

6.2.İzlenen Mekanlar Açısından Analiz

Bankaların Erişilebilirlik Durumları

Çalışma kapsamında kamu ve özel bankalardan 24 banka izlenmiştir. Bankalara toplam 324 soru sorulmuştu. Sorulara 152 olumlu yani erişilebilirlik kriterlerine sahip olduğu yönünde, 172 ise olumsuz cevap verilmiştir.

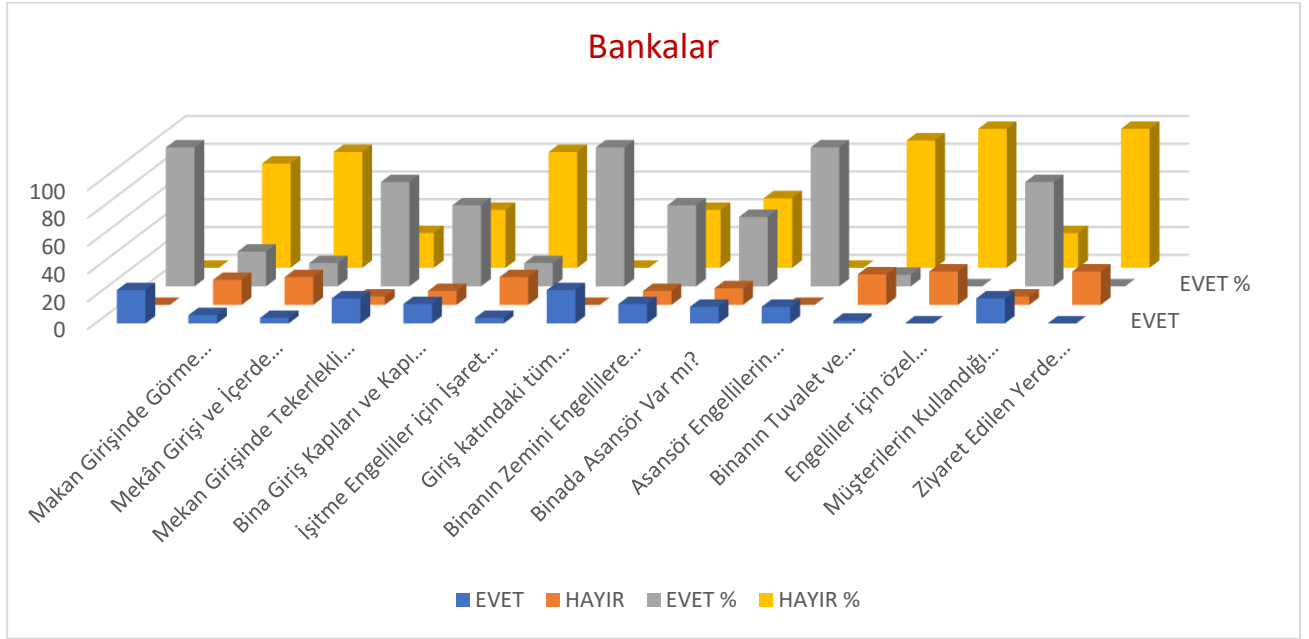
İzleme çalışmasında bankaların erişilebilirlik kriterlerini sağlama oranı yaklaşık % 47 civarındadır.

Bankalarda yapılan izleme çalışmasından elde edilen veriler aşağıda Tablo-5’te gösterilmektedir:

Tablo 5-Bankalara Ait İzleme Verileri

SORULAR	EVET	HAYIR	EVET %	HAYIR %
Mekânın Bulunduğu Lokasyon Engellilerin Ulaşımı İçin Uygun mu?	24	0	100	0
Makan Girişinde Görme Engelliler için Yönlendirme Var mı?	6	18	25	75
Mekân Girişi ve İçerde İşitme Engelliler İçin Yazılı Yönlendirmeler Var mı?	4	20	16,66	83,33
Mekan Girişinde Tekerlekli Sandalye İçin Rampa Var mı?	18	6	75	25
Bina Giriş Kapıları ve Kapı Eşikleri Engellilerin Kullanımı İçin Uygun mu?(Tekerlekli sandalye, görme engelliler vb açılarından)	14	10	58,33	41,66
İşitme Engelliler için İşaret Dili Bilen Personel İstihdam Ediliyor mu?	4	20	16,66	83,33
Giriş katındaki tüm bölümlere basamaksız ve rampasız olarak ulaşılabilir mi?	24	0	100	0
Binanın Zemini Engellilere Uygun mu? (kayganlık, kabartma vb)	14	10	58,33	41,66
Binada Asansör Var mı?	12	12	50	50
Asansör Engellilerin Kullanımına Uygun mu? (asansör genişliği, düğmelerin yeri, sesli ve görüntülü yönlendirme, engellilerin tutunabileceği trabzanlar vb yönlerden)	12	0	100	0
Binanın Tuvalet ve Lavaboları Engelli Kullanımına Uygun mu?	2	22	8,33	91,66
Engelliler için özel hazırlanmış acil durum çıkışı Var mı?	0	24	0	100
Müşterilerin Kullandığı mobilyaların (masa, danışma masası, tezgâh) yüksekliği Tekerlekli Sandalyeliler İçin Uygun mu? (ortalama 120cm)	18	6	75	25
Ziyaret Edilen Yerde Engelliler İçin Ayrılmış Otopark Yeri Var mı?	0	24	0	100
Toplam	152	172	46,91	53,08

Grafik 4-Bankalara Ait İzleme Verileri Grafiği

Bankalarda yapılan çalışmada;

- Hiçbir banka şubesinin işaret dili bilen personel istihdam etmediği, gerek duyulmasında banka merkezlerinde istihdam edilen tercümandan destek alındığı,
- Engelliler için otopark oluşturulmadığı,
- Banka şubelerinde engelliler için Acil Durum Çıkış sisteminin olmadığı,
- Mekan zeminlerinin genel olarak uygun olduğu fakat zeminin koltuk değneği gibi araçlar kullanan engellilerin kaymasına müsait olduğu,
- Bankaların tamamına yakınında dışarıya açık tuvalet bulunmadığı, var olan tuvaletlerin büyük bir kısmının da engelliler için düzenlenmediği,
- Görme ve işitme engelliler için görsel ve kabartmalı yönlendirmelerin ortalama %20 gibi düşük seviyede olduğu durumları tespit edilmiştir.

Sivil Toplum Örgütlerinin (STÖ) Erişilebilirlik Durumları

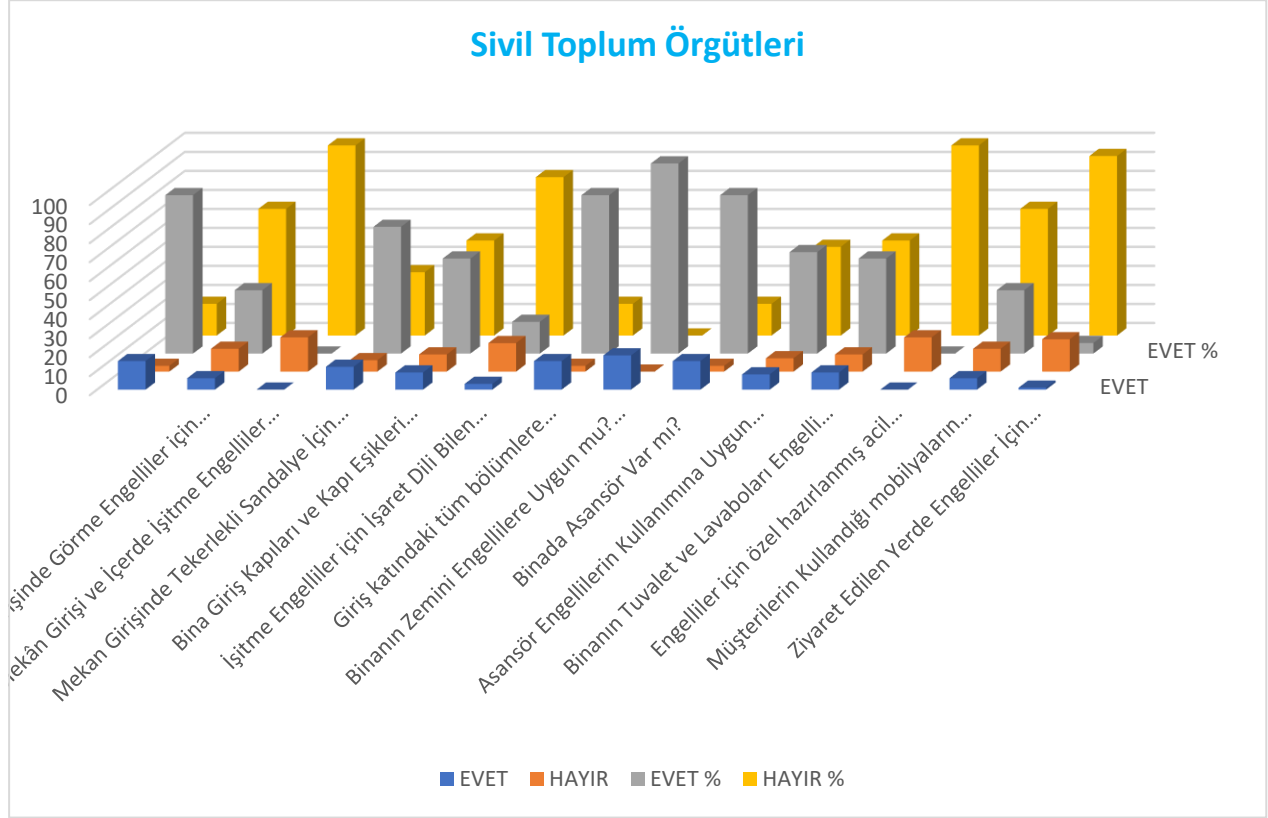
Engelliler ve diğer toplumsal kesimlerin uğradığı hak ihlallerinde savunuculuk çalışması yapması beklenen STÖ'lerin de en önemli insan haklarından birisi olan erişilebilirlik konusundaki durumları iç açıcı olmaktan uzaktır.

Çalışma kapsamında; engellilik, kültür sanat, mesleki örgütler ve sendikalar gibi STÖ'lerden 18 örgüte toplam 249 soru sorulmuştur. Sorulara erişilebilirlik kriterlerini sağladığı yönünde verilen cevap sayısı 117'dir. Erişilebilirlik kriterlerine sahip olunmadığı yönünde verilen cevap sayısı ise 132'dir. Evet % 47, Hayır % 53 gibi birbirine yakın oranlar ortaya çıkmış olsa da hak savunuculuğu yapan yerler olmaları açısından STÖ'ler için bu tablo olumsuz bir durum yaratmaktadır.

Tablo 6-STÖ'lere Ait İzleme Verileri

SORULAR	EVET	HAYIR	EVET %	HAYIR %
Mekânın Bulunduğu Lokasyon Engellilerin Ulaşımı İçin Uygun mu?	15	3	83,33	16,66
Makan Girişinde Görme Engelliler için Yönlendirme Var mı?	6	12	33,33	66,66
Mekân Girişi ve İçerde İşitme Engelliler İçin Yazılı Yönlendirmeler Var mı?	0	18	0	100
Mekan Girişinde Tekerlekli Sandalye İçin Rampa Var mı?	12	6	66,66	33,33
Bina Giriş Kapıları ve Kapı Eşikleri Engellilerin Kullanımı İçin Uygun mu?(Tekerlekli sandalye, görme engelliler vb açılardan)	9	9	50	50
İşitme Engelliler için İşaret Dili Bilen Personel İstihdam Ediliyor mu?	3	15	16,66	83,33
Giriş katındaki tüm bölümlere basamaksız ve rampasız olarak ulaşılabilir mi?	15	3	83,33	16,66
Binanın Zemini Engellilere Uygun mu? (kayganlık, kabartma vb)	18	0	100	0
Binada Asansör Var mı?	15	3	83,33	16,66
Asansör Engellilerin Kullanımına Uygun mu? (asansör genişliği, düğmelerin yeri, sesli ve görüntülü yönlendirme, engellilerin tutunabileceği tırabzanlar vb yönlerden)	8	7	53,33	46,66
Binanın Tuvalet ve Lavaboları Engelli Kullanımına Uygun mu?	9	9	50	50
Engelliler için özel hazırlanmış acil durum çıkışı Var mı?	0	18	0	100
Engellilerin Kullandığı mobilyaların (masa, danışma masası, tezgâh) yüksekliği Tekerlekli Sandalyeliler İçin Uygun mu? (ortalama 120cm)	6	12	33,33	66,66
Ziyaret Edilen Yerde Engelliler İçin Ayrılmış Otopark Yeri Var mı?	1	17	5,55	94,44

Grafik 5-STÖ'lere Ait İzleme Verileri Grafiği

STÖ'lere yönelik yapılan izleme çalışmasından elde edilen bazı bulgular şu şekildedir;

- ✚ Engelliler için tahsis edilmiş otopark alanı genel olarak bulunmamaktadır. Bunda STÖ'lerin bağımsız binalara sahip olmamalarının etkisi büyüktür,
- ✚ Hiçbir STÖ'nün engelliler için hazırlanmış Acil Durum Çıkış tertibatı bulunmamaktadır,
- ✚ İşaret dili tercümanı istihdam eden STÖ oranı % 16 düzeyindedir,
- ✚ STÖ'lerin genelinde işitme ve konuşma engellilere yönelik uyarı levhası bulunmamaktadır,
- ✚ Mekan girişinde görme engelliler için kabartmalı veya sesli uyarı sistemi buldurmeyen STÖ oranı % 66 civarında olup buna birçok görme engelli hakları alanında çalışan STÖ'ler de dahildir,
- ✚ STÖ'ler mobilya temin sürecinde tekerlekli sandalye kullananları ve cüceleri gözetme konusunda da eksikli durumdadır. Mobilyaları bu engel gruplarına uygun olan STÖ oranı %33 dolayındadır.

Otellerin Erişilebilirlik Durumları

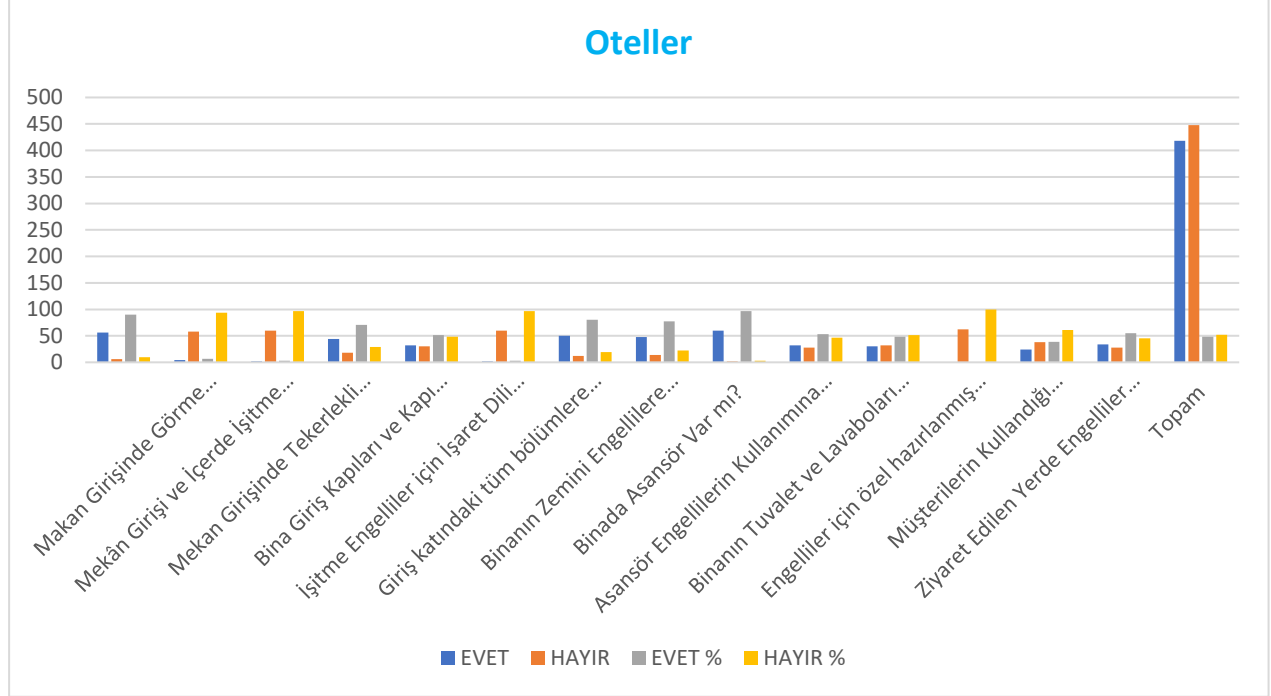
Tablo 7-Otellere Ait İzleme Verileri

SORULAR	EVET	HAYIR	EVET %	HAYIR %
Mekânın Bulunduğu Lokasyon Engellilerin Ulaşımı İçin Uygun mu?	56	6	90,32	9,67
Makan Girişinde Görme Engelliler için Yönlendirme Var mı?	4	58	6,45	93,54
Mekân Girişi ve İçerde İşitme Engelliler İçin Yazılı Yönlendirmeler Var mı?	2	60	3,22	96,77
Mekan Girişinde Tekerlekli Sandalye İçin Rampa Var mı?	44	18	70,96	29,03
Bina Giriş Kapıları ve Kapı Eşikleri Engellilerin Kullanımı İçin Uygun mu?(Tekerlekli sandalye, görme engelliler vb açılarından)	32	30	51,61	48,38
İşitme Engelliler için İşaret Dili Bilen Personel İstihdam Ediliyor mu?	2	60	3,22	96,77
Giriş katındaki tüm bölümlere basamaksız ve rampasız olarak ulaşılabilir mi?	50	12	80,64	19,35
Binanın Zemini Engellilere Uygun mu? (kayganlık, kabartma vb)	48	14	77,41	22,58
Binada Asansör Var mı?	60	2	96,77	3,22
Asansör Engellilerin Kullanımına Uygun mu? (asansör genişliği, düğmelerin yeri, sesli ve görüntülü yönlendirme, engellilerin tutunabileceği tırabzanlar vb yönlerden)	32	28	53,33	46,66
Binanın Tuvalet ve Lavaboları Engelli Kullanımına Uygun mu?	30	32	48,38	51,61
Engelliler için özel hazırlanmış acil durum çıkışı Var mı?	0	62	0	100
Müşterilerin Kullandığı mobilyaların (masa, danışma masası, tezgâh) yüksekliği Tekerlekli Sandalyeliler İçin Uygun mu? (ortalama 120cm)	24	38	38,70	61,29
Ziyaret Edilen Yerde Engelliler İçin Ayrılmış Otopark Yeri Var mı?	34	28	54,83	45,16
Toplam	418	448	48,26	51,73

62 adet otele yönelik erişilebilirlik araştırması yapılmıştır. Otellere toplam 866 soru sorulmuştur. Sorulara verilen cevaplardan 418 tanesi olumlu yönde iken 448 sorunun cevabı olumsuz olmuştur.

Otellerin erişilebilirlik kriterlerine uygunluğu % 48 düzeyindedir. Otellerin 5 yıldızlı olma kriterini alması gibi durumlar için erişilebilirlikle ilgili konulmuş yasal zorunluluklar bazı otellerin erişilebilir mekan özelliğine yaklaşmasına olanak sunmuştur.

Grafik 6--Otellere Ait İzleme Verileri Grafiği

Otellerle yönelik yapılan izleme çalışmasında elde edilen bulgular şu şekildedir;

- ✚ Otellerin büyük çoğunluğunda, yaklaşık %90'ın üzerinde, görme ve işitme engelliler için görsel, kabartma vb yönlendirmeler bulunmamaktadır. Var olan yönlendirmeler genel bilgilendirme amaçlıdır,
- ✚ Otellerin %70 gibi oranında rampa bulunmaktadır. oranın yüksek olmasında misafirlerin eşyalarını taşımak için rampa ihtiyacının olmasıdır. Rampaların %5-7 eğim bandında olması gibi kriterler var olan rampaların büyük çoğunluğunda bulunmamaktadır,
- ✚ İşitme engelliler için işaret dili bilen personel istihdam etme oranı %3 gibi yok denecek bir orandadır,
- ✚ Otellerin %96'sında asansör bulunmasına rağmen, asansörlerin sesli-görüntülü yönlendirme, genişlik, tırabzanlarının olması, kat numaralarının kabartma ve alçak konumda bulunması gibi kriterlere uygunluğu %50 dolayındadır,
- ✚ Engelliler için özel hazırlanmış acil durum çıkışı bulunan otel tespit edilmemiştir. Mobilyaların engelliler için uygunluğu ise %38 gibi düşük bir düzeydedir.

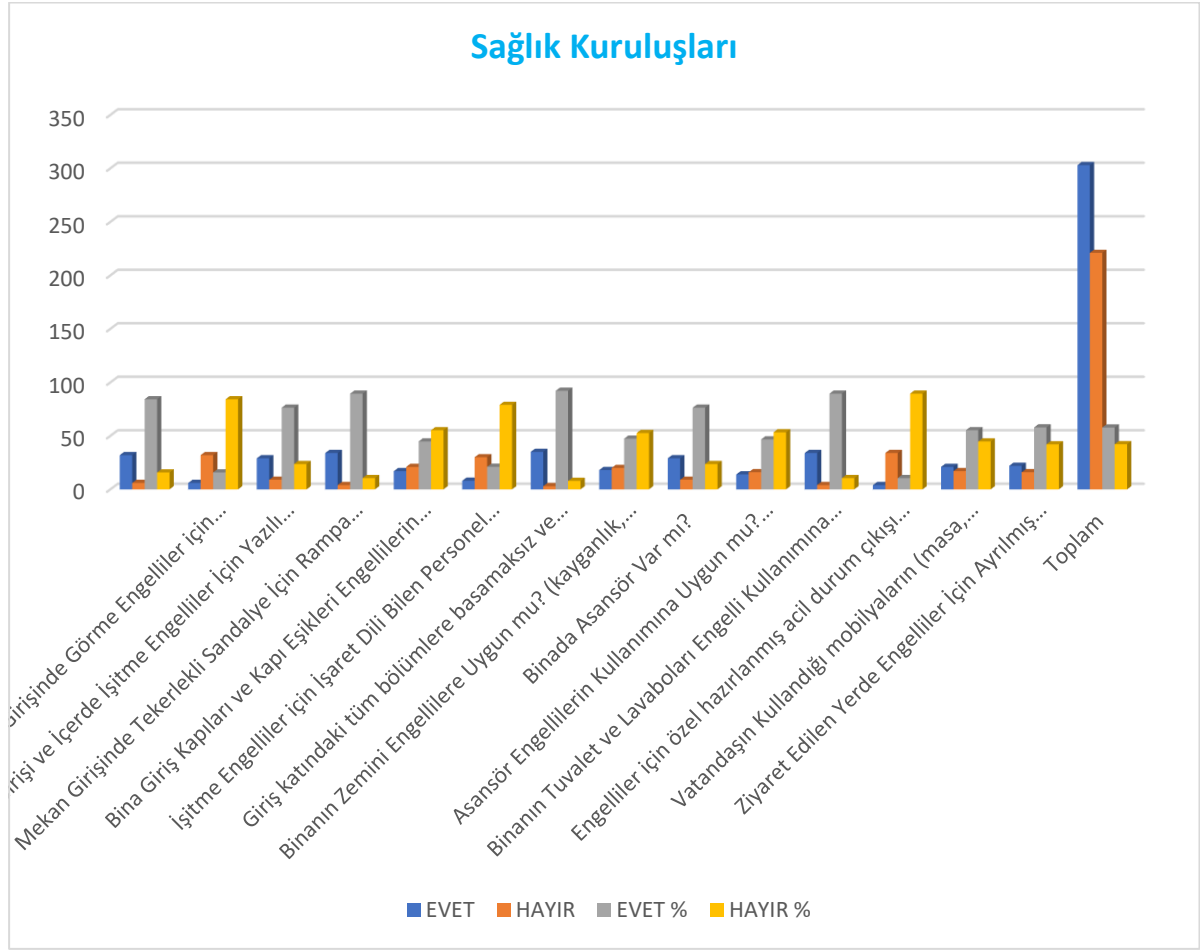
Sağlık Kuruluşlarının Erişilebilirlik Durumları

Tablo 8--Sağlık Kuruluşlarına Ait İzleme Verileri

SORULAR	EVET	HAYIR	EVET %	HAYIR %
Mekânın Bulunduğu Lokasyon Engellilerin Ulaşımı İçin Uygun mu?	32	6	84,21	15,78
Makan Girişinde Görme Engelliler için Yönlendirme Var mı?	6	32	15,78	84,21
Mekân Girişi ve İçerde İşitme Engelliler için Yazılı Yönlendirmeler Var mı?	29	9	76,31	23,68
Mekan Girişinde Tekerlekli Sandalye İçin Rampa Var mı?	34	4	89,47	10,52
Bina Giriş Kapıları ve Kapı Eşikleri Engellilerin Kullanımı İçin Uygun mu?(Tekerlekli sandalye, görme engelliler vb açılarından)	17	21	44,73	55,26
İşitme Engelliler için İşaret Dili Bilen Personel İstihdam Ediliyor mu?	8	30	21,05	78,94
Giriş katındaki tüm bölümlere basamaksız ve rampasız olarak ulaşılabilir mi?	35	3	92,10	7,89
Binanın Zemini Engellilere Uygun mu? (kayganlık, kabartma vb)	18	20	47,36	52,63
Binada Asansör Var mı?	29	9	76,31	23,68
Asansör Engellilerin Kullanımına Uygun mu? (asansör genişliği, düğmelerin yeri, sesli ve görüntülü yönlendirme, engellilerin tutunabileceği tirabzanlar vb yönlerden)	14	16	46,66	53,33
Binanın Tuvalet ve Lavaboları Engelli Kullanımına Uygun mu?	34	4	89,47	10,52
Engelliler için özel hazırlanmış acil durum çıkışı Var mı?	4	34	10,52	89,47
Vatandaşın Kullandığı mobilyaların (masa, danışma masası, tezgâh) yüksekliği Tekerlekli Sandalyeliler İçin Uygun mu? (ortalama 120cm)	21	17	55,26	44,73
Ziyaret Edilen Yerde Engelliler İçin Ayrılmış Otopark Yeri Var mı?	22	16	57,89	42,10
Toplam	303	221	57,82	42,17

Kamu ve özel şahıslara ait sağlık kuruluşlarından 38 tanesine yönelik erişilebilirlik izlemesi yapılmıştır. Çalışma kapsamında sağlık kuruluşlarına toplam 524 soru yöneltilmiştir. Sorulara verilen cevaplardan 303'ü olumlu yönde iken, 221 cevap olumsuz yönde olmuştur. Sağlık kuruluşlarının genel erişilebilirlik oranı diğer mekanlara nazaran yaklaşık %58 ile ortalamanın üzerindedir.

Grafik 7-Sağlık Kuruluşlarına Ait İzleme Verileri Grafiği

Sağlık kuruluşlarında;

- ✚ Görme engelliler için gerek bina girişinde gerekse de sağlık hizmeti alınan yerde sesli uyarı sistemi oranı yaklaşık % 16 ile oldukça düşüktür,
- ✚ Engelliler için Acil Durum Çıkış tertibatının olması %10 ile düşük olmakla beraber izleme çalışması yapılan diğer mekanlara nazaran oldukça yüksek bir düzeydedir,
- ✚ İşaret dili bilen personel istihdam etme oranı da %21 düzeyindedir. Olması gereken durumdan uzak olmasına rağmen diğer mekanlarla karşılaştırıldığında yüksek bir orana sahiptir.
- ✚ Asansör bulunma oranı %76 ile yüksek bir düzeyde olmasına rağmen var olan asansörlerin yaklaşık %50'si engelliler için kullanılabilir durumdadır.

Kamu Kurumlarının Erişilebilirlik Durumları

Kamu kurumları olarak; bakanlıklar, il ve ilçe müdürlükleri, genel müdürlükler, vergi daireleri gibi yerlerden vatandaşın işinin daha yoğun olduğu yerler tercih edilmiştir.

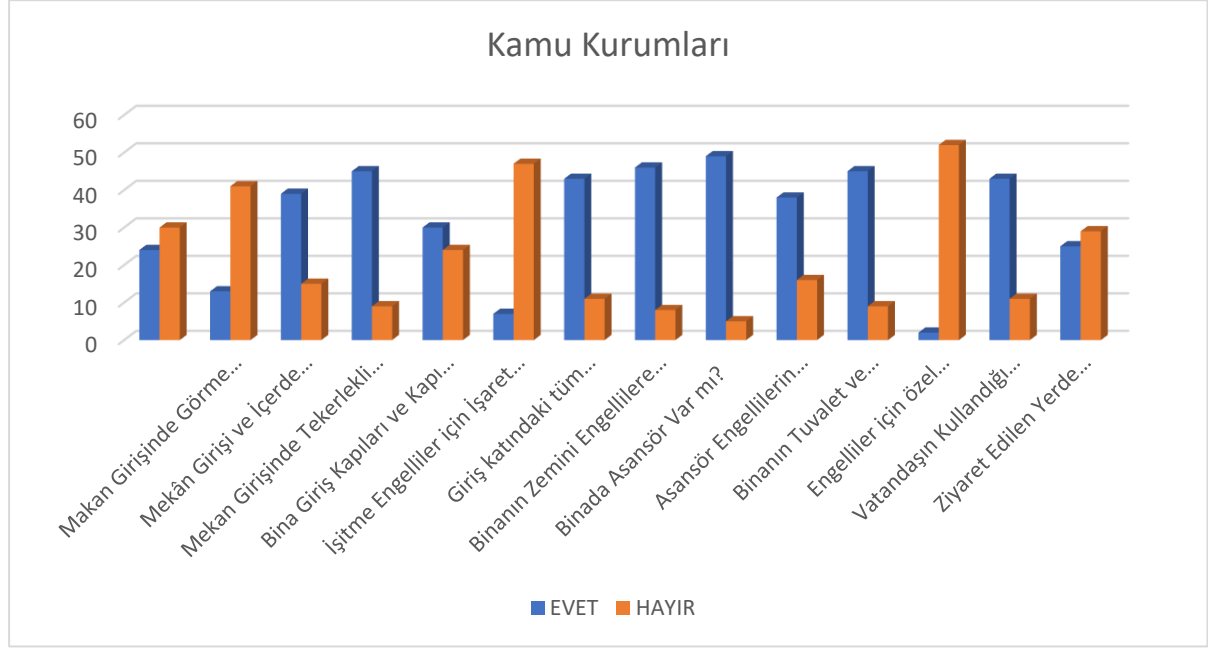
Bu kapsamda 54 kamu kurumunun izlemesi yapılmıştır. İzleme yapılan kamu kurumlarına toplam 756 soru sorulmuştur. Bu sorulara verilen 449 cevapta mekanın erişilebilirlik kriterlerini sağladığı, 307 cevapta ise erişilebilirlik kriterlerinden uzak olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kamu kurumlarının genel olarak erişilebilirlik oranı % 59 ile ortalamanın üzerindedir.

Tablo 9-Kamu Kurumlarına Ait İzleme Verileri

SORULAR	EVET	HAYIR	EVET %	HAYIR %
Mekânın Bulunduğu Lokasyon Engellilerin Ulaşımı İçin Uygun mu?	24	30	44,4	55,6
Makan Girişinde Görme Engelliler için Yönlendirme Var mı?	13	41	24,1	75,9
Mekân Girişi ve İçerde İşitme Engelliler İçin Yazılı Yönlendirmeler Var mı?	39	15	72,2	27,8
Mekan Girişinde Tekerlekli Sandalye İçin Rampa Var mı?	45	9	83,3	16,7
Bina Giriş Kapıları ve Kapı Eşikleri Engellilerin Kullanımı İçin Uygun mu?(Tekerlekli sandalye, görme engelliler vb açılarından)	30	24	55,6	44,4
İşitme Engelliler için İşaret Dili Bilen Personel İstihdam Ediliyor mu?	7	47	13	87
Giriş katındaki tüm bölümlere basamaksız ve rampasız olarak ulaşılabilir mi?	43	11	79,6	20,4
Binanın Zemini Engellilere Uygun mu? (kayganlık, kabartma vb)	46	8	85,2	14,8
Binada Asansör Var mı?	49	5	90,7	9,26
Asansör Engellilerin Kullanımına Uygun mu? (asansör genişliği, düğmelerin yeri, sesli ve görüntülü yönlendirme, engellilerin tutunabileceği tırabzanlar vb yönlerden)	38	16	70,4	29,6
Binanın Tuvalet ve Lavaboları Engelli Kullanımına Uygun mu?	45	9	83,3	16,7
Engelliler için özel hazırlanmış acil durum çıkışı Var mı?	2	52	3,7	96,3
Vatandaşın Kullandığı mobilyaların (masa, danışma masası, tezgâh) yüksekliği Tekerlekli Sandalyeliler İçin Uygun mu? (ortalama 120cm)	43	11	79,6	20,4
Ziyaret Edilen Yerde Engelliler İçin Ayrılmış Otopark Yeri Var mı?	25	29	46,3	53,7
Toplam	449	307	59,4	40,6

Grafik 8--Kamu Kurumlarına Ait İzleme Verileri Grafiği

Yukarıdaki tabloda bilgileri verilen izleme çalışmasından elde edilen verilerin özeti şu şekildedir;

✚ Kamu kurumları genel anlamda engelliler için erişilebilir lokasyonlarda bulunmaktadır. Çankaya ilçesinde son dönemde yapılan kamu kurumları bu değerlendirmenin dışındadır. Şehir dışında ve işlek yolların bölüğü alanlarda, özellikle Eskişehir yolu üzerinde, yerleşik hale getirilen kamu kurumları engelliler için erişilebilir lokasyonlarda bulunma özelliğinden uzaktır. Birden fazla araca binilmesi gerekliliği, işlek yolları geçmek için uygun karşıdan karşıya geçiş noktalarının olmaması, üst geçitlerde asansör bulunmaması, mekana ulaşmak için uzun ve engelleri fazla olan yollar aşılması zorunluluğu bu olumsuz duruma neden olmaktadır.

✚ İşaret dili personel istihdam edilme oranı %13 düzeyindedir. Birçok kurumda ise bu yönde bir politika olmamakla beraber çalışanların gönüllü olarak İşaret Dili kurslarına giderek öğrendikleriyle tercümanlık yaptıkları tespit dilmektedir.

✚ Asansör bulunma (%90) ve var olan asansörlerin engelliler için erişilebilir olması (%70) oranları diğer mekanlara göre yüksek düzeydedir.

✚ Benzer şekilde girişlerde rampa bulunma durumu %83 düzeyindedir. Fakat bulunan rampaların evrensel kriterlere sahip olduğu söylenemez.

Eğitim Kurumlarının Erişilebilirlik Durumları

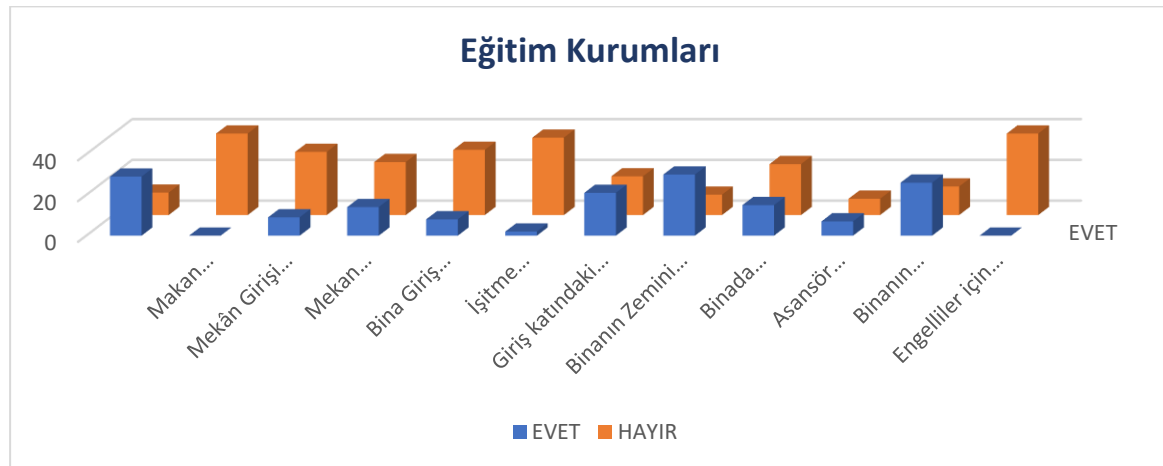
Kamu ve özel statüde bulunan 40 eğitim kurumuna yönelik izleme çalışması gerçekleştirilmiştir. Okullar, etüt merkezleri, yurtlar vb çalışma kapsamında ziyaret edilen

yerler olmuştur. İzlenen yerlere toplam 455 soru sorulmuştur. Sorulara verilen cevaplar erişilebilirlik kriterlerinin, % 35 gibi, düşük bir düzeyine sahip olduğunu, erişilebilirlik kriterlerinin % 65'nin ise karşılanmadığını göstermektedir.

Tablo 10-Eğitim Kurumlarına Ait İzleme Verileri

SORULAR	EVET	HAYIR	EVET %	HAYIR %
Mekânın Bulunduğu Lokasyon Engellilerin Ulaşımı İçin Uygun mu?	29	11	72,5	27,5
Makan Girişinde Görme Engelliler için Yönlendirme Var mı?	0	40	0	100
Mekân Girişi ve İçerde İşitme Engelliler İçin Yazılı Yönlendirmeler Var mı?	9	31	22,5	77,5
Mekan Girişinde Tekerlekli Sandalye İçin Rampa Var mı?	14	26	35	65
Bina Giriş Kapıları ve Kapı Eşikleri Engellilerin Kullanımı İçin Uygun mu?(Tekerlekli sandalye, görme engelliler vb açılarından)	8	32	20	80
İşitme Engelliler için İşaret Dili Bilen Personel İstihdam Ediliyor mu?	2	38	5	95
Giriş katındaki tüm bölümlere basamaksız ve rampasız olarak ulaşılabilir mi?	21	19	52,5	47,5
Binanın Zemini Engellilere Uygun mu? (kayganlık, kabartma)	30	10	75	25
Binada Asansör Var mı?	15	25	37,5	62,5
Asansör Engellilerin Kullanımına Uygun mu? (asansör genişliği, düğmelerin yeri, sesli ve görüntülü yönlendirme, engellilerin tutunabileceği tırabzanlar vb yönlerden)	7	8	46,66	53,33
Binanın Tuvalet ve Lavaboları Engelli Kullanımına Uygun mu?	26	14	65	35
Engelliler için özel hazırlanmış acil durum çıkışı Var mı?	0	40	0	100
Toplam	161	294	35,38	64,61

Grafik 9-Eğitim Kurumlarına Ait İzleme Verileri Grafiği

- ✚ Mekân girişinde ve içinde görme ve işitme engelliler için yönlendirmelerin olmaması,
 - ✚ İşaret dili bilen personelin istihdam edilme oranının (%5) çok düşük olması,
 - ✚ Bina giriş kapıları ve kapı eşiklerinin engellilerin hareket kabiliyetini azaltıcı nitelikte olması,
 - ✚ Asansör bulunan bina sayısının %37,5 ile çok düşük olması ve izlenen bütün binaların toplamının sadece %17,5'inde engelliler için erişilebilir asansörlerin bulunması eğitim kurumlarında karşılaşılan olumsuzluklardan bazılarıdır.
- Erişilebilirlik ve engellilerin insan hakları konularında toplumsal farkındalık yaratmada etkili olabilecek olan eğitim alanında erişilebilirlikle ilgili bu vb sorunların bulunması sorunların boyutunu artırmaktadır.

Diğer taraftan eğitim alanında erişilebilirlikle ilgili sorunlar engellilerin temel insan haklarından olan eğitim hakkının ihlal edilmesi sonucunu yaratabilecektir.

Yeme İçme Alanlarının Erişilebilirlik Durumları

Tablo 11-Yeme-İçme Alanlarına Ait İzleme Verileri

SORULAR	EVET	HAYIR	EVET %	HAYIR %
Mekânın Bulunduğu Lokasyon Engellilerin Ulaşımı İçin Uygun mu?	90	30	75	25
Makan Girişinde Görme Engelliler için Yönlendirme Var mı?	4	116	3,33	96,66
Mekân Girişi ve İçerde İşitme Engelliler İçin Yazılı Yönlendirmeler Var mı?	13	107	10,83	89,16
Mekan Girişinde Tekerlekli Sandalye İçin Rampa Var mı?	61	59	50,83	49,16
Bina Giriş Kapıları ve Kapı Eşikleri Engellilerin Kullanımı İçin Uygun mu?(Tekerlekli sandalye, görme engelliler vb açılardan)	87	33	72,5	27,5
İşitme Engelliler için İşaret Dili Bilen Personel İstihdam Ediliyor mu?	0	120	0	100
Giriş katındaki tüm bölümlere basamaksız ve rampasız olarak ulaşılabilir mi?	105	15	87,5	12,5
Binanın Zemini Engellilere Uygun mu? (kayganlık, kabartma vb)	65	55	54,16	45,833
Binada Asansör Var mı?	9	111	7,5	92,5
Asansör Engellilerin Kullanımına Uygun mu? (asansör genişliği, düğmelerin yeri, sesli ve görüntülü yönlendirme, engellilerin tutunabileceği tırabzanlar vb yönlerden)	4	5	44,44	55,55
Binanın Tuvalet ve Lavaboları Engelli Kullanımına Uygun mu?	15	105	12,5	87,5
Engelliler için özel hazırlanmış acil durum çıkışı Var mı?	5	115	4,16	95,83
Masalar Arasındaki Mesafe Tekerlekli Sandalye Geçışı İçin Uygun mu? (80-90cm)	44	76	36,66	63,33
İşyeri Menü Listesinin Brail Alfabeti ile Hazırlanmış Şekli Kullanılıyor mu?	0	120	0	100

Vatandaşın Kullandığı mobilyaların (masa, danışma masası, tezgâh) yüksekliği Tekerlekli Sandalyeliler için Uygun mu? (ortalama 120cm)	62	58	51,66	48,33
Ziyaret Edilen Yerde Engelliler için Ayrılmış Otopark Yeri Var mı?	4	116	3,333	96,66
Toplam	568	1241	31,39	68,60

Yeme-içme alanları olarak Cafe ve lokantalar izlenmiştir. Çalışma kapsamında 120 mekanda araştırma ve inceleme yapılmıştır.

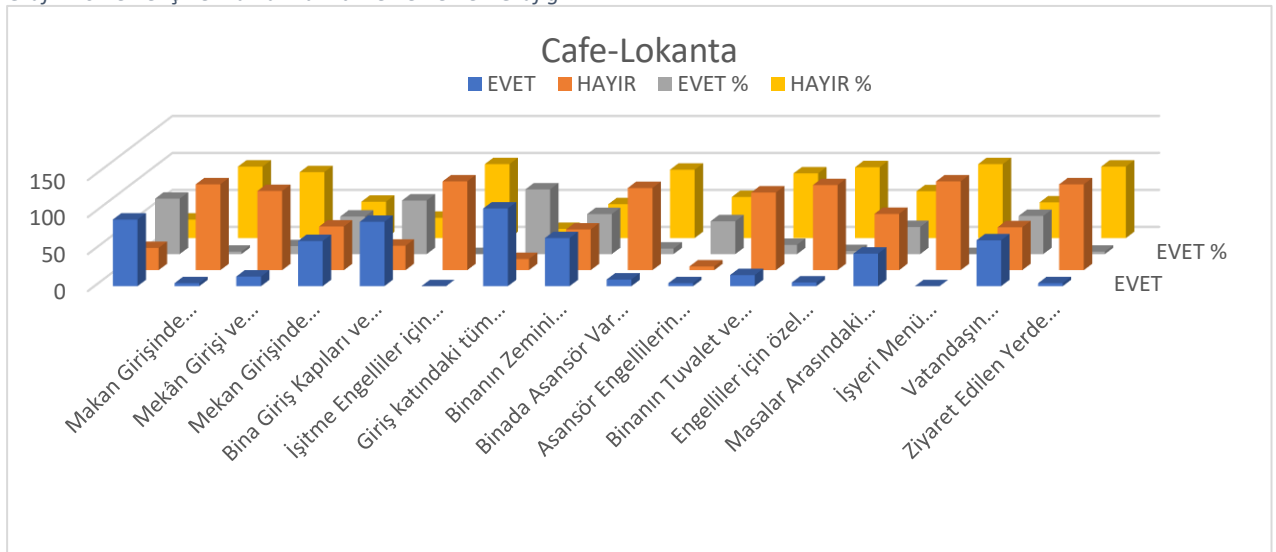
Cafe ve lokantalara toplam 1809 soru sorulmuştur. Mekanların erişilebilirlik kriterlerini karşılama oranı %31 düzeyindedir. Erişilebilirlik kriterleriyle ilgili 1809 sorunun 568 tanesine olumlu cevap alınırken, %68 oranına denk gelen 1241 cevap ise olumsuz olmuştur.

Cafe ve lokantaların erişilebilirlik kriterlerinden 1/3'ünü karşılayabildiği, eksikliğin çok yüksek olduğu genel olarak tespit edilmektedir.

Genel değerlendirmenin dışında aşağıdaki tespitler yapılmıştır.

- ✚ Görme engelliler için kabartmalı menü kullanana ve işitme engelliler için işaret dili bilen personel istihdam eden işyerine rastlanmamıştır.
- ✚ Ziyaret edilen mekanlarda engelliler için engelli otoparkı tahsis eden yerlerin oranı %3 düzeyindedir.
- ✚ Mekanların %92 oranında asansör bulunmamaktadır.
- ✚ Mekanların yarısında rampa bulunmaktadır. fakat yük-eşya taşıma gibi nedenlerle oluşturulduğu için rampalar evrensel kriterlerden uzaktır.
- ✚ Giriş ve mekan içinde görme ve işitme engelliler için yönlendirme tertibatları görme engelliler için %3, işitme engelliler için %10 ile oldukça düşük düzeydedir.

Grafik 10-Yeme-içme Alanlarına Ait İzleme Verileri Grafiği

Kitapevlerinin Erişilebilirlik Durumları

Çankaya ilçesinde özellikle Kızılay bölgesinde 15 kitapevi izleme çalışması kapsamında ziyaret edilmiştir. Kitapevlerine erişilebilirlik kriterleri yönünden toplam 210 soru sorulmuştur. İzleme ve görüşme yoluyla sorulara alınan cevaplar; 98 evet, 112 hayır şeklinde olmuştur.

Genel olarak kitapevleri erişilebilirlik kriterlerinin yarıya yakınına karşılık durumdadır.

Tablo 12-Kitapevlerine Ait İzleme Verileri

SORULAR	EVET	HAYIR	EVET %	HAYIR %
Mekânın Bulunduğu Lokasyon Engellilerin Ulaşımı İçin Uygun mu?	15	0	100	0
Makan Girişinde Görme Engelliler için Yönlendirme Var mı?	1	14	6,66	93,33
Mekân Girişi ve İçerde İtme Engelliler İçin Yazılı Yönlendirmeler Var mı?	12	3	80	20
Makan Girişinde Tekerlekli Sandalye İçin Rampa Var mı?	14	1	93,33	6,66
Bina Giriş Kapıları ve Kapı Eşikleri Engellilerin Kullanımı İçin Uygun mu?(Tekerlekli sandalye, görme engelliler vb açılarından)	11	4	73,33	26,66
İtme Engelliler için İşaret Dili Bilen Personel İstihdam Ediliyor mu?	0	15	0	100
Giriş katındaki tüm bölümlere basamaksız ve rampasız olarak ulaşılabilir mi?	15	0	100	0
Binanın Zemini Engellilere Uygun mu? (kayganlık, kabartma vb)	15	0	100	0
Binada Asansör Var mı?	0	15	0	100
Asansör Engellilerin Kullanımına Uygun mu? (asansör genişliği, düğmelerin yeri, sesli ve görüntülü yönlendirme, engellilerin tutunabileceği trabzanlar vb yönlerden)	0	0	0	0
Mekânın Tuvalet ve Lavaboları Engelli Kullanımına Uygun mu?	1	14	6,66	93,33
Engelliler için özel hazırlanmış acil durum çıkışı Var mı?	0	15	0	100
Raflar Arasındaki Mesafe Tekerlekli Sandalye Geçiş İçin Uygun mu? (80-90cm)	14	1	93,33	6,66
Vatandaşın Kullandığı mobilyaların (masa, danışma masası, tezgâh) yüksekliği Tekerlekli Sandalyeliler İçin Uygun mu? (ortalama 120cm)	0	15	0	100
Ziyaret Edilen Yerde Engelliler İçin Ayrılmış Otopark Yeri Var mı?	0	15	0	100
Toplam	98	112	46,66	53,33

Erişilebilirlikle ilgili kriterlerin ortalama yarısı karşılanıyor olsa da aşağıda belirtilen konularda kitapevlerinde eksikli durumlar bulunmaktadır;

✚ Mekan girişi ve içinde görme engelliler için kabartmalı yönlendirmelerin bulunma oranı %6 düzeyindedir.

Kitap raflarının bulunduğu bölümlerin, bölümlerde bulunan kitap listesinin kabartmalı harflerle yazılması uygun olacaktır.

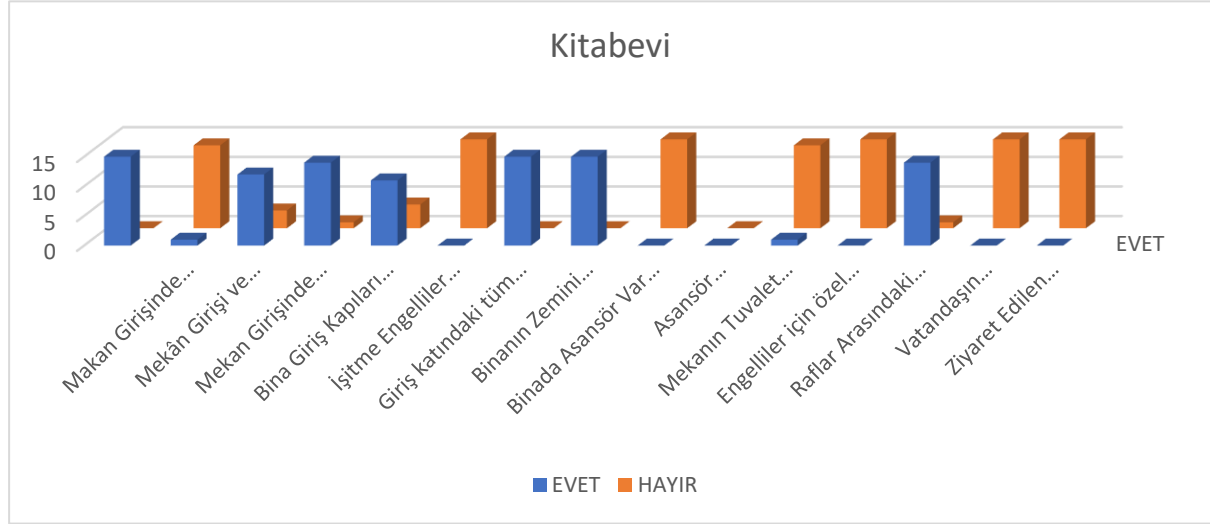
✚ İşitme engelliler için işaret dili bilen personel hiçbir kitapevinde istihdam edilmemektedir.

✚ Kitapevlerinin çoğunluğu tek katlı olmakla beraber birden fazla katı olan kitapevlerinde asansör bulunmamaktadır.

✚ Kitapevlerinde engelliler için otopark bulunan kitapevi yoktur.

✚ Bütün kitapevlerindeki kitap rafları tekerlekli sandalye ve akülü araç kullanan engelliler ve cücelerin hakları gözetilmeden hazırlanmıştır. Raf sistemlerinin dikey şekilde ziyade yüksekliği ortalama 150cm'i geçmeyecek yükseklikte planlanması uygun olacaktır.

Grafik 11-Kitapevlerine Ait İzleme Verileri Grafiği

Tiyatro-Sinema Salonlarının Erişilebilirlik Durumları

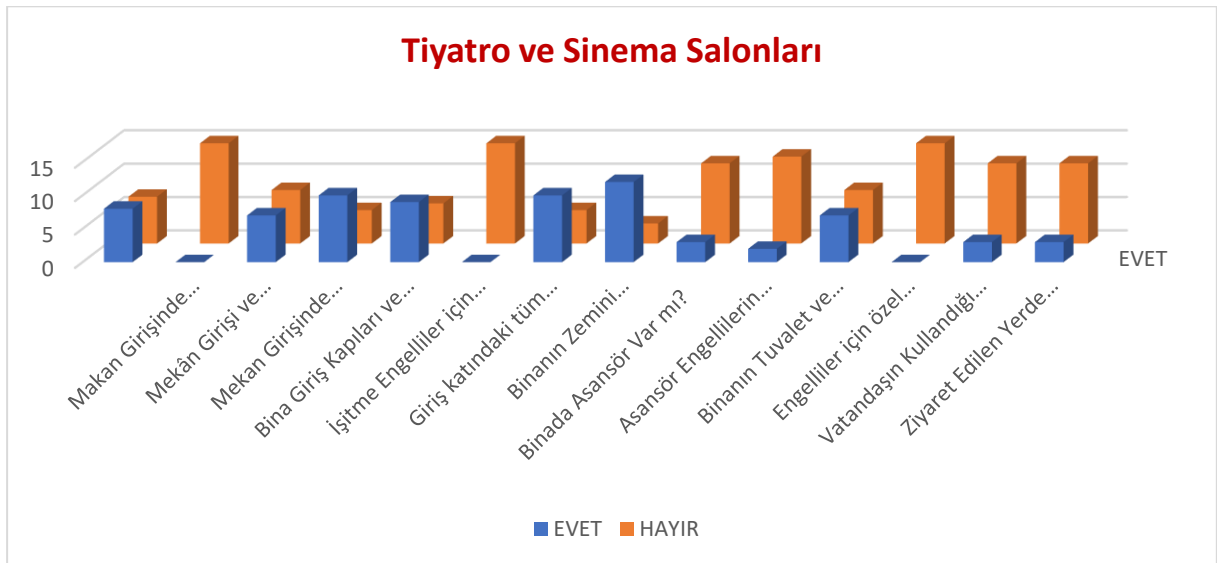
Tablo 13-Tiyatro-Sinema Salonlarına Ait İzleme Verileri

SORULAR	EVET	HAYIR	EVET %	HAYIR %
Mekânın Bulunduğu Lokasyon Engellilerin Ulaşımı İçin Uygun mu?	8	7	53,33	46,7
Mekan Girişinde Görme Engelliler için Yönlendirme Var mı?	0	15	0	100
Mekân Girişi ve İçerde İşitme Engelliler İçin Yazılı Yönlendirmeler Var mı?	7	8	46,67	53,3
Mekan Girişinde Tekerlekli Sandalye İçin Rampa Var mı?	10	5	66,67	33,3
Bina Giriş Kapıları ve Kapı Eşikleri Engellilerin Kullanımı İçin Uygun mu?(Tekerlekli sandalye, görme engelliler vb açılarından)	9	6	60	40

İşitme Engelliler için İşaret Dili Bilen Personel İstihdam Ediliyor mu?	0	15	0	100
Giriş katındaki tüm bölümlere basamaksız ve rampasız olarak ulaşılabilir mi?	10	5	66,67	33,3
Binanın Zemini Engellilere Uygun mu? (kayganlık, kabartma vb)	12	3	80	20
Binada Asansör Var mı?	3	12	20	80
Asansör Engellilerin Kullanımına Uygun mu? (asansör genişliği, düğmelerin yeri, sesli ve görüntülü yönlendirme, engellilerin tutunabileceği tırabzanlar vb yönlerden)	2	13	13,33	86,7
Binanın Tuvalet ve Lavaboları Engelli Kullanımına Uygun mu?	7	8	46,67	53,3
Engelliler için özel hazırlanmış acil durum çıkışı Var mı?	0	15	0	100
Vatandaşın Kullandığı mobilyaların (masa, danışma masası, tezgâh) yüksekliği Tekerlekli Sandalyeliler İçin Uygun mu? (ortalama 120cm)	3	12	20	80
Ziyaret Edilen Yerde Engelliler İçin Ayrılmış Otopark Yeri Var mı?	3	12	20	80
Toplam	74	136	35,24	64,8

Çankaya ilçesinde bulunan 15 tiyatro ve sinema salonu izleme çalışmasına tabi tutulmuştur. 15 salona toplam 210 soru sorulmuştur. Tiyatro ve sinema salonları erişilebilirlik kriterlerinden 74'ünü karşılarken, 136 erişilebilirlik kriterinin salonlarda bulunmadığı tespit edilmiştir. Tiyatro ve sinema salonlarının erişilebilirlik kriterlerine sahip olma oranı %35 civarındadır. Salonlar erişilebilirlik kriterlerinin %65'ünü karşılayamamaktadırlar.

Grafik 12 Tiyatro-Sinema Salonlarına Ait İzleme Veriler Grafiği

✚ Tiyatro ve sinema salonlarında görme engelliler için kabartmalı yönlendirme bulunmamaktadır.

- Var olan durumda işitme engellilerin tiyatro v sinema oyunlarından faydalanma olanakları bulunmamaktadır.
- Salonların bulunduğu binalarda asansör bulunma oranı %20 civarındadır. Asansör bulunan salonların da genellikle AVM'lerin içinde olduğu belirtilebilir.
- Tuvaletlerin engelliler tarafından kullanılabilme oranı yarı yarıyadır.
- Danışma masası, yemek masası vb mobilya araç-gereçlerin tekerlekli sandalyeli, akülü araçlı engelliler ve cüceler gözetilerek hazırlanması oranı %20 gibi oldukça düşük bir orandadır.

Park-Bahçelerin Erişilebilirlik Durumu

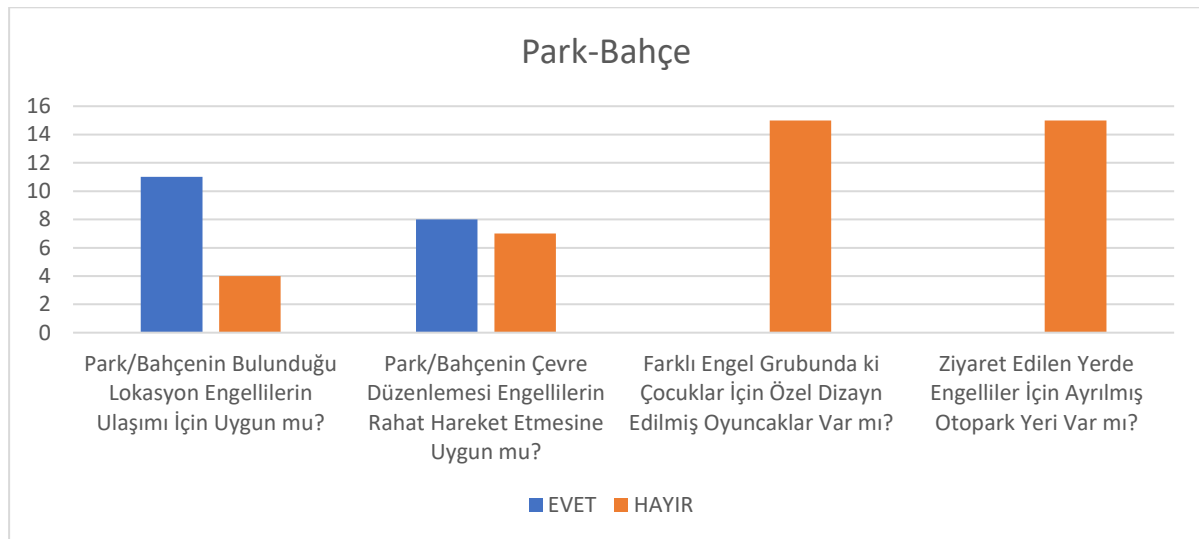
Çalışma kapsamında 15 tane park ziyaret edilmiş ve erişilebilirlik kriterleriyle ilgili her bir parka 4 soru olmak üzere toplam 60 soruluk anket çalışması uygulanmıştır.

Tablo 14-Park-Bahçelere Ait İzleme Verileri

SORULAR	EVET	HAYIR	EVET %	HAYIR %
Park/Bahçenin Bulunduğu Lokasyon Engellilerin Ulaşımı İçin Uygun mu?	11	4	73,33	26,66
Park/Bahçenin Çevre Düzenlemesi Engellilerin Rahat Hareket Etmesine Uygun mu?	8	7	53,33	46,66
Farklı Engel Grubundaki Çocuklar İçin Özel Dizayn Edilmiş Oyuncaklar Var mı?	0	15	0	100
Ziyaret Edilen Yerde Engelliler İçin Ayrılmış Otopark Yeri Var mı?	0	15	0	100
Toplam	19	41	31,66	68,33

İncelenen parkların yarısı engellilerin hareket etmesine olanak sağlarken, parkların hiçbirinde engelli çocuklar için özel tasarlanmış oyuncak bulunmadığı ve aynı şekilde hiçbir parkın yanında engelliler için engelli otopark bulunmamaktadır.

Grafik 13Park-Bahçelere Ait İzleme Verileri Grafiği

Dükkanların Erişilebilirlik Durumları

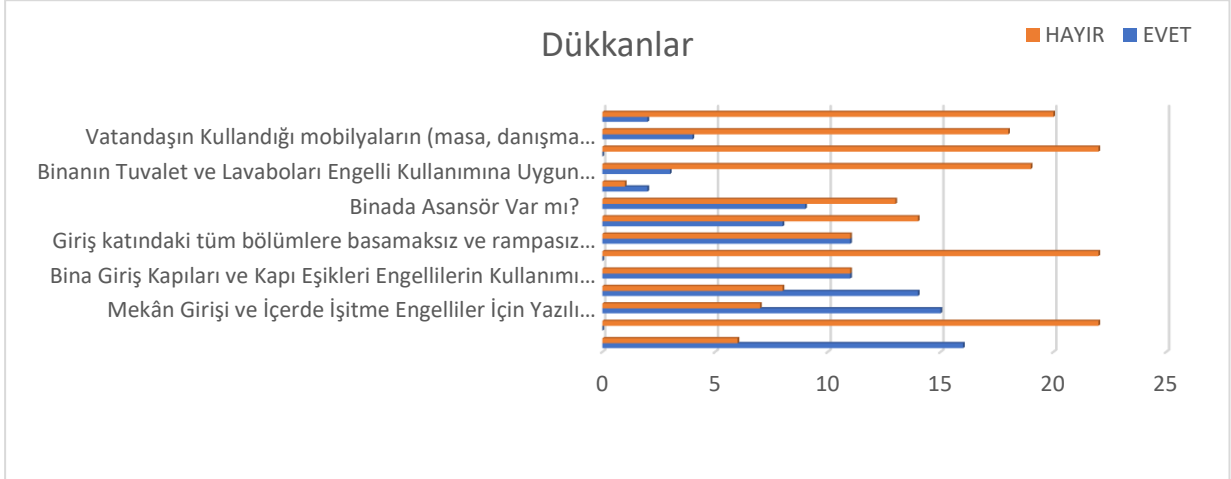
Düğün salonu, ucuzluk merkezi vb şekillerde kalabalık insan sirkülasyonunun olduğu mekanlara yönelik yapılan çalışmada 22 işyeri izlenmiştir.

İzlenen işyerlerine toplam 289 soru uygulanmıştır. Sorulara alınan cevaplardan, işyerlerinde erişilebilirlik kriterlerinin hayata geçme oranının %33 olduğu, erişilebilirlik kriterlerinden %67'sinin ise bu mekanlarda hayata geçmediği tespit edilmiştir.

Tablo 15-Dükkanlara Ait İzleme Verileri

SORULAR	EVET	HAYIR	EVET %	HAYIR %
Mekânın Bulunduğu Lokasyon Engellilerin Ulaşımı İçin Uygun mu?	16	6	72,72	27,27
Makan Girişinde Görme Engelliler için Yönlendirme Var mı?	0	22	0	100
Mekân Girişi ve İçerde İşitme Engelliler İçin Yazılı Yönlendirmeler Var mı?	15	7	68,18	31,81
Mekan Girişinde Tekerlekli Sandalye İçin Rampa Var mı?	14	8	63,63	36,36
Bina Giriş Kapıları ve Kapı Eşikleri Engellilerin Kullanımı İçin Uygun mu?(Tekerlekli sandalye, görme engelliler vb açılarından)	11	11	50	50
İşitme Engelliler için İşaret Dili Bilen Personel İstihdam Ediliyor mu?	0	22	0	100
Giriş katındaki tüm bölümlere basamaksız ve rampasız olarak ulaşılabilir mi?	11	11	50	50
Binanın Zemini Engellilere Uygun mu? (kayganlık, kabartma vb)	8	14	36,36	63,63
Binada Asansör Var mı?	9	13	40,90	59,09
Asansör Engellilerin Kullanımına Uygun mu? (asansör genişliği, düğmelerin yeri, sesli ve görüntülü yönlendirme, engellilerin tutunabileceği trabzanlar vb yönlerden)	2	1	66,66	33,33
Binanın Tuvalet ve Lavaboları Engelli Kullanımına Uygun mu?	3	19	13,63	86,36
Engelliler için özel hazırlanmış acil durum çıkışı Var mı?	0	22	0	100
Vatandaşın Kullandığı mobilyaların (masa, danışma masası, tezgâh) yüksekliği Tekerlekli Sandalyeliler İçin Uygun mu? (ortalama 120cm)	4	18	18,18	81,81
Ziyaret Edilen Yerde Engelliler İçin Ayrılmış Otopark Yeri Var mı?	2	20	9,0	90,9

Grafik 14-Dükkanlara Ait İzleme Verileri Grafiği

AVM ve Marketlerin Erişilebilirlik Durumları

Tablo 16-AVM ve Marketlere Ait İzleme Verileri

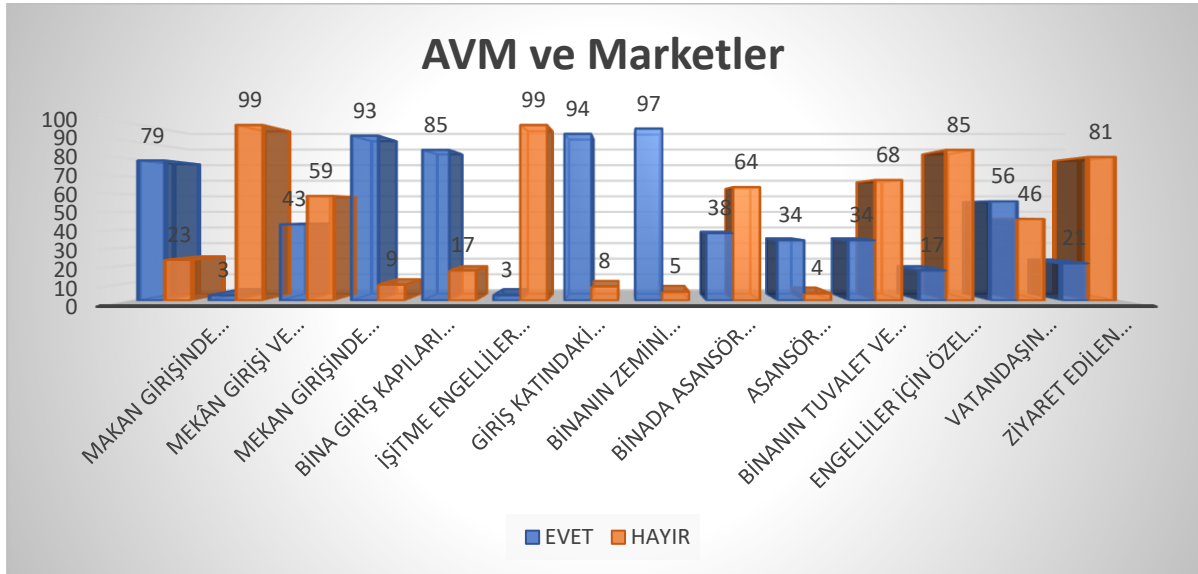
SORULAR	EVET	HAYIR	EVET %	HAYIR %
Mekânın Bulunduğu Lokasyon Engellilerin Ulaşımı İçin Uygun mu?	79	23	77,45	22,55
Makan Girişinde Görme Engelliler için Yönlendirme Var mı?	3	99	2,94	97,06
Mekân Girişi ve İçerde İşitme Engelliler İçin Yazılı Yönlendirmeler Var mı?	43	59	42,20	57,80
Mekan Girişinde Tekerlekli Sandalye İçin Rampa Var mı?	93	9	91,20	8,80
Bina Giriş Kapıları ve Kapı Eşikleri Engellilerin Kullanımı İçin Uygun mu?(Tekerlekli sandalye, görme engelliler vb açılarından)	85	17	83,33	16,67
İşitme Engelliler için İşaret Dili Bilen Personel İstihdam Ediliyor mu?	3	99	2,94	97,06
Giriş katındaki tüm bölümlere basamaksız ve rampasız olarak ulaşılabilir mi?	94	8	92,15	7,85
Binanın Zemini Engellilere Uygun mu? (kayganlık, kabartma vb)	97	5	95,10	4,90
Binada Asansör Var mı?	38	64	37,25	62,75
Asansör Engellilerin Kullanımına Uygun mu? (asansör genişliği, düğmelerin yeri, sesli ve görüntülü yönlendirme, engellilerin tutunabileceği trabzanlar vb yönlerden)	34	4	89,48	10,52
Binanın Tuvalet ve Lavaboları Engelli Kullanımına Uygun mu?	34	68	33,33	66,67
Engelliler için özel hazırlanmış acil durum çıkışı Var mı?	17	85	16,67	83,33
Vatandaşın Kullandığı mobilyaların (masa, danışma masası, tezgâh) yüksekliği Tekerlekli Sandalyeliler İçin Uygun mu? (ortalama 120cm)	56	46	54,90	45,10

Ziyaret Edilen Yerde Engelliler İçin Ayrılmış Otopark Yeri Var mı?	21	81	20,59	79,41
Toplam	697	667	51,10	48,90

AVM ve marketlere yönelik yapılan izleme çalışması 102 mekânda gerçekleştirilmiştir. Söz konusu mekanlarda toplam 1364 soru sorulmuş ve erişilebilirlik kriterlerinin sağlandığı soru sayısı 697 iken 667 soruda erişilebilirlik kriterinin sağlanmadığı tespit edilmiştir. AVM ve marketlerdeki düzenlemelerin %51’inde erişilebilirlik konusunda olumlu gelişme yaşanmıştır. Söz konusu alanlarda yapılan düzenlemelerin %49’u ise erişilebilirlikten uzak kalmıştır.

İzleme çalışmasında 14 soruda özetlenen mekan özelliklerinin yarısı engelliler için erişilebilir niteliktedir.

Grafik 15-AVM ve Marketlere Ait İzleme Verileri Grafiği

✚ Mekan girişlerinde görme engelliler için kabartmalı veya sesli yönlendirme bulunması oranı yaklaşık %3 gibi oldukça düşük düzeydedir.

✚ İşitme engelliler için yazılı yönlendirmenin var olması kriterinin %42 gibi görece yüksek çıkmasının en önemli nedeni; AVM ve marketlerde bütün müşteriler için var olan yönlendirme işaretlerinin bulunmasıdır.

✚ Bina girişlerinde rampa sisteminin bulunması %91 düzeyindedir. Fakat rampalar evrensel standartlardan uzaktır. Bu durum rampaların eşya taşıma amacı ile yapılmış olma ihtimalini güçlendirmektedir.

✚ İşaret dili bilen personel istihdam etme oranı yaklaşık %3 düzeyindedir.

- ✚ İzlenen 102 mekandan 3'ünde asansör bulunmaktadır. bu asansörlerin %89 gibi yüksek bir oranı engellilerin kullanımına uygundur.
- ✚ İzlenen mekanların yaklaşık 1/3'ünde engelliler için tuvalet bulunmaktadır.
- ✚ 102 mekanın sadece 21'inde engelli araçları için otopark tahsis edilmiştir. Bu da oransal olarak %20 gibi bir duruma işaret etmektedir.

7. ARA SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

20.yy'ın önemli bir kısmında; engellilere yönelik daha korumacı bir tavrın geliştirildiği, engellilerin eğitim, sağlık, istihdam, mesleki ve tıbbi rehabilitasyonu ve habilitasyon gibi sosyal devlet uygulamalarının belirleyici olduğu bir süreç yaşanmıştır. 1992 yılında “Avrupa Kentsel Şartı” ile kentlerin herkes tarafından yararlanabilecek şekilde tasarlanması, engelli bireylere yönelik uygulamaların aşırı korumacı değil onların toplumla bütünleşmesini sağlayıcı yönde olması, mekanların engelli bireylerin ihtiyaçlarına uygun şekilde tasarlanması, toplu taşıma hizmetlerinden herkesin yararlanabilmesi gibi temel ilkeler kabul edilmiştir.

2005 yılında çıkarılan 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun ile kamu kurum ve kuruluşlarına ait mekanların ve toplu taşıma araçlarının 7 yıl içerisinde engellilerin erişimine uygun hale getirilmesi zorunluluğu getirilmiştir. Fakat gerek kanunda konulan süre sınırlaması gerekse de uygunluğun denetimi esnemeler göstermiştir.

2012 yılında çıkarılan 6353 sayılı kanunla “*mekanların erişilebilirlik standartlarının uygulanmasının izlenmesi ve denetimi her ilde Aile ve Sosyal Politikalar, İçişleri, Çevre ve Şehircilik, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlıkları ile engelliler ile ilgili konfederasyonların temsilcilerinden oluşan komisyon tarafından yapılır.*” Şeklinde düzenleme getirilmiş ve komisyonca gerekli görülen düzenlemeleri yapmayan kurum/kuruluşlara 500bin liraya kadar idari para cezası kesilebilecektir. Fakat bu kanun maddesinin etkin ve devamında belirtilen yaptırımların etkin şekilde hayata geçirildiği söylenemez.

Çalışma kapsamında; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'ndan izleme ve denetimi yapılan, Erişilebilirlik Belgesi verilen, ek süre tanınan, İdari Para Cezası (İPC) kesilen yer sayıları ve kesilen İPC tutarı ile ilgili bilgiler Bilgi Edinme Kanunu kapsamında talep edilmiştir (Ek-5)

Engelli rampası zorunluluğu ertelendi, Şöförler Odası Başkanı 'müjdeler olsun' dedi

Toplu taşıma araçlarında engelli rampası zorunluluğu getiren düzenlemenin ertelenmesini Sincan Şöförler ve Otomobilciler Esnaf Odası Başkanı İsa Yalçın "müjdeler olsun" diyerek duyurdu.

28-01-2019 23:48

Ulaşılabilirlik Stratejisi ve Ulusal Eylem Planı 2010-2011¹⁰'e göre Erişilebilirlik; “Yaşamın tüm alanlarındaki hak ve hizmetlere ulaşabilmek ve bunlardan yararlanabilmek”, TSE'ye göre¹¹; “Herkesin, istediği her yere ve her hizmete ulaşabilmesi ve bunları kullanabilmesi” olarak tanımlanmaktadır. Herhangi bir engeli olan kişilerle (özellikle tekerlekli sandalye kullananların ya da algı yetersizliği olanların) tüm bina ve yakın çevresi

¹⁰ <https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/11/20101112-19.htm>

¹¹ TSE TS 9111, 2011: 3

kullanıcılarının, normal kullanım şartları altında yardımsız ve rahatlıkla giriş-çıkışına, içeride dolaşmasına ve burada sunulan tüm hizmetlerden yararlanmasına imkân tanıyan her çeşit bina ulaşılabilir nitelikte olarak kabul edilir.

2006 yılında BM Genel Kurulunda kabul edilen “Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme” mevzuat ve engelli haklarının BM üyesi ülkeler nezdinde tanınması anlamında en etkili hukuksal metin olmuştur. Türkiye 2008 yılında TBMM’de kabul ederek sözleşmenin tarafı olmuş ve 2009 yılında da sözleşmeyi yürürlüğe sokmuştur.

Sözleşme barındırdığı genel ilkelerle, BM nezdinde yapılan izleme çalışmalarıyla ve STÖ’lerin sunduğu “Gölge Raporlarla” engelli hakları ve engellilerin erişilebilirliğini sağlayacak düzenlemeler konusunda sözleşmeye taraf ülkeler ve Türkiye üzerinde baskı oluşturulmasını sağlamaktadır.

Sözleşme, erişilebilirlik konusunda “Evrensel Tasarım/Herkes için Tasarım” ilkesiyle yol gösterici bir işlev üstlenirken aynı zamanda “Makul Düzenleme” yaklaşımı ile de sözleşmeye taraf devletlere aşırı yük altına girmeden düzenleme yapma kolaylığı sağlamaktadır.

Tüm ülke genelinde öncelikle kamu kurumlarına ait mekanların, toplu taşıma araçlarının ve hizmetlerin engelliler için erişilebilir nitelikte olması artık uluslararası mevzuat, anayasal ve yasal bir zorunluluktur.

Mekanların, bilginin, ürünlerin ve hizmetlerin engellilerle beraber toplumun tümü için (kadın, çocuk, yaşlı, çalışan vb) Evrensel Tasarım yaklaşımı doğrultusunda erişilebilir hale getirilmesi yukarıda özetlenen yasal zorunluluğa paralel olarak temel insan haklarının bir gereğidir.

Engellilerin insan hakları; yöneticilere, karar vericilere, işyeri sahiplerine, STÖ’lere ve toplumun tümüne erişilebilirlik konusunda düzenlemeler yapmaları, bu konuda izleme, tespit ve girişimlerde bulunmayı salık vermektedir. Bu gereklilik doğrultusunda harekete geçmeyen her kurum, kuruluş, kişi vs insan hakları ihlali yapmış sayılmaktadır.

Çankaya ilçesinde yapılan izleme çalışması sonucunda, var olan erişilebilirlik düzenlemelerinin engellilerin insan hakları bakış açısından ziyade çoğunlukla erişilebilirlik kriteri sağlanıyor algısı oluşturmak ve yasal zorunluluk üzerinden hareket edildiği kanısına varılmıştır.

Bu nedenden dolayı; yapılan erişilebilirlik düzenlemeleri standartlara uygun olmaktan uzaktır.

İşitme engelliler, kamu kurumları, özel şirketler ve genel olarak toplumda sorunları ve hakları konusunda farkındalığın enaz olduğu engel grubudur.

Ortopedik engelliler için yapılan düzenlemeler; rampa, kaldırımlar, tuvaletler, asansörler eksikli ve TSE standartlarından uzaktır.

Görme engelliler için oluşturulmuş izli yollar; kullanışlı olmayan, hedefine varmayan, engellileri sağlıklı şekilde yönlendirmeyen niteliktedir.

8. ÖNERİLER

Alanda yapılan izleme çalışması sonucunda edinilen kanaate göre erişilebilirlikle ilgili eksikliklerin giderilmesi için acil ve ilk etapta alınması gereken önlemler şu şekildedir;

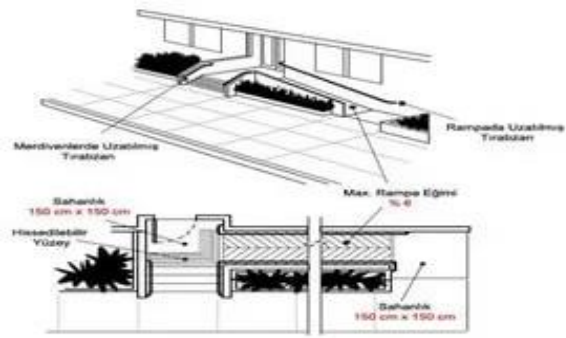
- ✓ Tüm toplumsal aktörler erişilebilirlik konusunda insan hakları bakış açısıyla hareket etmeli,
- ✓ Kamu kurumları, özel sektör işyerleri, üniversiteler, yerel yönetimler, engelli alanında çalışan STÖ'ler ve meslek kuruluşları arasında işbirliği oluşturulmalı,
- ✓ Kurum ve kuruluşlarda erişilebilirlik konusunda farkındalık oluşturucu eğitim vb faaliyetler gerçekleştirilmeli,
- ✓ Engelli bireyler sürecin aktif unsurları haline getirilmeli,
- ✓ Kurumlar arasında eşgüdümün oluşmasını sağlayarak bütünlüklü politikalar oluşturulmalı,
- ✓ Erişilebilirlik komisyonlarının kurum ve idarecilerin tasarrufundan uzak ve bağımsız olması sağlanmalı,
- ✓ Erişilebilirlik komisyonu üyelerinin bağımsız hareket etme ve karar verme güvenceleri sağlanmalı,
- ✓ Erişilebilirlik komisyonu üye sayısı artırılmalı ve üyelerin işyerlerindeki diğer işleri izleme ve denetim çalışmasına göre planlanmalı hatta izleme ve denetim tek görev olmalı,
- ✓ Erişilebilirlik izleme süreçleri ve yaptırımları etkinleştirilmeli,
- ✓ Erişilebilirlik komisyonları daha fazla STÖ'ye açılmalı,
- ✓ STÖ'lerin izleme ve denetim süreçlerinde daha etkin hale gelmesi sağlanmalı,
- ✓ İzleme ve denetim komisyonu ile yerel yönetimler koordineli çalışmalı ve ruhsat vb durumlarda komisyonun kararı esas alınmalıdır.

9. ERİŞİLEBİLİRLİK STANDARTLARI

Türk Standartları Enstitüsü'nün (TSE) TS 9111 standardı "Engel ve hareket kısıtlılığı bulunanlar için binalardaki erişilebilirlik" standartlarını tanımlar. Bina çevresi de TS 9111'e dahildir. Bina dışı merdiven, rampa, dış kapı, bina içindeki kapılar, merdivenler, basamaklar, pencereler, koridorlar, tuvalet, banyo, mutfak, yatak odası gibi bölümlerin özellikleri TS 9111 ile standart hale getirilmiştir.

a. Bina Dışı Alanlarla İlgili Standartlar

- Binalarda herkesin aynı güzergahı, aynı girişi, aynı donanımları kullanması esastır.
- Bina girişlerinin otoparka, toplu ulaşım araçlarına yakın, engelsiz, zeminin pürüzlü olması, aydınlatmanın ve işaretlemenin iyi olması, mümkün olduğu kadar zıt renk kullanılması sağlanmalıdır.
- Bahçe yolları en az 200 cm genişliğinde olmalıdır. Bahçe yolları, çakıl gibi gevşek ve kaygan malzeme ile döşenmemelidir
- Otopark ile bina girişi arasında engebe ve yükseltmeler bulunmamalıdır.
- Kaldırımlara iniş ve çıkışları sağlayan *Bordür rampası* kaldırım sınırları içerisinde, araç yoluna taşmamalıdır.
- Bordür rampalar en az 90cm genişliğinde en fazla 1:12 (%8) eğiminde olmalıdır.
- Yaya yolu üzerinde seviye farkları 6mm'den fazla olması durumunda yüzeyin pahlanması veya rampa yapılması gerekmektedir.
- Bina girişlerinin en az birinde engelsiz giriş olanağı olmalıdır.
- Ana giriş dışında alternatif engelsiz giriş oluşturulacaksa bu girişin ana giriş üzerine konulacak yönlendirme tabelaları ile görünür kılınması sağlanmalıdır.

Resim: Engelsiz girişin ana girişten farklı olması durumunda yönlendirme tabelaları.

b. Rampalarla İlgili Standartlar

- Tüm güzergahlar ve rampalar en az 90cm genişliğinde olmalıdır.
- Rampaların eğimi 1:12'den (%8) fazla olmamalıdır. 200cm'den uzun olan ve 15cm'den daha yükseğe çıkan rampaların kenarlarında yüksekliği en az 90cm olan korkuluklar olmalıdır.
- Rampa kenarlarındaki korumalıklar en az 5cm yüksekliğinde olmalıdır.
- Rampa başlangıç ve bitişinde pürüzlü uyarı yüzeyi bulunmalıdır.
- Rampa uzunlukları 900cm'den fazla olmamalıdır. Bu durumda rampa sahanlıklar aracılığıyla bölünmelidir.

Bina giriş rampalarının eğiminin aşağıda tabloda verildiği gibi olmalıdır.

Tablo 8

Rampanın En Fazla Yüksekliği	Rampanın En Fazla Eğimi
15 cm'den daha az	1:12 yani %8
16-50cm arası	1:14 yani %7
51-100cm arası	1:16 yani %6
100 cm ve üzeri	1:20 yani %5

Merdivenlerle İlgili Standartlar

- Merdiven basamaklarının derinliği en az 28cm ve yüksekliği ise en fazla 16cm ölçüsünde olmalıdır.
- Merdiven basamaklarında bulunan kaymaya dayanıklı bant 40mm genişliğinde olmalı ve bantın et kalınlığı basamak üzerinden itibaren 0,01cm'den fazla olmamalıdır.
- Az görenlere rehberlik etmesi açısından bantlar basamaklarla zıt renklerde olmalıdır.
- Dış mekân merdiven korkuluk ve küpeştelere yerden yüksekliği en az 90cm olmalı ve korkuluklar merdiven bitiminden sonra 45cm daha devam ettirilmelidir.
- Merdiven başlangıç ve bitişinde 120cm uzunluğunda duyumsanabilir yüzey kaplama ile merdiven işaretlenmelidir.

c. Kapılarla İlgili Standartlar

- Kapı önü sahanlığı en az 1,5mX1,5m genişliğinde olmalıdır.
- Bina giriş kapısı duvarla aynı hızda olmamalıdır.
- Aydınlatma sensörlü, diyafon ve kapı zili 90-140cm yüksekliğinde olmalıdır.
- İç kapılar kolay açılabilmesi için koridor eksenine dik açılmalıdır.
- Görme engelliler için kapılar duvarlardan farklı renkte olmalıdır.
- Görme engellilerin bölmleri tanımları için kapı kolu hizasında kabartma harf veya rakamlar kullanılmalıdır.
- Kapı 90° açıldığında kapı genişliğinin 90cm'den az olmaması gerekir.
- Her halükârda kapı net yüksekliği en az 210cm olmalıdır.
- Manevra alanı dar olan yerlerde menteşeli kapılar yerine sürmeli kapılar tercih edilmelidir.
- Otomatik kapılar görme engellilere kılavuzluk eden köpeklerin ortalama ağırlığı (20kg) ile açılabilmelidir. kılavuz köpeklerin
- Bu kapılar aynı zamanda çocuklar ve çok kısa boylu kişileri, cüceleri algılamalıdır.

d. Pencerelele İlgili Standartlar

- Pencere altı duvarların tekerlekli sandalyeliler açısından yerden yüksekliği 80 cm'yi geçmemelidir.
- Pencerelele tekerlekli sandalyelinin kolay açıp kapaması için ispanyoletlerin yerden yüksekliği 90-110cm arasında olmalıdır.

e. Zeminle İlgili Standartlar

- Ulaşılabilir yüzeyler boyunca zeminin sert, sabit, dayanıklı, sağlam ve kaymayan özellikte olması sağlanmalıdır.
- Zeminde halı kullanılıyorsa yere güvenli bir biçimde sabitlenmelidir. Halı vb yer döşemelerinin kalınlığı 1,3cm'yi geçmemelidir.
- Görme engellilerin yerlerin ses yansıtıcı özelliğini kullanmalarını sağlamak için gürültü ve titreşim yalıtımına uygun malzemeler kullanılmalıdır.
- Koridorların genişliği en az 90cm ve yüksekliği de en az 220 cm olmalıdır.

f. Tuvaletlele İlgili Standartlar

- Kamusal mekanlarda en çok 25 kişiye en az 1 engelli kadın ve 1 engelli erkek tuvalet yapılmalıdır.
- Tuvalet girişleri 90cm'den dar olmamalıdır.
- Tuvalet içi hareket alanı tekerlekli sandalye veya akülü aracın hareketini zorlaştırıyor ise kapıların sürmeli olması sağlanmalıdır.
- Tuvalet kabini alanı en az 150cmX150cm boyutlarında olmalıdır.
- Tuvaletlerde ortopedik engellilerin tutunma çubukları klozetlerden 25-35cm daha yukarıda olması gerekmektedir.
- Klozet oturma yerinin yerden yüksekliği 43-48cm arasında olmalıdır.
- Tuvalet aydınlatmalarının otomatik yanması sağlanmalıdır.
- Acil durum çağrı aparatı klozete yakın bir yerde konumlandırılmalıdır.
- Aynanın yerden yüksekliği alt tarafı en fazla 90cm üst tarafı ise 190cm olmalıdır.
- Sıvı sabun musluğa yakın ve yerden 80-110cm yükseklik aralığında olmalıdır.
- El kurutma makinesi veya kâğıt havlu sıvı sabuna yakın ve aynı yükseklik aralığında olmalıdır.
- Lavabolar köşeli olmamalı, her yönden yaklaşımaya fırsat verecek şekilde yuvarlak kenarlı olmalıdır.
- Lavabo altlarında kapaklı dolap bulunmamalı, diz boşluğu bırakılmalıdır.

g. Asansörle İlgili Standartlar

- Tek bir tekerlekli sandalye kullanıcısı için asansör boyutunun 95cmX140cm boyutunda olması sağlanmalıdır.
- Asansör kapsısı genişliği en az 90cm olmalıdır. 80cm altındaki asansör kapıları tekerlekli sandalye kullacıları için uygun değildir.
- Asansör önünde 150cmX150cm sahanlık bırakılmalı bu mümkün değilse tekerlekli sandalye için hareket alanı ve tehlike belirtici işaretlemeler konulmalıdır.
- Asansör numara panellerinin yerden yüksekliği en fazla 140cm olmalıdır.
- Asansörler düğmelerinde görme engelliler için kabartma yönlendirme bulunmalıdır.
- Asansörde görme engelliler için sesli ve işitme engelliler için ekranlı numarator bulunmalıdır.
- Asansör kapısı açıldığında, kapı ile merdiven basamağı arasında tekerlekli sandalyeli kullanıcının hareket alanı olacak kadar boşluk bulunmalıdır.

10. SONUÇ

BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme ve ulusal mevzuatta bulunan bir takım düzenlemeler erişilebilirliği toplumsal hayata katılmanın vazgeçilmez unsuru olarak görmektedir.

Engelliliğin tarihsel seyri, geri düşülen dönemler yaşanmasına rağmen, insanlık tarihi engelli hakları alanında olumlu ve ileriye doğru giden bir süreç yaşandığını göstermektedir. 21.yy'da gelinen aşama; engellilikle ilgili tarihsel durumu “engellilerin insan hakları” ile tanımlamaktadır. Ve yapılacak çalışmalarda bu bakış açısının belirleyici olması zorunludur.

Erişilebilirlikle ilgili yapılacak düzenlemelerin sadece engellileri kapsamayacağı, hamile kadınlar veya bebekli aileler, çocuklar, yaşlılar, çalışanlar, turistler, hastalar vs tüm toplumun özellikle mekânsal erişilebilirlikten doğrudan faydalanacağı açıktır. Bütün kamusal mekanların, bilginin, teknolojinin, üretilen mal ve hizmetlerin engellilerle beraber bütün toplum için erişilebilir olması, evrensel tasarım ilkelerine ve uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi toplumdaki bütün aktörlerin ve kişilerin sorumluluğundadır.

Bu sorumluluk, herkesin engelli adayı olduğu şeklindeki yanlış bakış açısından veya yasal zorunluluklardan değil temel insan hakları bakışı üzerinden anlamlandırılmalı ve yerine getirilmelidir.

Dönemsel olan ve insanlığı her yönüyle karanlığa götüren dönemler dışında; toplumsal birikim, tarihsel deneyim, toplumsal ilişkileri açıklayan yasalar ve de üretici güçlerin ilişki ve gelişimi insanlığı bütün anlamında daha iyiye götürme eğilimindedir. Ve hatta engelli, kadın, çocuk, yaşlı, çalışan, dışlanan, ezilen vs. ayrımı yapmadan ...

tüm toplumsal zenginliklere tüm toplumun erişebileceği, engelsiz bir ülke ve dünya umuduyla....

11. EKLER

EK 1-Erişilebilir Kentsel Düzenin Planlanması

EK 2-Herkes için Erişilebilirlik

EK 3-TBMM Parti grupları Başkanlığına

EK 4-Kamu Denetçiliği Kurumu'na

EK 5-Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

EK 6-Ankara Büyük Şehir Belediyesinin Bilgi Talep Yazısına Cevabı

EK 7-Bilgi Gözlem Formu

EK 8-Bahçelievler Deneyimi

EK 9-BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme

Erişilebilir Kentsel Düzenin Planlanması

TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi

Kentler ayırım ve engel olmaksızın özgür ve rahatça kamusal ve ortak alanlarda bir araya gelebilmenin, çağdaş kentsel mekanlara ve hizmetlere erişilebilmenin ve onlardan faydalanabilmenin, en nihayetinde toplumsal bütünleşmenin modern mekansallığıdır. Erişilebilirlik; engelli, yaşlı, çocuk, yoksul, varsıl, kentli, mülteci, lgbti, kadın, erkek, dil bilmeyen vb toplumsal ayrıştırmalar ya da engeller olmaksızın, herkesin bir yerden, başka bir yere ekonomik, güvenli ve konforlu ulaşabilmesi tanımının yanı sıra; kentte ve toplumsal yaşamda sunulan herhangi bir servisin, hizmetin, bilginin, teknolojinin ya da mekanın kamusal yararlar çerçevesinde herkes tarafından ulaşılabilir ve kullanılabilir olmasını ifade etmektedir. Erişilebilir kentsel mekanlar ve hizmet sunumları, insanın kendini var edebilmesinin ve toplumsal yaşama katılabilmesinin en temel gereksinimidir. Erişilebilirliğe ilişkin tanımlamalarda yoğunluklu olarak kentsel ulaşım ve hareketlilik olgularına indirgenme eğilimi mevcuttur. Oysa kavramın sosyal, kültürel, iktisadi, politik, demografik, mekansal vb. birçok alanda karşılığı olmakla birlikte; söz konusu alanlarda erişimi sağlanacak öğelerin belirlenmesi ve onlar arasında bir bütünleşme, uzlaşma düzleminin yaratılması yoluyla ancak kavram hakkettiği çerçeveye oturtulabilir.

Türkiye kentlerinde farklı alanlarda çok çeşitli erişim problemleri yaşanmaktadır. Özellikle varsıllar ve kimi ayrıcalıklı kesimler lehinde büyüyen erişilebilir kentler ve hizmetler dünyası yaratılırken, toplumun ciddi büyüklükte bir kesimi mağduriyet ve yoksunluk yaşamaktadır. Kentlerde erişilebilirlik meselesinin odağını kentsel gelişim süreçleri içinde temel insan ihtiyaçlarının kaynaklarının ve çeşitli kamusalıkların üretimi, korunması ve onların adil dağılımı, ulaşılabilirliği oluşturmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye'de bilimsel, sosyo-kültürel, iktisadi ve demokratik açılardan zenginleştirilmiş kaynaklara ve kamusalıklara erişme problemi dört temel başlık üzerinden özetlenebilir.

İnsanın yaşamını sürdürmesi için en temel ihtiyaçlardan olan barınma ve beslenmede yaratılmış olan yoksunluklar erişilebilirlik başlığı altında ortaya çıkmış olan ve giderek derinleşen birincil problem alanıdır.

“Herkes temel insani gereksinimlerini karşılayabilecek, insan haysiyetine yakışır biçimde konut ve barınma hakkına sahiptir.” Toplumun konut ve barınma haklarının sağlıklı, konforlu, güvenli biçimlerde var olabilmesi ve bireylerin bu haklara adil erişimi için, gerekli tüm araştırma altyapısının ve düzenlemelerin sağlanması ihtiyacı bulunmaktadır.

- **Barınma:** Planlı kentleşme yoluyla barınmaya dair çağdaş uygulamalar hayata geçirilmeli ve erişimi sağlanmalıdır. Kentlerimizde yapılacak bilimsel nüfus projeksiyonları doğrultusunda ihtiyaç doğrultusunda yapı stoğunun ve bu yapı stoğunun güvenilirliğinin sağlanması gerekmektedir. Toplumun bu hakka erişiminin sağlanabilmesi ve kolaylaştırılabilmesi amacıyla lüks konut projelerinin, yatırım için konut üretiminin ve mevsimlik konut üretiminin değil iyi tasarlanmış sosyal konut sunumları önceliklendirilmelidir. Ayrıca ucuz konut sunumları kentlerde kolay ulaşılabilir ve toplumun kentsel yaşama kolayca erişebileceği alanlarda tasarlanmalıdır.
- **Beslenme:** Temel insan hakkı olarak beslenme değerlendirildiğinde gıda ihtiyacına ekonomik, taze ve güvenilir bir biçimde ulaşmak için kentsel alanların da bu amaç doğrultusunda planlanması ve ülke politikası olarak herkes için sağlıklı gıdaya erişim politikasının oluşturulması ihtiyacı bulunmaktadır. Fakat kentlerimizde yapıllı çevreyi tarımsal nitelikli alanlara doğru genişleten bir yapılaşma politikası bulunmaktadır. Örneğin Ankara'nın tüm mahalleleri kırsal/kentsel ayırımı olmaksızın benzer yaklaşımla imar rantı üretmek amacıyla planlanırken, sağlıklı gıda üretiminin kaynağı olan yerel

tarımsal gelişimler ve tarıma dayalı sanayi gelişimi yok edilmiştir.

2. İnsanın yaşamsal ihtiyaçlarına erişimle eşdeğer önemde toplumsal yaşamın getirdiği hak, hizmet ve sunumlara eşit ve etkin bir biçimde erişebilmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Ancak bu yolla insan yaşamı onurlu bir biçimde sürdürülebilir. Ne yazık ki işsizliğin tavan yaptığı ve kentsel hizmet sunumlarının özelleştirme yoluyla sermaye döngüsünün bir parçası haline getirilerek maddiyata indirildiği bu dönemde kentsel ve kamusal hizmetlere erişim problemi ciddi boyutlara ulaşmıştır. Bu doğrultuda öncelikle çalışma hakkını etkinleştirecek, eşitleyecek, özgürce iş ediniminin sağlandığı, ayrımcılığın olmadığı, adil, sağlıklı ve güvenli çalışma koşullarının, örgütlenme özgürlüğü ile sağlandığı bir yapılaşmanın oluşması ihtiyacı elzemdir. Bu eşitliğin herkes için sağlanması ile birlikte adalet, eğitim, sağlık, gibi temel hizmetler, doğal ve kültürel çevreye erişim politikalarının temellendirilmesi ve erişime açılması herkes için sağlanmalıdır.

- **Adalet:** Herkesin temel insan haklarından ve ülkedeki adalet hizmetlerinden yaygın ve etkili bir şekilde yararlanmasının sağlanması ihtiyacı bulunmaktadır. İnsan hakları hukuku başta olmak üzere toplumun bütününe ilgilendiren adalet arayışı süreçlerinin tanınması, korunması, yerine getirilmesi ve gelişiminin gözetilmesi asıldır. Adalet toplumun eşit erişimin sağlanamaması, hak ve hukuk ihlallerinin yanı sıra bu sorunların mekana yansımaları olarak Ankara'da; toplumun adliye kurumuna erişimi göz ardı edilerek Adalet Sarayının mevcut konumundan taşınması ve toplumun kolay erişim ihtiyacı hiçe sayılarak yeni adliye sarayının inşaatı için planlar yapılmaktadır.
- **Eğitim:** Eğitim temel bir insanlık hakkıdır ve eğitime herkes tarafından en kolay yolla ve ücretsiz olarak ulaşılması esastır. Ülkemizde en can yakıcı problem alanı olan eğitimin gerileşmesinin yanı sıra mahalle merkezinde yer alan, belirli bir düzeyde ve benzer ölçütlere sahip okullardan oluşan mekansallık da yitirilmiştir. Mahalle ölçeği dışında ele alınan, çeperele itilen, nitelik kaybı yaşayan, özelleştirilen eğitim kurumları arasındaki tercihler doğrultusunda çeşitli erişim problemleri oluşmaktadır.

Belirli standartlara sahip okullara erişim için servis bağımlılığı ortaya çıkmıştır. Nitelik arayışında olan ancak aynı zamanda yoksullukla da mücadele eden halkın sırtına çocuklarının okuyabilmesi için servis ücretleri gibi ekstra masraflar binmiştir.

Özel gereksinimli, geçici koruma altında olması gereken ve reşit olmadan yoksulluk nedeniyle zorunlu olarak çalışan çocukların eğitime ücretsiz, ucuz yollarla erişimi neredeyse olanaksızdır.

Çocukların bir şekilde kamusal hizmet olan eğitimin mekanına erişimi yeterli değildir. Eğitime eriştikten sonra "kapsayıcı ve nitelikli eğitim" olanakları mevcut değildir. Dolayısıyla eğitime erişim meselesinin merkezi ve yerel planlama araçlarıyla her boyutta erişilebilir kılınması gerekmektedir.

- **Sağlık:** Toplumun tüm üyelerinin, gelir düzeyinden bağımsız olarak, sağlık hizmetine erişimlerinin sağlanması toplumsal yaşamın en temel ihtiyacıdır. Sağlık hizmetleri, ülkenin sosyo-ekonomik durumu bozuldukça, rant-satış-pazarlama ekseninde ve lüks sunum paketleri ile topluma sunulmaya başlanmış; adaletsizliğin arttığı, temel sağlık hizmetlerine erişimin kısıtlandığı ve bireylerin ekonomik gücüne bağlı olarak erişilebildiği bir sunum haline gelmiştir. Ayrıca Dünya genelinde gelişmiş ülkelerin vazgeçmesine rağmen, ülkemizde "Şehir Hastaneleri" olarak bilinen bir yapılaşmanın yanı sıra kent merkezi konumunda bulunan çeşitli hastanelerin sunduğu tüm hizmetlerin büyük bir sağlık yapısında birleştirilmesi politikasının baskısı ile kentlerimizde yaygınlaşan sağlığa erişim ihtiyacı kapsamında büyük bir problem alanı oluşturulmuştur. Örneğin Ankara'da hizmete açılan Bilkent Şehir Hastanesi ve yapımı devam eden Etlik Şehir Hastanesi ile, hem konumsal olarak erişim sorunu olan hem de kendi içerisinde bir ucundan diğer ucuna engelli, yaşlı veya çocuklu bir bireyin erişim ihtiyacı düşünülmeden tasarlanmış devasa kompleksler ortaya çıkmıştır.

- **Doğal ve Kültürel Çevre:** Doğal ve tarihi/kültürel çevre, insanoğlunun kuşaklar ötesi bir görgü ve öngörüye sahip olmasına, asırlar boyunca yaratılmış ve gelişmiş kamusalıkları görerek, öğrenerek ve onları koruyarak sürdürülebilir bir kentselliğe ulaşılmasına olanak sağlar. Tüm insanlığın mirası olarak görülen bu alanlara koruma ve kamusal faydalar çerçevesinde erişme konusunda sıkıntı yaşanmaktadır. Çoğunlukla özel sermayenin gelişimi için erişilebilir ve kullanılabilir kılınan bu tür alanlardan hem toplum mahrum kalmakta, hem de bu alanların kaybı yaşanmaktadır.

Örneğin Ankara’da tarihi kent merkezinin rant baskısı altında dönüşümü ve birçok tarihi ve kültürel varlığın kaybedilmesi; tarım-sanayi-kent bütünleşmesini sağlayan Atatürk Orman Çiftliği alanlarının yok edilmesi ve toplumun erişimine kapatılması, kentin hava koridoru olan vadilerin özel konut projelerinin zemini ya da arka bahçesi haline getirilerek toplumun elinden alınması; toplumsal iletişimin zemini olan açık-yeşil alanların, meydanların eksikliği ve erişim kısıtı; sanata karşı hiçbir estetik duyarlılığı olmayan yöneticilerin önderliğinde piyasa mekanizması ve hükümet politikaları kısıcında kentsel mekandan kaldırılan sanat eserleri kapanan sinemalar, tiyatrolar, kütüphaneler toplumun erişim sıkıntısı yaşadığı temel alanlardır.

3. “Hareketlilik” ve “dolaşım”, kaynakların ve çeşitli kamusalıkların bütünleşik gelişiminde temel rolü olan, bu gelişim içinde sürdürülebilir toplumsal faydalanmayı açığa çıkaracak olan temel kavramlardır. Hareketliliğin ve dolaşımın araçlarının başarılı biçimde tasarlanması yoluyla gündelik yaşam ritimlerinin sağlıklı biçimde sürdürülmesi ile kentte farklı sınıflar ve kültürlerden topluluklar arasında eşitliği ve adaleti doğuracak sosyal devinimlerin gerçekleşmesinin altyapısı kurgulanır.

- **Yaya Erişimi:** Kentte hareketliliği ve dolaşımı sağlanacak olan temel özne insandır. Kentte insanın dolaşımının güvenli ve konforlu biçimde sağlanması yoluyla insanın bedensel ve zihinsel gelişiminin iletişimsel mekanı yaratılmış olur. Kentlerimizde bu alanda açığa çıkan problemin ilk basamağını kentsel alanlara yaya olarak erişememe problemi oluşturmaktadır.

Engel dolu yaya yolları, kaldırımların sürekliliğinin olmaması, standartlara uygun yükseklik ve genişliklerde yapılmaması, yaya yollarının yaya geçitleri ile entegre edilmemeleri, sinyalizasyon, işaretleme, yönlendirmelerin eksikliği ve var olan düzenlemelerin bırakın engellileri sağlıklı bireylerin hareketliliğini ve dolaşımına engel oluşturması bu alanda gözlemlenen en temel problemlerdir.

Ayrıca bu alanda oluşan problemin önemli bir boyutu da ucuz, hızlı ve çevreye duyarlı hareketliliğin temelini oluşturan toplu taşımanın yetersizliği oluşturmaktadır. Ulaşım ve erişim konularının birbirine entegre olduğu günümüz kentlerinde, ulaşım ana planlarının hazırlanması ve sürdürülebilir ulaşım ve hareketlilik modelleri geliştirilmelidir. Ulaşım ve hareketliliği destekleyen politikalar olmadan erişimin mümkün olmadığı düşünülmelidir. Her kesimden vatandaşın evinden çıkıp ulaşmak istediği yere entegre ve sürdürülebilir ulaşım modelleriyle erişebilmesi modern kent yaşamının gerekliliklerinden birisi haline gelmiştir. Diğer yandan, dezavantajlı kesimlerin toplum yaşamına katılması ancak bu şekilde elde edilebilir.

Kent merkezlerinde yaya ve toplu taşımacılığın ağırlıklı olduğu talep yönetim politikaları uygulanmalı; ulaşımın türleri çeşitlendirilerek çevreye duyarlı alternatif ulaşım türleri teşvik edilmeli; trafikte yaya ve bisikletlilerin güvenliği sağlanmalıdır.

Kent merkezinde ve alt merkezlerinde araç önceliği yerine yaya önceliği egemen kılınmalı; mevcut yaya bölgeleri ve yollarının yaygınlaştırılması ve iyileştirilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.

Kent merkezlerinde ve mahallelerde yaya bölgelerinin tasarım ve uygulama

çalışmaları katılımcı ve bütüncül bir yaklaşımla ele alınmalıdır.

Hareket kısıtlılığı olan bireyler, yaya standartları geliştirilirken yaya mekânlarının geliştirilmesi ve uygulaması aşamasında özellikle dikkat edilmesi gereken ihtiyaç gruplarıdır.

Yaya yoğun bölgelerde, üst geçitlerin yerine hemzemin (düzayak) ışık kontrollü yaya geçitleri yapılmalıdır. Bu geçitlerde yayalar için ayrılan geçiş süresi en yavaş yaya hızına göre belirlenmelidir. Yaya yolları ve bölgelerinin gerek yapımı gerekse bakım onarım ve altyapı çalışmalarında ulusal ve uluslararası standartlar dikkate alınmalı ve yaya hareketini kısıtlayan ve işgal eden kullanımlar kaldırılmalıdır.

Kamu ulaşım hizmetlerinden etkin yararlanabilmeleri ve yayalara açık alanlara bağımsız ve güvenli bir şekilde erişebilmeleri için, bazı ek düzenlemeler göz önünde bulundurulmalıdır. (alçak basamaklar, rampalar, uygun genişlik, uygun malzeme ve hareket alanı vb.)

4. Bilgi edinme hakkı ve bilgiye erişim, hukuk devletinin önemli bir unsuru olan idarenin şeffaflığı ilkesine dayanmaktadır. Kamu kurumları “kamu yararı” kapsamında çalışmalardan neredeyse vazgeçtiği, yöneticilerin ve piyasanın ekonomik, politik ve sosyal çıkarları çerçevesinde alınan kararlarla yıpratıldığı bir toplumsal yapılaşma içerisinde, bilginin sunulmadığı ve/veya doğru bilgiye ulaşılamadığı bir süreç yaşanmaktadır. Tam da bu sebeple kamu çalışmalarının yasaların çizdiği çerçeve içinde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği, kamu yararı, halk ve çevre sağlığı, temel hizmetler gibi konularda ilgili kamu kurumlarında yapılan çalışmalar hakkında doğru bilginin üretilmesi ve kamuya açık hale getirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Planlama meslek alanında hala yalnızca ilgili kurumda askıya çıkarılan plan askı süreçlerinin takip edilebildiği, plan uygulamalarının sonuçlarının ve etkilerinin, kamu ihalelerinin bilgi çağında erişime kapalı olduğu sorunu bulunmaktadır.

Sonuç olarak erişimin kendisi çok boyutlu bir konudur ve kapsamı erişmek istenilen yapının emekçilerinin varlığı ve ihtiyaçları, eğitim altyapısı, onun için kullanılan finansmanın ne için nasıl sağlandığı, coğrafi ulaşılabilirlik, seçim özgürlüğü, toplum eğitimi, hizmet niteliğinin güvence altına alınması gibi çeşitli etmenlerle ilişkilidir. Fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel çevreyi planlamayı amaçlarken toplumun her kesimi için bu hizmet ve mekan sunumlarını sağlanması ve erişimi için altyapıyı sağlaması gerekir.

Toplumun kent yaşantısına eşit fırsatlarda katılabilmelerinin sağlanmasında ve bilgiye ve hizmete ulaşabilmesinde mekânsal düzenlemeler yaşamsal bir öneme sahiptir. Planlamanın her kademesinde; oluşturulacak kentsel hizmetlerden (sosyal, kültürel, sağlık, eğitim vs.) kentlinin yaşlı, genç, çocuk, kadın, engelli, dezavantajlı tüm kesimin eşit ve etkin yararlanması, kentsel hizmetlere erişilebilirliğinin artırılması ve katılımcı bir politikanın izlenmesi elzemdir. Özellikle kentin makroformunun oluşturulduğu, kentsel ve kamusal hizmetlerin mekansallıklarının oluşturulduğu **üst ölçekli planların yapımında;** bütüncül ve katılımcı yaklaşım izlenmeli, kentte yaşayan tüm kesimlerin adil olarak erişebileceği bir biçimde, bütüncül, ucuz, güvenli ve konforlu kentsel kullanımlar ve onlara erişimi sağlanmalıdır. Bu da ancak sadece fiziksel değil sosyal boyutlarıyla da kentsel politikaların ve stratejilerin geliştirilmesi yoluyla elde edilebilir.

Engelliler ve Gençlik Derneği'nin hazırlamış olduğu "Erişilebilir Kentler" isimli araştırmanın raporunun kamusal mekanların erişilebilir olmasının belki eğitime veya istihdama etkileri konusunda büyük bir eksikliği doldurduğunu görmenin mutluluğu içindeyim.

Erişebilirlik engelli bireylerin ve bütün insanların toplumsal hayata katılmaları için çok önemlidir. Erişilebilirlik hem Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi hem de Anayasa ve yasalar ile güvence altına alınmasına rağmen uygulama ise hiç de olması gerektiği gibi değildir.

Engelliler ve Gençlik Derneğinin hazırlamış olduğu bu rapor erişilebilirlik konusundaki mevzuatın hükümlerinin derli toplu olarak yer aldığı eşsiz bir kaynak olmuş. "**Erişilebilir Kentler için Araştırıyor İzliyoruz**" sloganıyla gerçekleştirilen "Erişilebilir Kentler izleme çalışması" Ankara/Çankaya İlçesinde 500 mekanın izlenmesi şeklinde gerçekleştirilen olan ilk çalışma olduğunu düşünüyorum.

Tüm toplumun ve engellilik alanında çalışan sivil toplum örgütleri ile engellilik ile ilgili çalışan akademisyenler için çok önemli bir kaynak olan bu çalışmayı gerçekleştirdikleri ve titiz bir izleme ve inceleme sonrası raporu hazırladıkları için Engelliler ve Gençlik Derneğini ve saha araştırmacılarını kutluyorum.

Ellerine sağlık...

Ankara yerelinde kamusal mekanların engelliler için erişilebilirliğinin TBMM’de kurulacak komisyon aracılığıyla incelenmesi için “Meclis Araştırması” açılması talebiyle TBMM’de grubu bulunan 5 partinin (Adalet ve Kalkınma Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Halkların Demokratik Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi ve İyi Parti) Grup Başkanlığı’na gönderilen dilekçe örneği.

**Engelliler ve Gençlik
Derneği**

🏠 Gerede Sok 7/9 Çankaya/ ANKARA

@ engencder@gmail.com

☎ 05074517735

Konu: Erişilebilirlik Konusunda Meclis Araştırması
Yapılması Talebi Hakk.

Sayı:

Türkiye Büyük Millet Meclisi
..... **Partisi Grup Başkanlığı’na**

01.07.2005 tarihli ve 5378 sayılı Engelli Hakları Kanunu’nun Tanımlar başlıklı 3. maddesinde Erişilebilirlik; “Binaların, açık alanların, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin, engelliler tarafından güvenli ve bağımsız olarak ulaşılabilir ve kullanılabilir olması” olarak tanımlanmış ve Türk Standartları Enstitüsü’nün (TSE) erişilebilirlik konusunda standartlar yayımlayacağı belirtilmiştir.

Söz konusu Kanunun 7. maddesinde ise; “Yapılı çevrede engellilerin erişebilirliğinin sağlanması için planlama, tasarım, inşaat, imalat, ruhsatlandırma ve denetleme süreçlerinde erişilebilirlik standartlarına uygunluk sağlanır. Özel ve kamu toplu taşıma sistemleri ile sürücü koltuğu hariç dokuz veya daha fazla koltuğu bulunan özel ve kamu toplu taşıma araçlarının engellilerin erişebilirliğine uygun olması zorunludur. Bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin engelliler için erişilebilir olması sağlanır” düzenlemesi yapılarak belirtilen mahallerin erişilebilirlik kriterlerine uyumu için 7 yıl uyumlulaştırma süresi tanınmıştır.

04.07.2012 tarih ve 6353 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un 34. maddesiyle 7 yıllık uyumlulaştırma süresi 8 yıla çıkarılmış ve 5378 sayılı Kanuna eklenen geçici maddeyle “Bu Kanunun geçici 2 nci maddesi ile bu maddenin birinci fıkrasında belirtilen erişilebilirlik standartlarının uygulanmasının izlenmesi ve denetimi her ilde Aile ve Sosyal Politikalar, İçişleri, Çevre ve Şehircilik, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlıkları ile özürülüler ile ilgili konfederasyonların temsilcilerinden oluşan komisyon tarafından yapılır. İhtiyaç halinde birden fazla komisyon kurulabilir. Denetim sonucunda ilgili belediye ve kamu kurum ve kuruluşları ile umuma açık hizmet veren her türlü yapıların ve açık alanların malikleri ile toplu taşıma araçlarının sahiplerine eksikleri tamamlaması için birinci fıkrada belirtilen sürenin bitiminden itibaren iki

yılı geçmemek üzere ek süre verilebilir” denilerek 8 yıl fiili olarak 10 yıla çıkarılmıştır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı-Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 26.02.2017 tarih ve 96413503-010.06.01-E.22639 sayılı 2017/3 no'lu Genelge 'de 6353 sayılı Kanunda belirtilen sürelerin dışına çıkılarak Kanuna aykırı olarak “..erişilebilirlik tespiti yapılan yerlerden erişilebilirlik yükümlülüğünü yerine getirmediği tespit edilen kamu kurum ve kuruluşları ve bunların sahibi olan gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine 3 aydan 6 aya kadar ek süre verilmesi” öngörülmüştür.

Ulusal mevzuatın üstünde olan uluslararası sözleşmelerden olan ve TBMM tarafından 03.12.2008 tarihinde kabul edilen BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşmenin genel ruhuna işlenmiş olan ve sözleşmede “ürünlerin, çevrenin, programların ve hizmetlerin özel bir tasarıma veya uyarlanmaya gerek duyulmaksızın, mümkün olduğunca herkes tarafından kullanılabilmesi şeklinde tasarlanması, gerek duyulduğu takdirde özel engelli grupları için yardımcı cihazların tasarlanması” olarak tanımlanan evrensel tasarım ve kapsayıcı tasarım şeklinde somutlanan ve engelli bireylerin bağımsız hareket etmesini esas alan erişilebilirlik ile ilgili düzenlemeler yapma zorunluluğu Türkiye için uluslararası hukukta da bağlayıcı sorumluluklar yüklemektedir.

Derneğimiz tarafından, Ankara ilinde pilot olarak belirlenen bölgelerde dilekçemize ekli form kullanılarak yapılan izleme çalışmasında elde edilen veriler; kamusal mekan olarak tariflenen ve engelliler tarafından sıklıkla kullanılan alanların engelliler için erişilebilir olmaktan uzak olduğunu göstermektedir.

Kamusal mekanların, bilginin, teknolojinin ve üretilen mal ve hizmetlerin toplumdaki herkes için erişilebilir olması yasal düzenlemelerin yarattığı zorunluluğun ötesinde temel insan haklarından olan ve Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'nde açıkça belirtilen ayrımcılık yasağının bir gereğidir.

Derneğimiz tarafından yapılan ve yukarıda belirtilen çalışmanın amacı ise; sadece durum tespiti yapmak olmayıp, erişilebilirlikle ilgili eksikliklerin giderilmesi konusunda girişimlerde bulunmak ve yetkilileri yasal zorunluluk ve insan hakları ilkeleri yönünden teşvik etmektir.

Anayasa'nın 98.maddesi; “Türkiye Büyük Millet Meclisi, Meclis araştırması, genel görüşme, Meclis soruşturması ve yazılı soru yollarıyla bilgi edinme ve denetleme yetkisini kullanır” denilmektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü' nün;” Meclis Araştırmasının Tarifi ve Açılması” başlıklı 94. ve “Meclis Araştırma Komisyonu ve Yetkileri” başlıklı 95.maddeleri ise Meclis araştırmalarının ve araştırma ile ilgili özel komisyon kurulabileceğini düzenlemiştir.

Yukarıda yasal çerçevesi aktarılmış olan temel insan haklarından birisi olan engellilerin kamusal mekanlara erişilebilirliği konusunda Ankara ilinde Meclis Araştırması'nın yapılması konusunda partiniz Meclis Grup Başkanlığı'nın Anayasa ve TBMM İçtüzük'ü uyarınca girişimlerde bulunmasını

Arz ve talep ederiz. .../.../2020

Coşkun GÖK
Engelliler ve Gençlik Derneği Başkanı

**Engelliler ve Gençlik
Derneği**

🏠 Gerede Sok 7/9 Çankaya/ ANKARA

@ engencder@gmail.com

☎ 05074517735

Konu: Kamusal Mekanların Engelliler için
Erişilebilirliği Hakk.

Sayı:

Kamu Denetçiliği Kurumu'na

01.07.2005 tarihli ve 5378 sayılı Engelli Hakları Kanunu'nun Tanımlar başlıklı 3.maddesinde Erişilebilirlik; “Binaların, açık alanların, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin, engelliler tarafından güvenli ve bağımsız olarak ulaşılabilir ve kullanılabilir olması” olarak tanımlanmış ve Türk Standartları Enstitüsü'nün (TSE) erişilebilirlik konusunda standartlar yayımlayacağı belirtilmiştir.

Söz konusu kanunun 7.maddesinde ise; “Yapılı çevrede engellilerin erişilebilirliğinin sağlanması için planlama, tasarım, inşaat, imalat, ruhsatlandırma ve denetleme süreçlerinde erişilebilirlik standartlarına uygunluk sağlanır. Özel ve kamu toplu taşıma sistemleri ile sürücü koltuğu hariç dokuz veya daha fazla koltuğu bulunan özel ve kamu toplu taşıma araçlarının engellilerin erişilebilirliğine uygun olması zorunludur. Bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin engelliler için erişilebilir olması sağlanır” düzenlemesi yapılarak belirtilen mahallerin erişilebilirlik kriterlerine uyumu için 7 yıl uyumlulaştırma süresi tanınmıştır.

04.07.2012 tarih ve 6353 sayılı Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 34. Maddesiyle 7 yıllık uyumlulaştırma süresi 8 yıla çıkarılmış ve 5378 sayılı kanuna eklenen geçici maddeyle “Bu Kanunun geçici 2 nci maddesi ile bu maddenin birinci fıkrasında belirtilen erişilebilirlik standartlarının uygulanmasının izlenmesi ve denetimi her ilde Aile ve Sosyal Politikalar, İçişleri, Çevre ve Şehircilik, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlıkları ile özürllüler ile ilgili konfederasyonların temsilcilerinden oluşan komisyon tarafından yapılır. İhtiyaç halinde birden fazla komisyon kurulabilir. Denetim sonucunda ilgili belediye ve kamu kurum ve kuruluşları ile umuma açık hizmet veren her türlü yapıların ve açık alanların malikleri ile toplu taşıma araçlarının sahiplerine eksikleri tamamlaması için birinci fıkrada belirtilen sürenin bitiminden itibaren iki yılı geçmemek üzere ek süre verilebilir” denilerek 8 yıl fiili olarak 10 yıla çıkarılmıştır.

Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı-Engelli Ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 26.02.2017 tarih ve 96413503-010.06.01-E.22639 sayılı 2017/3 no'lu Genelge 'de 6353 sayılı kanunda belirtilen sürelerin dışına çıkılarak kanuna aykırı olarak “..erişilebilirlik tespiti yapılan yerlerden erişilebilirlik yükümlülüğünü yerine getirmediği tespit edilen kamu kurum ve kuruluşları ve bunların sahibi olan gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine 3 aydan 6 aya kadar ek süre verilmesi öngörülmüştür.

Ulusal mevzuatın üstünde olan uluslararası sözleşmelerden olan ve TBMM tarafından 03.12.2008 tarihinde kabul edilen BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşmenin genel ruhuna işlenmiş olan ve sözleşmede “ürünlerin, çevrenin, programların ve hizmetlerin özel bir tasarıma veya uyarlanmaya gerek duyulmaksızın, mümkün olduğunca herkes tarafından kullanılabilceği şekilde tasarlanması, gerek duyulduğu takdirde özel engelli grupları için yardımcı cihazların tasarlanması olarak tanımlanan” Evrensel tasarım ve kapsayıcı tasarım şeklinde somutlanan ve engelli bireylerin bağımsız hareket etmesini esas alan erişilebilirlik ile ilgili düzenlemeler yapma zorunluluğu Türkiye için uluslararası hukukta da bağlayıcı sorumluluklar yüklemektedir. Derneğimiz tarafından, Ankara ilinde pilot olarak belirlenen bölgelerde dilekçemize ekli form kullanılarak yapılan izleme çalışmasında elde edilen veriler; kamusal mekan olarak tariflenen ve engelliler tarafından sıklıkla kullanılan alanların engelliler için erişilebilir olmaktan uzak olduğunu göstermektedir.

Kamusal mekanların, bilginin, teknolojinin ve üretilen mal ve hizmetlerin toplumdaki herkes için erişilebilir olması yasal düzenlemelerin yarattığı zorunluluğun ötesinde temel insan haklarından olan ve Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi’nde açıkça belirtilen ayrımcılık yasağının bir gereğidir.

Derneğimiz tarafından yapılan ve yukarıda belirtilen çalışmanın amacı ise; sadece durum tespiti yapmak olmayıp, erişilebilirlikle ilgili eksikliklerin giderilmesi konusunda girişimlerde bulunmak ve yetkilileri yasal zorunluluk ve insan hakları ilkeleri yönünden teşvik etmektir.

Kurumunuzun, kamu ve özel sektör temsilcilerinin/yetkililerinin, engellilerin kamusal mekanlara, bilgiye, teknolojiye ve üretilen ve mal ve hizmetlere erişimini sağlayacak Evrensel tasarım ilkesi doğrultusunda erişilebilirlik düzenlemelerine dair sorumluluklarını yerine getirmeleri konusunda tavsiye kararı vermesi hususunu,

Talep ve arz ederiz.

Coşkun GÖK
Engelliler ve Gençlik Derneği Başkanı

Ek1: Bilgi Gözlem Formu

**Engelliler ve Gençlik
Derneği**

🏠 Gerede Sok 7/9 Çankaya/ ANKARA

@ engencder@gmail.com

☎ 05074517735

Konu: Kamusal Mekanların Engelliler için
Erişilebilirliği Hakkında Bilgi Edinme

Sayı:

**T.C.
Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
(Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü)**

01.07.2005 tarihli ve 5378 sayılı Engelli Hakları Kanunu'nun Tanımlar başlıklı 3.maddesinde Erişilebilirlik; “Binaların, açık alanların, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin, engelliler tarafından güvenli ve bağımsız olarak ulaşılabilir ve kullanılabilir olması” olarak tanımlanmış ve Türk Standartları Enstitüsü'nün (TSE) erişilebilirlik konusunda standartlar yayımlayacağı belirtilmiştir.

Söz konusu kanunun 7.maddesinde ise; “Yapılı çevrede engellilerin erişilebilirliğinin sağlanması için planlama, tasarım, inşaat, imalat, ruhsatlandırma ve denetleme süreçlerinde erişilebilirlik standartlarına uygunluk sağlanır. Özel ve kamu toplu taşıma sistemleri ile sürücü koltuğu hariç dokuz veya daha fazla koltuğu bulunan özel ve kamu toplu taşıma araçlarının engellilerin erişilebilirliğine uygun olması zorunludur. Bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin engelliler için erişilebilir olması sağlanır” düzenlemesi yapılarak belirtilen mahallerin erişilebilirlik kriterlerine uyumu için 7 yıl uyumlulaştırma süresi tanınmıştır.

04.07.2012 tarih ve 6353 sayılı Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 34. Maddesiyle 7 yıllık uyumlulaştırma süresi 8 yıla çıkarılmış ve 5378 sayılı kanuna eklenen geçici maddeyle “Bu Kanunun geçici 2 nci maddesi ile bu maddenin birinci fıkrasında belirtilen erişilebilirlik standartlarının uygulanmasının izlenmesi ve denetimi her ilde Aile ve Sosyal Politikalar, İçişleri, Çevre ve Şehircilik, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlıkları ile özürllüer ile ilgili konfederasyonların temsilcilerinden oluşan komisyon tarafından yapılır. İhtiyaç halinde birden fazla komisyon kurulabilir. Denetim sonucunda ilgili belediye ve kamu kurum ve kuruluşları ile umuma açık hizmet veren her türlü yapıların ve açık alanların malikleri ile toplu taşıma araçlarının sahiplerine eksikleri tamamlaması için birinci fıkrada belirtilen sürenin bitiminden itibaren iki yılı geçmemek üzere ek süre verilebilir” denilerek 8 yıl fiili olarak 10 yıla çıkarılmıştır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı-Engelli Ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 26.02.2017 tarih ve 96413503-010.06.01-E.22639 sayılı 2017/3 no'lu Genelge 'de 6353 sayılı kanunda belirtilen sürelerin dışına çıkılarak kanuna aykırı olarak “..erişilebilirlik tespiti yapılan yerlerden erişilebilirlik yükümlülüğünü yerine getirmediği tespit edilen kamu kurum ve

kuruluşları ve bunların sahibi olan gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine 3 aydan 6 aya kadar ek süre verilmesi öngörülmüştür.

Ulusal mevzuatın üstünde olan uluslararası sözleşmelerden olan ve TBMM tarafından 03.12.2008 tarihinde kabul edilen BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşmenin genel ruhuna işlenmiş olan ve sözleşmede “ürünlerin, çevrenin, programların ve hizmetlerin özel bir tasarıma veya uyarlanmaya gerek duyulmaksızın, mümkün olduğunca herkes tarafından kullanılabilmesi şeklinde tasarlanması, gerek duyulduğu takdirde özel engelli grupları için yardımcı cihazların tasarlanması olarak tanımlanan” Evrensel tasarım ve kapsayıcı tasarım şeklinde somutlanan ve engelli bireylerin bağımsız hareket etmesini esas alan erişilebilirlik ile ilgili düzenlemeler yapma zorunluluğu Türkiye için uluslararası hukukta da bağlayıcı sorumluluklar yüklemektedir. Kamusal mekanların, bilginin, teknolojinin ve üretilen mal ve hizmetlerin toplumdaki herkes için erişilebilir olması yasal düzenlemelerin yarattığı zorunluluğun ötesinde temel insan haklarından olan ve Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi’nde açıkça belirtilen ayrımcılık yasağının bir gereğidir.

Derneğimiz tarafından, Ankara ilinde pilot olarak belirlenen bölgelerde yapılan izleme çalışmasında elde edilen veriler; kamusal mekan olarak tariflenen ve engelliler tarafından sıklıkla kullanılan alanların engelliler için erişilebilir olmaktan uzak olduğunu göstermektedir. Yukarıda atıf yapılan yasal düzenlemeler “Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği” hükümlerinin yürütmesini ve “Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Komisyonlarının” sorumluluğunu Bakanlığınıza bırakmıştır.

Yine atıf yapılan yasal düzenlemeler ve Bakanlığımızın 02/03/2017 tarih ve 2017/4 no’lu genelgesinde erişilebilirlik gereklerini yerine getirmeyen kurum ve kuruluşlara İdari Para Cezası (İPC) uygulanacağı ile ceza uygulama kriter ve tutarları belirtilmiştir.

4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu gereği Bakanlığınız ilgi ve sorumluluk alanına giren aşağıdaki soruların cevaplanması hususunu Derneğimiz adına,

- Ankara ilinde, Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Komisyonu kurulmuş mudur? Kurulmuş ise hangi tarihten itibaren faaliyet göstermektedir. Hangi kurum ve kuruluşlar komisyona dahil olmuştur?
- İlgili komisyonun Ankara ilinde erişilebilirlik konusunda izleme ve denetleme yaptığı kurum/kuruluş/meکان sayısı kaçtır?
- Yapılan izleme ve denetlemeler sonucunda kaç kurum/kuruluşa “Erişilebilirlik Belgesi” verilmiştir.
- Yapılan izleme ve denetlemeler sonucunda kaç kurum/kuruluşa eksiklikleri tamamlaması için 3 aydan 6 aya kadar ek süre verilmiştir?
- İzleme ve denetlemeler sonucunda kaç kurum/kuruluşa İPC uygulanmıştır?
- Uygulanan İPC tutarı toplam olarak ne kadardır?
- Uygulanan İPC tutarının ne kadarı tahsil edilmiştir?
Bilgilerinize arz ve talep ederiz.

Coşkun GÖK

Engelliler ve Gençlik Derneği Başkanı

Cevaplandı.

🕒 14.11.2019 15:13

14.11.2019 Tarihi itibari ile faal olarak toplu taşıma hizmeti veren 1540 adet otobüs bulunmaktadır. Bu otobüslerin; 1063 adeti solo tipi yani kısa, 380 adeti ise körüklü otobüs olup, 1443 adet olan bu otobüsler cng yani doğalgaz yakıtı ile çalışmaktadır. Dizel yakıt ile çalışan 97 adet 99 model otobüs bulunmaktadır. 97 adet Mercedes dizel otobüsler acil durumlarda servise verilmektedir. 97 adet otobüste engelli rampası veya asansörü bulunmamaktadır. 1063 adet kısa otobüste engelli asansörü bulunmaktadır. 380 adet körüklü otobüste ise engelli rampası bulunmaktadır. Her otobüs bir adet engelli yolcu arabası veya bir adet engelli yolcu sandalyesi alabilmektedir. Her otobüste bir adet engelli yolcu arabasının veya bir adet engelli yolcu sandalyesinin bağlantı aparatı ve emniyet kemeri mevcuttur. Solo tipi kısa toplu taşıma otobüs kapılarında mavi zemin üzerine beyaz renkte tekerlekli sandalye simgesi mevcuttur. Durakta bekleyen engelli yolcu arabası veya engelli yolcu sandalyesinin engelli rampası veya asansörünün bulunduğu kapılardan otobüse alınması için şoför ikaz iz lambası butonu bulunmaktadır. Bu butona basıldığında otobüs şoförünün görebileceği yerde yanan iz lambası yanmaktadır. Bu sayede otobüs şoförü durakta engelli arabalı veya engelli sandalyeli yolcunun olduğu konusunda bilgilenmekte ve kapıyı açarak engelli yolcu arabası veya engelli yolcu sandalyeli engelli otobüse almaktadır. Bilgilerinize rica ederiz.

KAMUSAL MEKÂNLARIN ENGELLİ KULLANIMINA UYGUNLUĞU ÇANKAYA SAHA ARAŞTIRMA ANKETİ

Soru No	SORULAR	CEVAPLAR	
		İl: Ankara İlçe: Çankaya Tarih:	
1	İncelemesi Yapılan Kamusal Alan Hangisidir?	☐ Kamu Binası () ☐ Yerel Yönetim () ☐ Cadde/Sokak () ☐ AVM () ☐ Restoran/cafe ()	☐ Okul () ☐ Hastane () ☐ Park/Bahçe () ☐ Toplu Taşıma Aracı () ☐ Diğer()
2	İncelemesi Yapılan Yerin İsmi/Plaka Numarasını/Adres ve Telefonunu Yazınız.		
3	Araştırma Nasıl Yapıldı?	☐ Gözlem Yapılarak () ☐ Yetkiliyle Görüşülerek () ()	
4	(1.Sorunun Cevabı <u>Toplu Taşıma Aracı</u> İse; 4.-8.(dahil) Soruları bu doğrultuda cevaplayınız) Engelli Rampası Var mı?	☐ Var () ☐ Yok ()	
5	4. sorunun cevabı evet ise; Görevli, Engellilerin Engelli Rampasını Kullanmasını Sağlıyor mu?	☐ Evet () ☐ Hayır ()	
6	Toplu Taşıma Aracında Sesli Yönlendirme Var mı?	☐ Var () ☐ Yok ()	
7	Toplu Taşıma Aracında Görüntülü Yönlendirme Var mı?	☐ Var () ☐ Yok ()	
8	(1.Sorunun Cevabı <u>kamu, yerel yönetim binaları, okul, hastane, AVM vb mekanlar</u> ise;8-19.(dahil) Soruları bu doğrultuda cevaplayınız) Mekânın Bulunduğu Lokasyon Engellilerin Ulaşımı İçin Uygun mu?	☐ Evet () ☐ Hayır () Açıklama:	
9	Mekan Girişinde Görme Engelliler için Yönlendirme Var mı?	☐ Evet () ☐ Hayır () Açıklama:	
10	Mekân Girişi ve İçerde İşitme Engelliler İçin Yazılı Yönlendirmeler Var mı?	☐ Evet () ☐ Hayır ()	
11	Mekan Girişinde Tekerlekli Sandalye İçin Rampa Var mı?	☐ Evet () ☐ Hayır ()	
12	Bina Giriş Kapıları ve Kapı Eşikleri Engellilerin Kullanımı İçin Uygun mu? (Tekerlekli sandalye, görme engelliler vb açılarından)	☐ Evet () ☐ Hayır () Açıklama:	
13	İşitme Engelliler için İşaret Dili Bilen Personel İstihdam Ediliyor mu?	☐ Evet () ☐ Hayır ()	

14	Giriş katındaki tüm bölümlere basamaksız ve rampasız olarak ulaşılabilir mi?	Evet () Hayır () Açıklama:
15	Binanın Zemini Engellilere Uygun mu? (kayganlık, kabartma vb)	Evet () Hayır () Açıklama:
16	Binada Asansör Var mı?	Evet () Hayır () Açıklama:
17	Asansör Engellilerin Kullanımına Uygun mu? (asansör genişliği, düğmelerin yeri, sesli ve görüntülü yönlendirme, engellilerin tutunabileceği tirabzanlar vb yönlerden)	Evet () Hayır () Açıklama:
18	Binanın Tuvalet ve Lavaboları Engelli Kullanımına Uygun mu?	Evet () Hayır () Açıklama:
19	Engelliler için özel hazırlanmış acil durum çıkışı Var mı?	Evet () Hayır () Açıklama:
20	<i>(İncelenen yer lokanta, cafe vb yer ise diğer ilgili sorulara ek olarak 20-22.(dahil) Soruları da bu doğrultuda cevaplayınız)</i> Masalar Arasındaki Mesafe Tekerlekli Sandalye Geçişi İçin Uygun mu? (80-90cm)	Evet () Hayır () Açıklama:
21	İşyeri Menü Listesinin Brail Alfabesi ile Hazırlanmış Şekli Kullanılıyor mu?	Evet () Hayır () Açıklama:
22	Müşterilerin Kullandığı mobilyaların (masa, danışma masası, tezgâh) yüksekliği Tekerlekli Sandalyeliler İçin Uygun mu? (ortalama 120cm)	Evet () Hayır () Açıklama:
23	<i>(1.sorunun cevabı park/bahçe gibi yerler ise; diğer ilgili sorulara ek olarak 23-25.(dahil) soruları bu doğrultuda cevaplayınız)</i> Park/Bahçenin Bulunduğu Lokasyon Engellilerin Ulaşımı İçin Uygun mu?	Evet () Hayır () Açıklama:
24	Park/Bahçenin Çevre Düzenlemesi Engellilerin Rahat Hareket Etmesine Uygun mu?	Evet () Hayır ()
25	Farklı Engel Grubundaki Çocuklar İçin Özel Dizayn Edilmiş Oyuncaklar Var mı?	Evet () Hayır ()
26	<i>(1.sorunun cevabı cadde/sokak gibi yerler ise;26-30.(dahil) soruları bu doğrultuda cevaplayınız)</i> Görme Engelliler için Sesli ve Kabartmalı Yönlendirme Var mı?	Evet () Hayır () Açıklama:
27	İşitme Engelliler İçin Görüntülü Yönlendirme Var mı?	Evet () Hayır ()
28	Kaldırımlar Ortopedik Engellilerin Kullanımına Uygun mu? (reklam panosu, direkler, otobüs durakları vb)	Evet () Hayır () Açıklama:
29	Yolda karşıdan Karşıya Geçiş Noktalarında Sesli, Görüntülü Yönlendirme, Engelli Rampası Var mı?	Evet () Hayır () Açıklama:
30	Üst Geçitler Engellilerin Kullanımına Uygun mu? (asansörlü, sesli görüntülü yönlendirme var mı?)	Evet () Hayır () Açıklama:
31	Ziyaret Edilen Yerde Engelliler İçin Ayrılmış Otopark Yeri Var mı?	Evet () Hayır () Açıklama:

Bahçelievler Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği tarafından 22 Eylül 2019 tarihinde başlatılan imza kampanyası (**Bahçelievler Semtinde (Bahçelievler, Yukarı Bahçelievler, Emek Mahalleleri) kaldırım işgallerine son verilmesini ve engellilerin, yaşlıların, çocukların can güvenliği içinde rahatça yürüyebileceği, reklam panoları tarafından işgal edilmemiş kaldırımlar istiyoruz.**) 1624 imza ile sonuçlandırılarak Ankara Büyükşehir Belediyesi ve Çankaya Belediyesine gönderilmiştir. Bu konuda Ankara Büyükşehir Belediyesi Zabıta Daire Başkanlığı ilgili Daire Başkanlıkları, Kamu Kurum ve Kuruluşlarına yazı göndermiş ve çalışmalar başlatılmıştır. 24 Ocak 2020 tarihinde kaldırımların engellilere uygun hale getirilmesi için bir teknik ekip ile derneğimiz ilgilileri semtimize keşif yapmış, taleplerimiz iletilmiştir. Derneğimiz tarafından süreç takip edilmektedir.

Bahçelievler Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği

BM ENGELLİLERİN HAKLARINA İLİŞKİN SÖZLEŞME¹²

Giriş

İşbu Sözleşme'ye Taraf Olan Devletler,

(a) Birleşmiş Milletler Şartı'nda ilan edilmiş olan ve insanlık ailesinin tüm mensuplarının doğuştan sahip oldukları onuru, değeri, eşit ve devredilmez hakları dünyada özgürlüğün, adalet ve barışın temeli olarak kabul eden ilkeleri anımsayarak,

(b) Birleşmiş Milletler'in, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmeleri ile tanınan hak ve özgürlüklere herhangi bir ayrımcılığa uğramaksızın herkesin sahip olduğunu kabul ve ilan ettiğini göz önünde bulundurarak,

(c) Tüm insan haklarının ve temel özgürlüklerin evrensel, bölünmez, birbiriyle bağlantılı ve karşılıklı bağımlı olma niteliği ile engelli bireylerin bu haklardan herhangi bir ayrımcılığa uğramaksızın yararlanmalarının güvence altına alınması gerekliliğini tekrar teyit ederek,

(d) Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'yi, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'yi, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'yi, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme'yi, İşkence ve Diğer İnsanlık Dışı veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme'yi, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni ve Uluslararası Göçmen İşçilerin ve Aile Bireylerinin Korunması Sözleşmesi'ni akılda tutarak,

(e) Engelliliğin gelişen bir kavram olduğunu ve engellilik durumunun, sakatlığı olan kişilerin topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını engelleyen tutumlar ve çevre koşullarının etkileşiminden kaynaklandığı gerçeğini kabul ederek,

(f) Engelliler için Dünya Eylem Programı ve Engelliler için Fırsat Eşitliğinin Sağlanmasına Yönelik Standart Kurallar'da yer alan ilke ve politika önerilerinin engellilere fırsat eşitliği sağlanmasına yönelik ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde politikaların, planların, programların ve eylemlerin geliştirilmesi, tasarlanması ve değerlendirilmesine katkısı göz önünde bulundurarak,

(g) Engelliliğe ilişkin konuların sürdürülebilir kalkınmayla ilgili stratejilerin ayrılmaz bir parçası olarak ele alınmasının önemini vurgulayarak,

(h) Bir kişinin engelli olduğu için ayrımcılığa maruz kalmasının her bireyin doğuştan sahip olduğu insanlık onuru ve değerinin de ihlal edilmesi anlamına geldiğini de kabul ederek,

(i) Bunun yanı sıra engelli bireylerin çeşitliliğini kabul ederek,

(j) Daha yoğun desteğe ihtiyacı olan engelliler dahil olmak üzere, tüm engellilerin insan haklarının güçlendirilmesi ve korunmasının gerektiğini kabul ederek,

(k) Çeşitli araç ve yükümlülüklerin varlığına rağmen engelli kişilerin topluma eşit bireyler olarak katılmaları önündeki manilerin halen var olmaya devam ettiği ve dünyanın her yerinde engelli bireylerin insan hakları ihlallerine maruz kaldıkları gerçeğinden endişe duyarak,

(l) Özellikle gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere tüm ülkelerde engellilerin yaşam koşullarının geliştirilmesinde uluslararası işbirliğinin önemini bilincinde olarak,

(m) Engellilerin toplumun refah ve çeşitliliğine yaptıkları ve yapabilecekleri olumlu katkıları ve engellileri insan haklarını ve temel özgürlükleri tam kullanmaya ve topluma tam katılmaya teşvik etmenin onların toplumsal aidiyetlerine, toplumun insani, sosyal ve

¹² <https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090714-1.htm>

ekonomik yönden kalkınmasına ve yoksulluğun azalmasına katkıda bulunacağını kabul ederek,

(n) Kendi seçimlerini yapma özgürlüğü de dahil olmak üzere engellilerin bireysel varlıklarının ve bağımsızlığının önemini kabul ederek,

(o) Engellilerin kendilerini doğrudan ilgilendirenler de dâhil olmak üzere politika ve programlarla ilgili karar alma süreçlerine etkin olarak katılabilmeleri gerektiğini dikkate alarak,

(p) Irk, ten rengi, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka fikir, ulusal, etnik veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum, yaş veya başka bir statü bakımından birçok nedene dayalı olarak ve bu nedenle daha ağırlaştırılmış bir ayrımcılığa maruz kalan engellilerin karşılaştığı zor koşullardan kaygı duyarak,

(q) Engelli kadınların ve kızların hem ev içinde hem de ev dışında şiddete uğramaya, yaralanmaya veya istismara, ihmale, ihmalkar muameleye, kötü muameleye veya istismara karşı daha büyük bir risk altında oldukları gerçeğinin farkında olarak,

(r) Engelli çocukların diğer çocuklarla eşit koşullar altında tüm insan haklarından ve temel özgürlüklerden tam olarak yararlanması gereğini kabul ederek ve bu bağlamda Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Taraf Devletlerin üstlendiği yükümlülükleri yeniden hatırlatarak,

(s) Engellilerin insan temel hak ve özgürlüklerinden tam yararlanmasını teşvike yönelik çabalara cinsiyet eşitliği perspektifinin de eklenmesi gerektiğini vurgulayarak,

(t) Engellilerin çoğunluğunun yoksulluk koşullarında yaşadığının altını çizerek ve bu bakımdan, yoksulluğun engelliler üzerindeki olumsuz etkisine dikkat çekmenin kritik önemini kabul ederek,

(u) Birleşmiş Milletler Şartı'nda yer alan amaç ve ilkelere saygı üzerine kurulu barış ve güvenlik ortamının ve yürürlükteki insan hakları belgelerine riayet edilmesinin özellikle silahlı çatışma ve işgal koşullarında engellilerin korunması için vazgeçilmez olduğunu akılda tutarak,

(v) Fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel çevreye, sağlık ve eğitim hizmetlerine, bilgiye ve iletişime erişimin engellilerin tüm insan haklarından ve temel özgürlüklerden tam yararlanmasını sağlamadaki önemini kabul ederek,

(w) Diğer bireylere ve ait olduğu topluma karşı görevleri bulunan bireyin Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmesi'nde tanımlanan hakların güçlendirilmesi ve bu haklara riayet edilmesi için çaba gösterme yükümlülüğü altında olduğunun farkında olarak,

(x) Ailenin toplumun doğal ve temel birimi olduğu ve toplum ve devlet tarafından korunması gerektiğinin ve engellilerin tüm insan haklarından tam ve eşit ölçüde yararlanabilmesinin sağlanabilmesi için engelliler ile aile bireylerinin gerekli koruma ve desteği alması gerektiğine inanarak,

(y) Engellilerin haklarını ve onurunu güçlendiren ve koruyan kapsamlı bir uluslararası sözleşmenin engellilerin ağır sosyal dezavantajlarının ortadan kaldırılmasına ve onların medeni, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel ortamlara eşit fırsatlarla katılımının teşvik edilmesine hem gelişen hem de gelişmekte olan ülkelerde önemli bir katkı sağlayacağına ikna olarak,

Aşağıdaki hükümler üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

Madde 1

Amaç

Bu Sözleşme'nin amacı, engellilerin tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını teşvik ve temin etmek ve insanlık onurlarına saygıyı güçlendirmektir.

Engelli kavramı diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri içermektedir.

Madde 2

Tanımlar

İşbu Sözleşme'nin amaçları açısından;

"İletişim" erişilebilir bilgi ve iletişim teknolojisi dahil dilleri, metin gösterimini, Braille alfabesi kullanarak ve dokunarak iletişimi, büyük harflerle baskıyı, yazılı, işitsel ve erişilebilir çoklu medyayı, sade dili, işitsel okumayı, beden dilini, diğer tür, biçem ve araçlarla gerçekleşen iletişimi içermektedir;

"Dil" sözlü dili, işaret dilini ve sözlü olmayan diğer dilleri kapsamaktadır;

"Engelliliğe dayalı ayrımcılık" siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya başka herhangi bir alanda insan hak ve temel özgürlüklerinin tam ve diğerleri ile eşit koşullar altında kullanılması veya bunlardan yararlanılması önünde engelliliğe dayalı olarak gerçekleştirilen her türlü ayırım, dışlama veya kısıtlamayı kapsamaktadır. Engelliliğe dayalı ayrımcılık makul düzenlemelerin gerçekleştirilmemesi dahil her türlü ayrımcılığı kapsar.

"Makul düzenleme", engellilerin insan haklarını ve temel özgürlüklerini tam ve diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, ölçüsüz veya aşırı bir yük getirmeyen, gerekli ve uygun değişiklik ve düzenlemeleri ifade eder.

"Evrensel Tasarım/Herkes İçin Tasarım" ürünlerin, çevrenin, programların ve hizmetlerin özel bir ek tasarıma veya düzenlemeye gerek duyulmaksızın, mümkün olduğunca herkes tarafından kullanılabilir şekilde tasarlanmasıdır. "Evrensel tasarım" gerek duyulduğu takdirde bazı engelli grupları için ihtiyaç duyulan yardımcı cihazların tasarımı zorunluluğunu da dışlamayacaktır.

Madde 3

Genel İlkeler

İşbu Sözleşme'nin dayandığı ilkeler şunlardır:

- (a) Kendi seçimlerini yapma özgürlükleri ve bağımsızlıklarını da kapsayacak şekilde, kişilerin insanlık onuru ve bireysel özerkliklerine saygı gösterilmesi;
- (b) Ayrımcılık yapılmaması;
- (c) Engellilerin topluma tam ve etkin katılımlarının sağlanması;
- (d) Farklılıklara saygı gösterilmesi ve engellilerin insan çeşitliliğinin ve insanlığın bir parçası olarak kabul edilmesi;
- (e) Fırsat eşitliği;
- (f) Erişilebilirlik;
- (g) Kadın-erkek eşitliği;
- (h) Engelli çocukların gelişim kapasitesine ve kendi kimliklerini koruyabilme haklarına saygı duyulması.

Madde 4

Genel Yükümlülükler

1. Taraf Devletler engelliliğe dayalı herhangi bir ayrımcılığa izin vermeksizin tüm engellilerin insan hak ve temel özgürlüklerinin eksiksiz olarak yaşama geçirilmesini sağlamak ve engellilerin hak ve özgürlüklerini güçlendirmekle yükümlüdür. Bu amaç doğrultusunda Taraf Devletler;

- (a) Bu Sözleşme'de tanınan hakların uygulanması için gerekli tüm yasal, idari ve diğer tedbirleri almayı;
- (b) Yürürlükte mevcut, engelliler aleyhinde ayrımcılık teşkil eden yasalar, düzenlemeler, gelenekler ve uygulamaları değiştirmek veya ortadan kaldırmak için gerekli olan, yasama faaliyetleri dahil uygun tüm tedbirleri almayı;
- (c) Tüm politika ve programlarda engellilerin insan haklarının korunmasını ve güçlendirilmesini dikkate almayı;
- (d) Bu Sözleşme'yle bağdaşmayan eylemler veya uygulamalardan kaçınmayı ve kamu kurum ve kuruluşlarının bu Sözleşme'ye uygun davranmalarını sağlamayı;

(e) Kişiler, örgütler veya özel teşebbüslerin engelliliğe dayalı ayrımcı uygulamalarını engellemek için gerekli tüm uygun tedbirleri almayı;

(f) Standartlar ve rehber ilkelerin geliştirilmesinde Sözleşme'nin ikinci maddesinde tanımlandığı gibi evrensel tasarımdan yararlanılması ve engellilerin özel ihtiyaçlarını karşılamak üzere evrensel olarak tasarlanmış ve mümkün olduğunca az değişikliği ve düşük maliyeti gerektiren ürünler, hizmetler, ekipman ve tesislerin araştırılması, geliştirilmesi, temini ve kullanılabilirliğini sağlamayı veya desteklemeyi;

(g) Maliyeti karşılanabilir teknolojilere öncelik vererek bilgi ve iletişim teknolojileri, hareket kolaylaştırıcı araçlar, yardımcı teknolojiler gibi engellilere yönelik yeni teknolojilerin araştırılması, geliştirilmesi, temini ve kullanılabilirliğini sağlamayı veya desteklemeyi;

(h) Engellilere yeni teknolojiler dahil hareket kolaylaştırıcı araçlara, yardımcı teknolojilere ve bunların beraberindeki diğer yardımcı ve destekleyici hizmetler ile tesislere ilişkin erişim bilgilerinin sağlanmasını,

(i) Engellilerle çalışan meslek sahipleri ve işyeri personelinin bu Sözleşme'de tanınan haklara ilişkin eğitiminin geliştirilmesi ve böylece bu haklarla güvence altına alınan destek ve hizmetlerin iyileştirilmesini

taahhüt eder.

2. Taraf Devletler ekonomik, sosyal ve kültürel haklarla ilgili olarak kaynakları ölçüsünde azami tedbirleri almayı ve gerektiğinde uluslararası işbirliği çerçevesinde engellilerin bu haklardan tam olarak yararlanmasını aşamalı olarak sağlamak için işbu Sözleşme'de yer alan ve uluslar arası hukuka göre derhal uygulanması gereken yükümlülükleri yerine getirmeyi taahhüt eder.

3. Taraf Devletler işbu Sözleşme'nin uygulanmasını sağlayacak yasalar ve politikaların geliştirilmesi ve yaşama geçirilmesi ile engellilere ilişkin diğer karar alma süreçlerinde engelli çocuklar da dahil olmak üzere engellilere onları temsil eden örgütler aracılığıyla sürekli danışacak ve etkin bir şekilde bu sürece dahil edeceklerdir.

4. Bu Sözleşme'deki hiçbir hüküm engelli kişilerin haklarının sağlanması bakımından daha elverişli nitelikte olan ve Taraf Devlet'in yasalarında veya Taraf Devlet'in uymayı taahhüt ettiği uluslar arası hukuk kurallarında mevcut bulunan hükümleri etkilemeyecektir. Taraf Devletler'den herhangi birinin hukuka, sözleşmelere, hukuki düzenlemelere, geleneğe göre yürürlükte bulunan temel insan haklarından herhangi birini işbu Sözleşme'nin bu hakları öngörmediği veya daha dar kapsamlı olarak öngördüğü gerekçesiyle kısıtlaması veya kısmen değiştirmesi mümkün değildir.

5. Bu Sözleşme'nin hükümleri herhangi bir sınırlama veya istisnaya tabi olmaksızın federal devletlerin bütün bölgelerinde uygulanır.

Madde 5

Ayrımcılık Yapılmaması ve Eşitlik

1. Taraf Devletler herkesin hukuk önünde ve karşısında eşit olduğunu ve ayrımcılığa uğramaksızın hukuk tarafından eşit korunma ve hukuktan eşit yararlanma hakkına sahip olduğunu kabul eder.

2. Taraf Devletler engelliliğe dayalı her türlü ayrımcılığı yasaklar ve engellilerin herhangi bir nedene dayalı ayrımcılığa karşı eşit ve etkin bir şekilde korunmasını güvence altına alır.

3. Taraf Devletler eşitliği sağlamak ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak üzere engellilere yönelik makul düzenlemelerin yapılması için gerekli tüm adımları atar.

4. Engellilerin fiili eşitliğini hızlandırmak veya sağlamak için gerekli özel tedbirler işbu Sözleşme amaçları doğrultusunda ayrımcılık olarak nitelendirilmez.

Madde 6

Engelli Kadınlar

1. Taraf Devletler engelli kadınlar ile kız çocuklarının çok yönlü ayrımcılığa maruz kalmakta olduğunu kabul eder ve bu bakımdan onların tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit koşullarda yararlanmalarını sağlamaya yönelik tedbirleri alır.

2. Taraf Devletler kadınların tam gelişimi, ilerlemesi ve güçlenmesini ve bu Sözleşme'de belirtilen insan hak ve temel özgürlüklerini kullanmalarını ve bunlardan yararlanmalarını sağlamak için gerekli tüm tedbirleri alır.

Madde 7

Engelli Çocuklar

1. Taraf Devletler, engelli çocukların diğer çocuklarla eşit bir şekilde tüm insan hak ve özgürlüklerinden tam olarak yararlanmasını sağlamak için gerekli tüm tedbirleri alır.

2. Engelli çocuklarla ilgili tüm eylemlerde çocuğun en çıkarının gözetilmesine öncelik verir.

3. Taraf Devletler engelli çocukların kendilerini etkileyen her konuda diğer çocuklarla eşit koşullar altında görüşlerini serbestçe ifade etme hakkına sahip olmalarını, yaşları ve olgunluk seviyelerine göre görüşlerine önem verilmesini ve onlara bu hakkın tanınması için engeline ve yaşına uygun destek sunulmasını sağlar.

Madde 8

Bilinçlendirme

1. Taraf Devletler, aşağıdaki amaçları gerçekleştirmek için acil, etkin ve uygun tedbirleri almayı taahhüt eder:

(a) Aile dahil toplumun her kesiminde engellilere yönelik bilinci arttırmak ve engellilerin hakları ve insanlık onurlarına saygı duyulmasını teşvik etmek;

(b) Yaşamın her alanında engellilere yönelen klişeler, önyargılar, incitici uygulamalar ile cinsiyet ve yaş temelli ayrımcı davranışlarla mücadele etmek;

(c) Engelli bireylerin kapasiteleri ve katkılarına ilişkin bilinç yaratmak.

2. Bu amaca yönelik tedbirler aşağıdakileri içermektedir:

(a) Toplumda bilinç yaratmaya yönelik etkin kampanyaların tasarlanması, başlatılması ve sürdürülmesi:

(i) Engelli bireylerin haklarının kabul edilebilirliği konusunda toplumun eğitimi;

(ii) Engellilere yönelik olumlu yaklaşımların ve toplumsal bilincin artırılması;

(iii) Engelli bireylerin becerileri, meziyetleri ve yeteneklerinin işyerlerine ve iş piyasasına katkısının toplumca tanınmasını teşvik etmek;

(b) Erken yaştan itibaren tüm çocukların eğitim sisteminin her aşamasında engelli bireylerin insan haklarına saygıyla yaklaşmasını teşvik etmek;

(c) Tüm kitle iletişim araçlarında engellilerin işbu Sözleşme'nin amacına uygun bir yaklaşımla tanımlanmasını cesaretlendirmek;

(d) Engellilere ve haklarına ilişkin bilinci artırıcı eğitim programlarını desteklemek.

Madde 9

Erişebilirlik

1. Taraf Devletler engellilerin bağımsız yaşayabilmelerini ve yaşamın tüm alanlarına etkin katılımını sağlamak ve engellilerin diğer bireylerle eşit koşullarda fiziki çevreye, ulaşım, bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemleri dahil olacak şekilde bilgi ve iletişim olanaklarına, hem kırsal hem de kentsel alanlarda halka açık diğer tesislere ve hizmetlere erişimini sağlamak için uygun tedbirleri alacaklardır. Erişim önündeki engellerin tespitini ve ortadan kaldırılmasını da içeren bu tedbirler diğerlerinin yanında, aşağıda belirtilenlere de uygulanır:

(a) Binalar, yollar, ulaşım araçları ve okullar, evler, sağlık tesisleri ve işyerleri dahil diğer kapalı ve açık tesisler;

(b) Elektronik hizmetler ve acil hizmetler de dahil olmak üzere bilgi ve iletişim araçları ile diğer hizmetler.

2. Taraf Devletler aşağıdakileri gerçekleştirmek için de uygun tedbirleri alacaklardır:

(a) Kamuya açık veya kamu hizmetine sunulan tesis ve hizmetlere erişime ilişkin asgari standart ve rehber ilkelerin geliştirilmesi, duyurulması ve bunlara ilişkin uygulamaların izlenmesi;

(b) Kamuya açık tesisleri işleten veya kamuya hizmet sunan özel girişimlerin engellilerin ulaşılabilirliğini her açıdan dikkate almalarının sağlanması;

(c) İlgili kişilerin engellilerin karşılaştığı ulaşılabilirlik sorunlarıyla ilgili olarak eğitilmesi;

(d) Kamuya açık binalar ve diğer tesislerde Braille alfabesi ve anlaşılması kolay nitelik taşıyan işaretlemelerin sağlanması;

(e) Kamuya açık binalara ve tesislere erişimi kolaylaştırmak için rehberler, okuyucular ve profesyonel işaret dili tercümanları dahil çeşitli canlı yardımların ve araçların sağlanması;

(f) Engellilerin bilgiye erişimini sağlamak için onlara uygun yollarla yardım ve destek sunulmasının teşvik edilmesi;

(g) Engellilerin İnternet dahil yeni bilgi ve iletişim teknolojilerine ve sistemlerine erişiminin teşvik edilmesi;

(h) Erişilebilir bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemlerinin tasarım, geliştirme ve dağıtım çalışmalarının ilk aşamadan başlayarak teşvik edilmesi ve böylece bu teknoloji ve sistemlere engelliler tarafından asgari maliyetle erişilebilmesinin sağlanması.

Madde 10

Yaşama Hakkı

Taraf Devletler her insanın yaşama hakkına sahip olduğunu yeniden onaylayarak engellilerin bu haktan etkin ve diğer bireylerle eşit koşullar altında yararlanmalarını sağlayacak gerekli tüm tedbirleri alır.

Madde 11

Risk Durumları ve İnsani Bakımdan Acil Durumlar

Taraf Devletler silahlı çatışma halleri, acil insani durumlar ve doğal afetler de dahil olmak üzere risk durumlarında engellilerin korunması ve güvenliğinin sağlanması için insancıl hukuk ve uluslararası insan hakları hukuku dahil uluslararası hukuk çerçevesindeki yükümlülüklerini yerine getirmek için gerekli tüm tedbirleri alır.

Madde 12

Yasa Önünde Eşit Tanınma

1. Taraf Devletler, engellilerin buldukları her yerde kişi olarak tanınma hakkına sahip olduklarını yeniden onaylar.

2. Taraf Devletler engellilerin tüm yaşam alanlarında diğer bireylerle eşit koşullar altında hak ehliyetine sahip olduğunu kabul eder.

3. Taraf Devletler engelli bireylerin hak ehliyetlerini kullanırken gereksinim duyabilecekleri desteği alabilmeleri için uygun tedbirleri alır.

4. Taraf Devletler hak ehliyetinin kullanımına ilişkin tüm tedbirlerin uluslararası insan hakları hukukuna uygun olarak istismarı önleyici uygun ve etkin bir şekilde güvenceler sağlamasını temin eder. Söz konusu güvenceler hak ehliyetinin kullanımına ilişkin tedbirlerin kişinin haklarına, iradesine ve tercihlerine saygılı olmasını, çıkar çatışmasından bağımsız olmasını, kişinin iradesine haksız bir müdahalede bulunmamasını, kişinin içinde bulunduğu koşullar ile orantılı olmasını ve bu koşulları gözetmesini, mümkün olan en kısa süre içinde uygulanmasını, yetkili, bağımsız ve tarafsız bir merci veya yargı organı tarafından sürekli olarak gözden geçirilmesini sağlamalıdır. Bu güvenceler söz konusu tedbirlerin kişinin hak ve çıkarlarını etkilediği derecede ölçülü olmalıdır.

5. Taraf Devletler işbu Madde çerçevesinde engellilerin mülk edinmek veya mirasa hak kazanmak, mali işlerini kontrol etmek ve banka kredileri, ipotekleri ve diğer mali kredilere erişim açısından diğer bireylerle eşit haklara sahip olmasını sağlamak için uygun ve etkin bir şekilde tüm tedbirleri almalı ve engellilerin mülklerinden keyfi olarak mahrum bırakılmamasını sağlar.

Madde 13

Adalete Erişim

1. Taraf Devletler engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında adalete etkin bir şekilde erişimini sağlamalıdır. Bunun için usule ve yaşa uygun düzenlemeler yapılmalı ve soruşturma ve diğer hazırlık aşamaları ve tanıklık dahil tüm hukuki işlemlere doğrudan ve dolaylı katılımları kolaylaştırılmalıdır.

2. Taraf Devletler engellilerin adalete etkin bir şekilde erişimini sağlamak için polis ve cezaevi personeli dahil adalet sistemi çalışanlarının gerekli eğitimi almalarını sağlamalıdır.

Madde 14

Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği

1. Taraf Devletler engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında aşağıdaki haklardan yararlanmasını sağlar:

(a) Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkından yararlanma;

(b) Özgürlüklerinden hukuka aykırı veya keyfi bir şekilde mahrum bırakılmamaları, özgürlüğün kısıtlandığı hallerin hukuka dayalı olması ve engelliliğin, hiçbir koşulda özgürlüğün kısıtlanmasının gerekçesi olarak gösterilmemesi.

2. Taraf Devletler engelli kişiler eğer herhangi bir süreç sonunda özgürlüklerinden mahrum edildiyse; bunun diğer bireylerle eşit koşullar altında yapılmasını; engellilerin uluslararası insan hakları hukukuna uygun olarak güvencelere sahip olmasını ve makul düzenlemeye ilişkin hükümler dahil olmak üzere Sözleşme'nin hedefleri ve ilkeleriyle uyumlu muamele görmesini sağlar.

Madde 15

İşkence, insanlık dışı veya aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Maruz Kalmama

1. Hiç kimse işkence veya zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya maruz kalmamalıdır. Özellikle, hiç kimse rızası alınmaksızın tıbbi veya bilimsel deneye tabi tutulmamalıdır.

2. Taraf Devletler engellilerin işkence veya zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya karşı diğer bireylerle eşit koşullar altında korunmasını sağlamak için etkin bir şekilde tüm yasal, idari, yargısal ve diğer tedbirleri alır.

Madde 16

Sömürü, Şiddet veya İstismara Maruz Kalmama

1. Taraf Devletler engellilerin ev içinde ve dışında sömürüye uğramasının, şiddete ve istismara maruz kalmasının, bu tutumların cinsiyete dayalı hali dahil her biçiminden korumak için uygun yasal, idari, sosyal, eğitsel ve diğer tüm tedbirleri alır.

2. Taraf Devletler engellilere, ailelerine, onların bakımını sağlayanlara cinsiyetlerine ve yaşlarına uygun yardım ve desteği sağlayarak sömürü, şiddet ve istismar vakalarının nasıl önleneceğine, tespit edileceğine ve bildirileceğine dair bilgi ve eğitim vererek sömürünün, şiddetin ve istismarın her biçimini önleyici uygun tüm tedbirleri alır. Taraf Devletler koruma hizmetlerinin yaş, cinsiyet ve engellilik konularına duyarlı olmalarını sağlar.

3. Taraf Devletler sömürünün, şiddetin ve istismarın her biçimini önlemek için engellilere hizmet etmeye yönelik tüm tesislerin ve programların bağımsız merciler tarafından etkin bir şekilde denetlenmesini sağlar.

4. Taraf Devletler koruyucu hizmetlerin sunulması sırasında meydana gelenler de dahil olmak üzere sömürünün, şiddetin veya istismarın herhangi bir biçiminin mağduru olan engellilerin fiziksel, zihinsel ve psikolojik olarak tedavisi, rehabilitasyonu ve sosyal açıdan yeniden bütünleşmesini sağlayıcı uygun tüm tedbirleri alır. Sözkonusu iyileşme ve yeniden bütünleşme, kişinin sağlığına, öz saygısına, onuruna, özerkliğine kavuşmasını sağlar ve yaş ve cinsiyetiyle bağlantılı özel ihtiyaçlarını dikkate alır.

5. Taraf Devletler engellilere karşı sömürü, şiddet ve istismar vakalarının tespiti, soruşturulması ve gerekli hallerde kovuşturulmasını sağlamak için kadın ve çocuk merkezli yasa ve politikalar dahil etkili yasa ve politikaları yürürlüğe koyar.

Madde 17

Kişisel Bütünlüğün Korunması

Engelli her kişi, beden ve ruh bütünlüğüne diğer bireylerle eşit bir şekilde saygı duyulması hakkına sahiptir.

Madde 18

Seyahat Özgürlüğü ve Uyrukluk

1. Taraf Devletler engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında seyahat ve yerleşim yerini seçme özgürlüğüne ve uyrukluk hakkına sahip olduğunu kabul eder ve engellilerin aşağıdaki haklarını sağlar:

(a) Uyrukluk kazanma ve değiştirme hakkı olması ve keyfi olarak veya engelli olması nedeniyle uyrukluktan mahrum bırakılmaması;

(b) Kişinin engelli olması nedeniyle uyrukluğuna veya kimliğine ilişkin diğer belgeleri elde etme, bu belgelere sahip olma ve bu belgeleri kullanma veya seyahat özgürlüğünden yararlanmasını sağlamak için gerekli olabilecek göçmenlik işlemleri gibi süreçleri yürütme olanağından mahrum bırakılmaması;

(c) Kendi ülkesi dahil herhangi bir ülkeden ayrılma özgürlüğünün olması;

(d) Kendi ülkesine girme hakkından engelli olmasına dayanılarak veya keyfi olarak mahrum bırakılmaması.

2. Engelli çocuklar doğum sonrasında derhal nüfusa kaydedilmeli ve doğuştan isim edinme, uyrukluk kazanma ve mümkün olduğu ölçüde kendi ebeveynlerini bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olmalıdır.

Madde 19

Bağımsız Yaşayabilme ve Topluma Dahil Olma

İşbu Sözleşmeye Taraf Devletler tüm engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında toplum içinde yaşama hakkına sahip olduğunu kabul eder ve engellilerin bu haktan eksiksiz yararlanabilmeleri ve topluma tam katılımlarını kolaylaştırmak için gerekli tedbirleri etkin bir şekilde alır. Bu çerçevede aşağıdaki noktalara dikkat edilmelidir:

(a) Engelliler diğer bireylerle eşit koşullar altında ikametgahlarını ve nerede ve kiminle yaşayacaklarını seçme hakkına sahiptirler ve özel bir yaşama düzenine zorlanamazlar;

(b) Engellilerin kişisel destek dahil olmak üzere toplum içinde yaşamak ve topluma dahil olmak için ihtiyaç duydukları konut içi, kurum içi ve diğer toplumsal destek hizmetlerine erişimleri sağlanmalı ve engellilerin toplumdan tecridi ve ayrı tutulması önlenmelidir;

(c) Kamusal hizmet ve tesisler engellilere diğer bireylerle eşit şekilde açık olmalı ve onların ihtiyaçlarına yanıt verebilmelidir.

Madde 20

Kişisel Hareketlilik

Taraf Devletler engellilerin olanaklar çerçevesinde azami ölçüde bağımsız hareket edebilmesini sağlamak için etkin bir şekilde gerekli tüm tedbirleri alır. Bu tedbirler şunlardır:

(a) Engellilerin istedikleri şekil ve zamanda ve karşılanabilir bir maliyetle hareket edebilmelerinin kolaylaştırılması;

(b) Engellilerin hareketi kolaylaştırıcı kaliteli araç ve gerece, yardımcı teknolojilere, yardım sunan insanlara ve araçlara karşılanabilir bir maliyetle erişiminin kolaylaştırılması;

(c) Engellilere ve engelli kişilerle çalışan uzman personele engellilerin hareket becerilerinin geliştirilmesi konusunda eğitim verilmesi;

(d) Harekete yardımcı araç ve gereçlerle yardımcı teknolojileri üretenlerin engellilerin her türlü ihtiyacını dikkate almaları hususunda teşvik edilmesi.

Madde 21

Düşünce ve İfade Özgürlüğü ile Bilgiye Erişim

Taraf Devletler engellilerin işbu Sözleşme'nin 2. Maddesinde tanımlanmış tüm iletişim araçlarını tercihe bağlı kullanabilmesi, bilgi ve fikir araştırma, alma ve verme özgürlüğü dahil

düşünce ve ifade özgürlüğünden diğer bireylerle eşit koşullar altında yararlanabilmesi için uygun tüm tedbirleri alır. Bu tedbirler aşağıdakileri içermelidir:

- (a) Kamuya sunulması amaçlanan bilginin engellilerin erişebileceği biçimlerde ve farklı engelli gruplarına uygun teknolojilerle güncel olarak ve ek bir bedel alınmaksızın sunulması;
- (b) Engellilerin resmi temaslarda işaret dillerini, Braille alfabesini, beden dilini ve tercih ettikleri diğer tüm erişilebilir iletişim araç ve biçimlerini kullanmalarının kolaylaştırılması;
- (c) Kamuya açık hizmet sunan özel kuruluşların internet dahil olmak üzere, engellilerin erişebileceği ve kullanılabileceği biçimde bilgi ve hizmet sunmalarının teşvik edilmesi;
- (d) İnternet aracılığıyla bilgi sunanlar dahil olmak üzere kitle iletişim hizmeti sunan kurumların hizmetlerini engellilerin erişebileceği şekillerde sunmalarının teşvik edilmesi;
- (e) İşaret dili kullanımının kabul ve teşvik edilmesi.

Madde 22

Özel Hayata Saygı

1. İkametgahı ve yaşama biçimi ne olursa olsun hiçbir engelli bireyin özel hayatı, ailesi, konutu, haberleşmesi ve diğer iletişimlerine keyfi veya hukuka aykırı şekilde müdahale edilemez ve şeref ve haysiyetine yönelik hukuka aykırı uygulamalarda bulunulamaz. Engelliler söz konusu müdahale veya saldırılardan hukuken korunma hakkına sahiptir.

2. Taraf Devletler engellilerin kişisel, sağlık ve rehabilitasyon bilgilerinin gizliliğini diğer bireyler ile eşit koşullar altında korur.

Madde 23

Hane ve Aile Hayatına Saygı

1. Taraf Devletler evlilik, aile, ebeveynlik ve özel ilişkilere dair meselelerde engellilere karşı ayrımcılığı ortadan kaldırmak için uygun tedbirleri etkin bir şekilde ve engellilerin diğer bireylerle eşit olduğunu gözeterek alır. Bu çerçevede aşağıda belirtilenler sağlanmalıdır:

(a) Evlilik çağına gelmiş engellilerin evlenme ve aile kurma hakkının tanınması ve bu hakkın evlenmek isteyen eşlerin serbest iradeleri ve rızaları doğrultusunda kullanılması;

(b) Engellilerin çocuklarının sayısına ve yaş aralığına, serbestçe ve sorumluluğunu taşıyarak karar verme hakkının tanınması ve yaşlarına uygun bilgiye, üreme ve aile planlaması eğitimine erişim hakkının tanınması ile bu haklarını kullanmaları için gereken araçların oluşturulması;

(c) Çocuklar dahil olmak üzere engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında doğurganlıklarından mahrum bırakılmaması.

2. Taraf Devletler, velayet, vesayet, kayımlık, evlat edinme veya ulusal mevzuatta bu kavramların benzerlerinin yer aldığı kurumlar hususunda-her durumda çocukların yararlarının üstün tutulması şartıyla-engelli hakları ve sorumluluklarını güvence altına alır. Engelliler çocuklarının bakım sorumluluklarını yerine getirirken Taraf Devletler uygun desteği sunar.

3. Taraf Devletler, engelli çocukların aile yaşamlarıyla ilgili olarak diğer bireylerle eşit haklara sahip olmasını sağlar. Taraf Devletler bu hakları yaşama geçirmek ve engelli çocukların saklanması, terk edilmesi, ihmal edilmesi ve ayrı tutulmasının önüne geçmek üzere engelli çocuklara ve ailelerine erken ve kapsamlı bilgi, hizmet ve destek sunar.

4. Taraf Devletler, bir çocuğun ailesinin istemi olmadan ailesinden ayrılmamasını sağlar. Bunun istisnası yargısal denetime tabi yetkili mercilerin çocuğun üstün yararı gereğince ailesinden ayrılmasının gerekli olduğuna uygulanan yasa ve usuller uyarınca karar vermesidir. Hiçbir koşulda çocuğun veya ebeveynlerinden biri ya da hepsinin engelli olması nedeniyle çocuk anne ve babasından ayrı tutulamaz.

5. Taraf Devletler, engelli çocuğun çekirdek ailesinin çocuğa bakamaması durumunda, çocuğa geniş anlamda aile üyeleri, bunun mümkün olmadığı takdirde aile ortamını sağlayacak bir sosyal çevrede alternatif bakım sağlanması için her türlü çabayı göstermeyi taahhüt eder.

Madde 24

Eğitim

1. Taraf Devletler engellilerin eğitim hakkını tanır. Taraf Devletler, bu hakkın fırsat eşitliği temelinde ve ayrımcılık yapılmaksızın sağlanması için eğitim sisteminin bütünleştirici bir şekilde her seviyede engellileri içine almasını ve ömür boyu öğrenim imkanı sağlar. Bunun için aşağıdaki hedefler gözetilmelidir:

(a) İnsan potansiyelinin, onur ve değer duygusunun tam gelişimi ve insan haklarına, temel özgürlüklere ve insan çeşitliliğine saygı duyulmasının güçlendirilmesi;

(b) Engellilerin; kişiliklerinin, yeteneklerinin, yaratıcılıklarının, zihinsel ve fiziksel becerilerinin potansiyellerinin en üst derecesinde gelişiminin sağlanması;

(c) Engellilerin özgür bir topluma etkin bir şekilde katılımlarının sağlanması.

2. Taraf Devletler bu hakkın yaşama geçirilmesi için aşağıda belirtilenleri sağlar:

(a) Engelliler engelleri nedeniyle genel eğitim sisteminden dışlanmamalı ve engelli çocuklar engelleri nedeniyle parasız ve zorunlu ilk ve ortaöğretim olanaklarının dışında tutulmamalıdır;

(b) Engelliler yaşadıkları çevrede bütünleştirici, kaliteli ve parasız ilk ve orta öğretime diğer bireylerle eşit olarak erişebilmelidir;

(c) Bireylerin ihtiyaçlarına göre makul düzenlemeler yapılmalıdır;

(d) Engellilerin genel eğitimden etkin bir şekilde yararlanabilmeleri için genel eğitim sistemi içinde ihtiyaç duydukları desteği almalıdır;

(e) Engellilere yönelik bireyselleştirilmiş etkin destekleyici tedbirler, engellilerin tam katılımı hedefine uygun olarak, akademik ve sosyal gelişimi artırıcı ortamlarda sağlanmalıdır.

3. Taraf Devletler engellilerin toplumun eşit üyeleri olarak eğitime tam ve eşit katılımlarını kolaylaştırmak için yaşamı ve sosyal gelişim becerilerini öğrenmelerini sağlar. Taraf Devletler bu amaçla aşağıda belirtilen tedbirleri alır:

(a) Braille ve diğer biçimlerdeki yazıların okunmasının öğrenilmesi, beden dilinin ve alternatif iletişim araçları ve biçimleri ile yeni çevreye alışma ve bu çevrede hareket etme becerilerinin öğrenilmesi, akran desteği ve rehberlik hizmetlerinin kolaylaştırılması;

(b) İşaret dilinin öğrenilmesine, işitme ve konuşma engellilerin dilsel kimliğinin gelişimine yardımcı olunması;

(c) Görme, işitme veya hem görme hem işitme-konuşma engellilerin özellikle çocukların eğitiminin en uygun dille, iletişim araç ve biçimleriyle, onların akademik ve sosyal gelişimini artırıcı ortamlarda sunulmasının sağlanması.

4. Taraf Devletler bu hakkın yaşama geçmesini sağlamak için, engelli olanlar dahil olmak üzere, işaret dilini ve Braille alfabesini bilen öğretmenlerin işe alınması ve eğitimin her düzeyinde çalışan uzmanların ve personelin eğitimi için uygun tedbirleri alır. Sözkonusu eğitim engelliliğe ilişkin bilincin artırılmasını, alternatif iletişim araç ve biçimleri ile destekleyici eğitim tekniklerinin ve materyallerinin kullanılmasını içermelidir.

5. Taraf Devletler engellilerin genel yüksek okul eğitimine, mesleki eğitime, erişkin eğitime ve ömürboyu süren eğitime ayrımcılığa uğramaksızın diğer bireylerle eşit koşullar altında erişimini sağlar. Taraf Devletler bu amaçla engellilerin ihtiyaçlarına uygun makul düzenlemelerin yapılmasını temin eder.

Madde 25

Sağlık

Taraf Devletler engellilerin engelliliğe dayalı ayrımcılığa uğramaksızın ulaşılabilir en yüksek sağlık standardından yararlanma hakkını tanır. Taraf Devletler engellilerin sağlıkla ilgili olarak rehabilitasyon da dahil olmak üzere, cinsiyete duyarlı sağlık hizmetlerine erişimini mümkün kılmak için uygun tüm tedbirleri alır.

Taraf Devletler;

(a) Parasız veya karşılanabilir bir maliyetle sağlanan sağlık bakımı ve programlarının, engellilere diğer bireylerle aynı kapsam, kalite ve standartta sağlanmasını ve bu hizmetlerin cinsel ve üreme sağlığı ile halk sağlığı programlarını da içermesini sağlar;

(b) Engellilerin özellikle engellilikleri nedeniyle gereksinim duyduğu sağlık hizmetlerini sağlar. Bu sağlık hizmetleri erken tanı ve mümkünse müdahaleyi, çocuklar ve yaşlılar dahil olmak üzere, engelliliğin azaltılmasını ya da artmasını önlemeyi hedefleyen hizmetleri kapsamalıdır;

(c) Sağlık hizmetlerini kırsal alanlar dahil olmak üzere mümkün olduğu kadar kişilerin yaşadıkları yerlerin yakınına götürülmesini temin eder;

(d) Sağlık profesyonellerinin engellilere sunduğu tıbbi bakımın diğer bireylere sundukları bakımla aynı kalitede olmasını ve bu bakımın hastaların bağımsız ve aydınlatılmış onaylarına dayanmasını sağlamak amacıyla diğer tedbirlerin yanısıra eğitim vererek, kamu kurumları ile özel kurumlar tarafından sunulan sağlık bakımının etik standartlarını yayımlayarak engellilerin insan hakları, onuru, özerkliği ve ihtiyaçları hakkında bilinç yaratır;

(e) Ulusal mevzuatın sağlık ve yaşam sigortasını düzenlediği hallerde engellilerin bu sigortalardan yararlanmaları bakımından ayrımcılık yapılmasını yasaklar ve sigortanın adil ve makul olmasını sağlar;

(f) Engelliliğe dayalı olarak sağlık bakımı veya hizmetlerinin sunulmamasını veya yiyecek ve içecek verilmemesini önlemek üzere gerekli tedbirleri alır.

Madde 26

Habilitasyon ve Rehabilitasyon

1. Taraf Devletler engellilerin azami bağımsızlığını, tam fiziksel, zihinsel, sosyal ve mesleki becerilerini elde etmelerini ve yaşamın her alanına tam katılımlarını sağlamak için akran desteği dahil uygun tedbirleri etkin bir şekilde alır. Bu bakımdan Taraf Devletler özellikle sağlık, istihdam, eğitim ve sosyal hizmetler alanlarında kapsamlı habilitasyon ve rehabilitasyon hizmetlerini sunar; mevcut hizmetleri güçlendirir ve genişletir. Bunun için şöyle bir yol izlemelidirler:

(a) Habilitasyon ve rehabilitasyon hizmet ve programları mümkün olan en erken evrede başlamalıdır ve bireylerin ihtiyaçlarının ve güçlü olduğu yönlerin çok-disiplinli bir çerçevede değerlendirilmesine dayanmalıdır;

(b) Engellilerin topluma katılımını ve toplumla bütünleşmesini destekleyen habilitasyon ve rehabilitasyon hizmet ve programlarına katılmak rızaya dayalı olmalıdır ve bu hizmet ve programlar kırsal alanlar dahil olmak üzere, engellilerin yaşadıkları yerlerin mümkün olduğu kadar yakınında sunulmalıdır.

2. Taraf Devletler habilitasyon ve rehabilitasyon hizmetlerinde çalışan profesyoneller ve personel için, temel ve sürekli eğitim programları geliştirilmesini destekler.

3. Taraf Devletler engelliler için hazırlanmış, habilitasyon ve rehabilitasyonla ilgili yardımcı cihazlar ve teknolojilerin erişilebilirliğini, bunlara ilişkin bilgiyi ve bunların kullanımını teşvik eder.

Madde 27

Çalışma ve İstihdam

1. Taraf Devletler engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında çalışma hakkına sahip olduğunu kabul eder. Bu hak, engellilerin, açık, bütünleştirici ve erişilebilir bir iş piyasası ve çalışma ortamında serbestçe seçtikleri bir işle hayatlarını kazanmaları fırsatını da içerir. Taraf Devletler çalışırken engelli olanlar dahil olmak üzere tüm engellilerin çalışma hakkının yaşama geçmesini yasama çalışmalarını da içeren uygun tüm tedbirleri alarak güvence altına alır. Taraf Devletler bunların yanısıra;

(a) İşe alım ve istihdam edilme koşullarında, istihdamın sürekliliği, kariyer gelişimi ve sağlıklı ve güvenli çalışma koşulları dahil olmak üzere, istihdama ilişkin her hususta, engelliliğe dayalı ayrımcılığı yasaklar;

(b) Fırsat eşitliği, eşit değerde işe eşit ücret ilkesi, tacizden korunma ve mağduriyetin giderilmesi, güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları dahil olmak üzere diğer bireylerle eşit koşullar altında adil ve uygun çalışma koşullarının sağlanmasına ilişkin olarak engellilerin haklarını korur;

(c) Engellilerin iş ve sendikal haklarını diğer bireylerle eşit koşullar altında kullanabilmelerini sağlar;

(d) Engellilerin genel teknik ve mesleki rehberlik programlarına, yerleştirme hizmetlerine, mesleki ve sürekli eğitime diğer bireylerle eşit koşullar altında etkin bir şekilde erişimini sağlar;

(e) İş piyasasında engellilerin istihdam olanaklarının ve kariyer gelişiminin desteklenmesine ve engellilerin iş aramasına veya işe başlamasına, çalışmaya devam etmesine ve işe geri dönmelerine yardım eder;

(f) Serbest çalışma, girişimcilik, kooperatif kurma ve kendi işini kurma konusundaki fırsatları geliştirir;

(g) Engellileri kamu sektöründe istihdam eder;

(h) Olumlu eylem programları, teşvikler ve diğer tedbirleri de içerebilecek uygun politika ve önlemlerle, engellilerin özel sektörde istihdam edilmelerini destekler;

(i) Engellilerin çalıştığı işyerlerinde makul düzenlemelerin yapılmasını sağlar;

(j) Engellilerin açık iş piyasasında iş deneyimi kazanmasını temin eder;

(k) Engelliler için mesleki rehabilitasyon, işte kalma ve işe dönüş programları yürütür.

2. Taraf Devletler engellilerin kölelik altında tutulmalarını engeller ve engellileri zorla veya mecburi çalışmaya karşı diğer bireylerle eşit koşullar altında korur.

Madde 28

Yeterli Yaşam Standardı ve Sosyal Korunma

1. Taraf Devletler, engellilerin yiyecek, giysi ve barınma dahil kendileri ve aileleri için yeterli yaşam standardı hakkını ve yaşam koşullarının sürekli olarak iyileştirilmesi hakkını tanır. Taraf Devletler bu hakkın engelli olmaları nedeniyle ayrımcılığa uğramaksızın tanınmasını temin etmek için gerekli adımları atar.

2. Taraf Devletler engellilerin sosyal korunma ve engelliliğe dayalı ayrımcılığa uğramadan bu haktan yararlanma hakkını tanır ve aşağıda belirtilen tedbirler dahil olmak üzere bahse konu hakkın tanınmasını temin etmek ve geliştirmek için gerekli adımları atar:

(a) Engellilerin temiz su hizmetlerine, uygun ve bedeli ödenebilir hizmetlere eşit erişimlerini sağlamak ve engellilerin ihtiyaçlarına ilişkin araç-gereç ve diğer yardımlara erişimlerini temin etmek;

(b) Özellikle engelli kadın ve kızlar ve engelli yaşlılar dahil olmak üzere, engellilerin sosyal koruma programlarına ve yoksulluk azaltıcı programlara erişimini sağlamak;

(c) Yoksulluk koşullarında yaşayan engellilerin ve ailelerinin uygun eğitim, danışmanlık, mali yardım ve süreli bakım dahil engelliliğe ilişkin harcamalarında devlet yardımına erişimini sağlamak;

(d) Engellilerin toplu konut programlarına erişimini sağlamak;

(e) Engellilerin emeklilik fırsatları ve programlarına eşit erişimini sağlamak.

Madde 29

Siyasal ve Toplumsal Yaşama Katılım

Taraf Devletler, engellilerin siyasi haklarını ve diğer bireylerle eşit koşullar altında bunlardan yararlanma fırsatını güvence altına alır ve aşağıda belirtilenleri yerine getirir:

(a) Diğerlerinin yanısıra aşağıda belirtilenler yoluyla, engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında seçme ve seçilme hakları dahil olmak üzere siyasi ve kamusal yaşama etkin şekilde ve tam katılımını doğrudan veya serbestçe seçilmiş temsilciler aracılığıyla sağlamak,

(i) Seçim usullerinin, tesislerinin, materyallerinin uygun, erişilebilir ve anlaşılması ve kullanılmasının kolay olmasını sağlamak,

(ii) Engellilerin, seçimlerde ve referandumlarda baskıya uğramadan, gizli oy kullanarak, aday olma ve etkili bir mevkide görev alma ve devletin tüm kademelerinde tüm kamu görevlerini yerine getirme haklarını koruyarak, uygun olan yardımcı ve yeni teknolojilerin kullanılmasını kolaylaştırmak,

(iii) Engellilerin seçmen olarak tercihlerini özgürce ifade edebilmelerini güvence altına alarak ve bu amaçla gerektiğinde, talep etmeleri durumunda oy kullanırken kendi seçtikleri bir kişinin desteğini almalarına izin vermek,

(b) Engellilerin ayrımcılığa uğramadan, diğer bireylerle eşit koşullar altında, kamu işlerinin idaresinde etkin ve tam katılımlarının sağlanacağı bir ortamı yaratmak ve aşağıda belirtilenler de dahil olmak üzere, kamu işlerine katılımlarının cesaretlendirmek;

(i) Ülkenin kamusal ve siyasi yaşamı ile ilgili sivil toplum kuruluşları, dernekler ve siyasi partilerin etkinliklerine ve yönetimine katılım;

(ii) Engellileri uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde temsil eden engelli örgütlerinin kurulması ve engellilerin içinde yer almalarının sağlanması.

Madde 30

Kültürel Yaşama, Dinlenme, Boş Zaman Aktiviteleri ve Spor Faaliyetlerine Katılım

1. Taraf Devletler engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında kültürel yaşama katılım hakkını tanıyarak ve engellilerin aşağıda belirtilenlerden yararlanmasını sağlamak için gerekli tüm tedbirleri alır:

(a) Kültürel materyallere ulaşılabilir biçimleri aracılığıyla erişmek;

(b) Televizyon programlarına, filmlere, tiyatroya ve diğer kültürel etkinliklere ulaşılabilir biçimleri aracılığıyla erişmek;

(c) Tiyatro, müze, sinema, kütüphane ve turistik hizmetler gibi kültürel etkinliklerin yapıldığı veya hizmetlerin sunulduğu yerlere ve ayrıca mümkün olduğu ölçüde ulusal kültür açısından önemli anıtlar ve alanlara erişmek.

2. Taraf Devletler, sadece engellilerin yararı için değil, toplumu zenginleştirmek amacıyla da engellilerin yaratıcı, sanatsal ve entelektüel kapasitelerini geliştirme ve kullanma imkanına sahip olmalarını sağlayıcı gerekli tedbirleri alacaklardır.

3. Taraf Devletler, uluslararası hukuka uygun olarak, fikri mülkiyet haklarını koruyan yasaların, engellilerin kültürel materyallere erişimine uygun olmayan veya ayrımcılık yaratan bir engel çıkarmaması için tüm uygun tedbirleri alır.

4. Engelliler, diğer bireylerle eşit koşullar altında, kendilerinin özel kültürel ve dil kimliklerinin, örneğin işaret dilleri ve işitme engelliler kültürü, tanınması ve desteklenmesi hakkına sahiptir.

5. Taraf Devletler, engellilerin eğlence, dinlenme ve spor etkinliklerine diğer bireylerle eşit koşullar altında katılımını sağlamak amacıyla aşağıda yazılı tedbirleri alır:

(a) Engellilerin her seviyedeki genel spor etkinliklerine mümkün olduğunca tam katılımını cesaretlendirmek ve artırmak;

(b) Engellilerin, özel spor ve eğlence etkinliklerini örgütleme, geliştirme ve bu etkinliklere katılma imkanına sahip olmasını temin etmek ve bu nedenle, diğer bireylerle eşit koşullar altında onlara uygun bilgi ve eğitimin verilmesini ve kaynakların sunulmasını sağlamak;

(c) Engellilerin spor, eğlence yerleri ile turistik alanlara erişimini sağlamak;

(d) Engelli çocukların, okullardaki etkinlikler dahil olmak üzere, oyun, eğlence, boş zaman aktiviteleri ve spor etkinliklerine eşit şekilde katılabilmelerini sağlamak;

(e) Eğlence, turistik, boş zaman aktiviteleri ve spor etkinliklerini organize edenlerin sunduğu hizmetlere engellilerin erişebilmesini sağlamak.

Madde 31

İstatistikler ve Veri Toplama

1. Taraf Devletler bu Sözleşmenin uygulanması açısından gerekli politikaları formüle etmeleri ve geliştirmelerinde kendilerine yol gösterecek, istatistik veriler ve araştırmalar da dahil olmak üzere uygun bilgileri toplar. Bilgi toplama ve bilginin sürdürülebilirliği için aşağıdaki noktalar dikkate alınır:

(a) Verinin korunması, engelli kişilerin özel yaşamlarına saygı ve gizliliğin sağlanmasına ilişkin yasal olarak oluşturulmuş güvenlik tedbirlerine uygun olmalıdır.

(b) İstatistiklerin toplanması ve kullanımında insan hakları, temel özgürlükler ve etik ilkelerin korunması konularındaki uluslararası düzeyde kabul edilen normlara uygunluk aranmalıdır.

2. Bu Maddeye göre toplanan bilginin, uygun olması halinde, dağıtılması ve mevcut sözleşme kapsamında taraf devletlerin uygulamalarının değerlendirilmesi ve engellilerin haklarını kullanırken karşılaştıkları güçlüklerin ortaya konulmasında kullanılması sağlanmalıdır.

3. Taraf Devletler topladıkları istatistiklerin dağıtılması konusunda sorumluluk almalı ve bu verilerin engelli kişiler ve diğerleri için erişilebilir olmasını sağlamalıdır.

Madde 32

Uluslararası İşbirliği

1. Taraf Devletler bu sözleşmenin amaç ve yükümlülüklerinin yerine getirilmesine yönelik olarak ulusal çabaların desteklenmesi konusunda uluslararası işbirliğinin önemini kabul eder ve teşvik eder. Bu doğrultuda devletlerarası ve devletler düzeyinde, gerektiğinde ilgili uluslararası ve bölgesel örgütler ve sivil toplumla özellikle engellilere yönelik örgütlerle işbirliğini sağlamak üzere gerekli tedbirleri alır. Bu tedbirler diğerlerinin yanı sıra şunları içerir:

(a) Uluslararası kalkınma programları da dahil olmak üzere uluslararası işbirliğinin, engellileri kapsamasını ve engelliler için erişilebilir olmasını güvence altına almak,

(b) Bilgi, deneyim ve eğitim programları ve iyi uygulamaların değişimi ve paylaşımı aracılığıyla kapasite geliştirmeyi teşvik etmek ve desteklemek,

(c) Araştırma, bilimsel ve teknik bilgiye erişim konularında işbirliğini geliştirmek,

(d) Erişilebilir ve destek sağlayıcı teknolojilere ulaşımın sağlanması aracılığıyla ve teknoloji transferi yoluyla uygun görülen teknik ve ekonomik yardımı sağlamak.

2. Bu Maddenin hükümleri, her taraf devletin mevcut sözleşmenin getirdiği yükümlülükleri yerine getirmesini gözardı etmez.

Madde 33

Ulusal Uygulama ve Denetim

1. Taraf Devletler kendi örgütlenme biçimlerine uygun olarak mevcut sözleşmenin uygulanmasıyla ilgili konular için hükümet içinde bir veya daha fazla kilit nokta tahsis eder ve hükümet içinde farklı sektörler ve farklı düzeylerdeki konuyla ilgili faaliyetlerin teşvik edilmesi için koordinasyon mekanizması kurar.

2. Taraf Devletler, kendi bünyeleri içerisinde, işbu Sözleşmeyi teşvik ve temin edip düzeltmek amacıyla kendi yasal ve idari sistemlerine uygun olan ve bir veya daha fazla bağımsız mekanizmayı içeren bir yapı bulundurur veya kurar ve bu yapıyı güçlendirir. Taraf Devletler bu yapıyı kurarken, insan haklarının teşviki ve korunması için ulusal kurumların statü ve işleyişine ilişkin ilkeleri de gözönünde bulundururlar.

3. Taraf Devletler, başta engelliler ve onları temsil eden kuruluşlar olmak üzere sivil toplumun denetim sürecine tam katılımını sağlar.

Madde 34

Engelli Hakları Komitesi

1. İşbu Sözleşmede verilen görevleri yerine getirmek üzere bir Engelli Hakları Komitesi kurulur (bundan sonra "Komite" olarak adlandırılacaktır).

2. Komite, işbu Sözleşme'nin yürürlüğe girdiği tarihte 12 uzmandan oluşur. 60 onay veya katılımdan sonra, Komite'nin üye sayısı altı kişi artırılarak azami üye sayısı olan 18'e ulaşılır.

3. Komite üyeleri kişisel kapasiteleri ölçüsünde çalışmalı ve ahlaki değerleri yüksek, sözleşmenin içerdiği alanlarla ilgili başarıları ve deneyimleri kabul gören kişiler arasından

seçilmelidirler. Taraf Devletler, adaylarını belirlerken bu sözleşmenin 4. Maddesinin 3. paragrafındaki hükümleri göz önünde bulundurmaya davet edilir.

4. Komite üyeleri Taraf Devletlerce seçilir. Taraf Devletler komite üyelerinin seçiminde eşit coğrafi dağılım, farklı medeniyetlerin ve yasal sistemlerin temsil edilmesi, kadın-erkek temsiline dengeli olması ve engelli uzmanların katılımı hususlarını dikkate alır.

5. Komite üyeleri, Taraf Devletler Konferansı sırasında, Sözleşmeye Taraf Devletlerin vatandaşları arasından belirlediği adaylardan oluşan bir listeden gizli oyla seçilir. Taraf Devlet sayısının 2/3'ünün karar yeter sayısı olduğu bu toplantılarda, en fazla oyu alan ve temsil edilen devletlerin oylarının mutlak çoğunluğuna ulaşan kişiler seçimi kazanırlar.

6. İlk seçim, Sözleşmenin yürürlüğe girişinden itibaren altı ay içinde yapılır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, her seçimden en az dört ay önce Taraf Devletlere yazı göndererek iki ay içinde adaylarını bildirmelerini ister. Genel Sekreter, taraf devletlerce gösterilen ve sözleşmeye uygun olan adaylarını adlarını alfabetik sıraya göre, kendisini aday gösteren Taraf Devletin adıyla birlikte listeler ve Sözleşmeye taraf devletlere gönderir.

7. Komite üyeleri dört yıllık bir dönem için seçilir. Üyeler, sadece bir dönem daha tekrar seçilebilirler. Ancak, ilk seçimlerde seçilen altı üyenin dönemi iki yıl sonunda biter. Bu altı üye, ilk seçimlerin hemen ardından, bu maddenin 5. paragrafında bahse konu oturum başkanı tarafından kura yöntemiyle belirlenir.

8. Altı yeni üyenin seçimi, bu Maddenin ilgili hükümlerine göre gerçekleştirilen düzenli seçimlerle yapılır.

9. Komite üyelerinden biri ölüm, istifa ya da başka herhangi bir nedenle süresi dolmadan görevinden ayrılırsa, temsil ettiği Taraf Devlet, bu Maddenin ilgili hükümlerinde aranan nitelik ve yeterliliklere sahip bir başka uzmanı atar. Yeni üye kalan süreyi tamamlar.

10. Komite çalışmalarıyla ilgili kurallarını kendisi belirler.

11. Komitenin bu Sözleşmeyle verilen görevlerini etkin olarak yerine getirebilmesini teminen gereksinim duyacağı personel ve diğer ihtiyaçları Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından sağlanır. Ayrıca, Genel Sekreter Komite'yi ilk toplantı için toplar.

12. Bu Sözleşme hükümlerine göre kurulan Komitenin üyeleri, Genel Kurulun kararıyla, Birleşmiş Milletler kaynaklarından bir ücret alır. Genel Kurul bu kararı verirken Komite'nin sorumluluklarını dikkate alır.

13. Komite üyeleri, Birleşmiş Milletler misyonlarında görevli uzmanlar olarak Ayrıcalık ve Bağışıklıklar Sözleşmesinin ilgili kısımlarında yer alan imkan, ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanırlar.

Madde 35

Taraf Devletlerce Sunulacak Raporlar

1. Her Taraf Devlet, Sözleşmenin ilgili Devlet için yürürlüğe girmesinden sonra iki yıl içerisinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığıyla Komiteye Sözleşmenin gereklerinin yerine getirilmesi için alınan önlemler ve kaydedilen gelişmeler hakkında kapsamlı bir rapor sunar.

2. Bundan sonra, Taraf Devletler en az dört yılda bir ve buna ilave olarak zamana bağlı olmaksızın Komitenin talep etmesi durumunda müteakip raporları sunar.

3. Komite, raporların içeriği için başvurulabilecek temel noktaları belirler.

4. Komiteye ilk kapsamlı raporunu sunan bir Taraf Devletin müteakip raporlarının eski bilgileri içermesine gerek yoktur. Taraf Devletler komiteye rapor hazırlarken, açık ve şeffaf bir yöntem izlemeli ve bu Sözleşmenin 4. Maddesinin 3 paragrafındaki hükümleri gözönünde bulundurmalıdır.

5. Raporlar, Sözleşme yükümlülüklerinin yerine getirilme düzeyini etkileyen güçlükleri ve etkenleri de içerebilir.

Madde 36

Raporların Değerlendirilmesi

1. Komite, her raporu inceler, varsa önerilerini ve genel yorumlarını da ekleyerek ilgili devlete geri gönderir. Taraf devlet, seçtiği herhangi bir bilgiyle komiteye yanıt verir. Komite, Sözleşmenin uygulanmasına ilişkin ek bilgileri Taraf Devletlerden isteyebilir.

2. Bir Taraf Devlet, raporunu sunmada kayda değer ölçüde geç kalmışsa Komite, ilgili devlete, raporun sunulması yönünde çağrıda bulunabilir. Bu çağrıyı takip eden üç ay içerisinde sözkonusu rapor Komite'ye iletilmezse, Komite sözleşme hükümlerinin bahse konu ülkede yerine getirilmesine yönelik çalışmaların gözden geçirilmesi ihtiyacının ortaya çıktığı yönde bildirimde bulunabilir. Taraf Devlet bu bildirimde sözkonusu raporu sunarak yanıt verirse, bu maddenin birinci paragrafının hükümleri uygulanır.

3. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri raporların erişilebilir olmasını sağlar.

4. Taraf Devletler raporlarının, kendi ülkelerindeki kamuoyu için geniş ölçüde erişilebilir olmasını sağlar ve sözkonusu raporlara tavsiye ve önerilerin getirilmesini teşvik eder.

5. Komite, uygun gördüğü takdirde, içinde teknik yardım talebi ya da belirtisi bulunan raporları, kendi görüş ve önerileriyle Birleşmiş Milletler ihtisas kuruluşları, fon ve programları ile ilgili diğer kuruluşlara iletebilir.

Madde 37

Taraf Devletler ve Komite Arasındaki İşbirliği

1. Taraf Devletlerin her biri Komite'yle işbirliği yapmalı ve üyelere görevlerini yerine getirmede yardımcı olmalıdır.

2. Komite, Taraf Devletlerle ilişkisi çerçevesinde, bir devlete sözleşmenin uygulanması için ulusal kapasitesini geliştirici yollar ve araçlar konularında uluslararası işbirliği de dahil sorumluluklar verir.

Madde 38

Komitenin Diğer Organlarla İlişkisi

Sözleşme hükümlerinin etkin olarak yerine getirilmesinin güçlendirilmesi ve sözleşmenin kapsadığı alanla ilgili uluslararası işbirliğinin teşvik edilmesi açısından:

1. Birleşmiş Milletler'in ihtisas kuruluşları ve diğer organları, sözleşmenin, kendi çalışma alanlarına giren hükümlerinin uygulanmasının incelenmesi sırasında temsil edilmelidir. Komite, uygun görmesi halinde, ihtisas kuruluşları ve diğer organları, bu Sözleşmenin alanlarıyla ilgili hükümlerin nasıl yerine getirileceği hakkında uzman görüşüne başvurmak üzere çağırabilir. Komite, ihtisas kuruluşları ve diğer organlardan, sözleşmenin kendi faaliyet alanlarıyla ilgili uygulamalarına ilişkin rapor sunmalarını isteyebilir.

2. Komite, yetkisini kullanırken, raporlama ilkeleri, önerileri ve genel yorumlarında tutarlılığı sağlayabilmek, yetki ve görev alanlarının çatışmasından kaçınmak açısından, uygun görmesi halinde, uluslararası insan hakları anlaşmalarıyla oluşturulan diğer ilgili organlara danışır.

Madde 39

Komitenin Raporu

Komite, her iki yılda bir, faaliyetleri hakkında, Genel Kurul ve Ekonomik ve Sosyal Konsey'e rapor sunar. Komite raporunda ayrıca, Taraf Devletlerden alınan bilgiler ve raporların incelenmesi doğrultusunda ortaya çıkan öneri ve genel yorumları da belirtebilir. Bu öneri ve değerlendirmeler, Taraf Devletlerin olabilecek yorumlarıyla birlikte Komite raporunda yer alır.

Madde 40

Taraf Devletler Konferansı

1. Taraf Devletler sözleşme hükümlerinin yerine getirilmesi ile ilgili konuları tartışabilmek için düzenli aralıklarla Taraf Devletler Konferansı'nda biraraya gelir.

2. Sözleşmenin yürürlüğe girmesini takip eden altı ay içinde ilk Taraf Devletler Konferansı Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin çağrısıyla toplanır. Bundan sonraki

toplantılar Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından iki yılda bir ya da Taraf Devletler Konferansı'nın kararıyla toplanır.

Madde 41

Depozitör

Sözleşmenin depozitörlük görevini Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri yürütür.

Madde 42

İmzalanma

İşbu Sözleşme, 30 Mart 2007 tarihinden itibaren, New York'taki Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde, tüm devletler ve bölgesel bütünleşme örgütlerinin imzasına açılır.

Madde 43

Bağlanma İradesi

İşbu Sözleşme, imzacı Devletlerin onaylamasına ve bölgesel bütünleşme örgütlerinin resmi teyidine tabidir. Sözleşmeyi imzalamamış devlet veya bölgesel bütünleşme örgütlerinin katılımına açıktır.

Madde 44

Bölgesel Bütünleşme Örgütleri

1. "Bölgesel bütünleşme örgütü", belirli bir bölgedeki bağımsız devletlerce kurulan ve bu sözleşme kapsamındaki konulardaki yetkilerini devrettikleri örgütü ifade etmektedir. Bu örgütler, onay veya katılım belgelerinde Sözleşme kapsamına giren konulardaki yetki düzeylerini açıklarlar. Sonrasında, bu yetki düzeylerinde değişiklik olduğu takdirde depozitörü bilgilendirirler.

2. Mevcut Sözleşmede "Taraf Devletlere yapılan atıflar, yetkileri dahilinde bu örgütlere uygulanacaktır.

3. 45. maddenin 1. paragrafı, 47. maddenin 2. ve 3. paragrafları açılardan, bölgesel bütünleşme örgütlerince depozit edilen belgeler sayıma dahil edilmez.

4. Bölgesel bütünleşme örgütleri, Taraf Devletler konferansında yetkileri kapsamındaki konular hakkında oy kullanabilirler. Oyları, bu Sözleşmeye taraf üyelerinin sayısı kadardır. Bünyesindeki Taraf Devletlerden birinin oy kullanması durumunda bu örgütler oy haklarını kullanamazlar. Bu kural, tersi için de geçerlidir.

Madde 45

Yürürlüğe Girme

1. İşbu Sözleşme, 20. onay veya katılım belgesinin depozit edilmesini takip eden 30. gün yürürlüğe girer.

2. Söz konusu 20. belgenin depozit edilmesinin ardından Sözleşme, onu imzalayan, resmen teyid eden veya ona katılan herhangi bir devlet ya da bölgesel bütünleşme örgütü için, onay belgelerini depozit etmelerini takip eden 30. gün yürürlüğe girer.

Madde 46

Çekinceler

1. Mevcut Sözleşmenin kapsamı ve amaçlarıyla uyumlu olmayan çekinceler kabul edilemez.

2. İleri sürülen çekinceler her zaman geri çekilebilir.

Madde 47

Değişiklikler

1. Herhangi bir Taraf Devlet Sözleşme üzerinde bir değişiklik önererek, bunu Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine bildirebilir. Genel Sekreter, öneriyi Taraf Devletlere bildirerek, tartışılıp karara bağlanması için bir konferans toplanması hakkındaki görüşlerini sorar. Bildirimi takip eden dört ay içinde Taraf Devletlerin en az 1/3'ü konferansın toplanmasından yana görüş bildirirse, Genel Sekreter, Birleşmiş Milletlerin himayesi altında Taraf Devletleri toplantıya davet eder. Söz konusu değişiklik tasarısı, toplantı sırasında mevcut bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin 2/3'ünün desteğini alması durumunda kabul edilir ve Genel

Sekreter tarafından, onay için Genel Kurul'a, daha sonra ise kabulleri için tüm Taraf Devletlere iletilir.

2. Paragraf 1'e göre kabul edilen ve onaylanan bir değişiklik, anılan değişikliğin kabulü sırasında hazır bulunan Taraf Devlet sayısının 2/3'ü kadar onay belgesinin deponiz edilmesini takip eden 30. günde yürürlüğe girer. Daha sonra, bahse konu değişiklik herhangi bir Taraf Devlet için, kendi onay belgesini deponiz etmesini takip eden 30. günde yürürlüğe girer. Bir değişiklik, sadece onu kabul eden devletleri bağlar.

3. Taraf Devletler konferansı sırasında oybirliğiyle karar verildiği takdirde, Paragraf 1 çerçevesinde kabul edilen ve onaylanan ve Sözleşmenin sadece 34, 38, 39 ve 40. maddelerine ilişkin bir değişiklik, anılan değişikliğin kabulü sırasında hazır bulunan Taraf Devlet sayısının 2/3'ü kadar onay belgesinin deponiz edilmesini takip eden 30. günde tüm Taraf Devletler için yürürlüğe girer.

Madde 48

Çekilme

Herhangi bir Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne yazılı olarak bildirmek suretiyle sözleşmeden çekilebilir. Bu çekilme, söz konusu bildirim Birleşmiş Milletler Genel Sekreterince alınışından 1 yıl sonra geçerlilik kazanır.

Madde 49

Erişilebilir Format

Bu sözleşme erişilebilir formatlarda hazır bulundurulur.

Madde 50

Orijinal Metinler

Bu sözleşmenin Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri orijinalinin aynıdır.

Aşağıda imzaları bulunan ve temsil ettikleri devletlerce tam olarak yetkili kılınmış katılımcılar işbu Sözleşme'yi temsil ettikleri Devlet namına imzalamışlardır.

Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar
(Evrensel İnsan Hakları beyannamesi madde 1)

ENGELLİLER ve GENÇLİK DERNEĞİ